

naše planine

1-2

1978

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

REVIIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

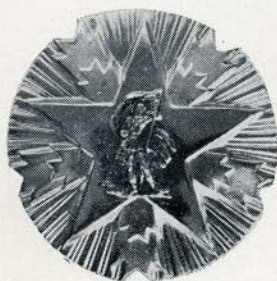
Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 120 dinara (za inozemstvo 10 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 25 dinara (za inozemstvo 2 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godina 70 (30) Siječanj — Veljača 1978. Broj 1—2
Volumen 70 (30) Januar — Februar 1978. No 1—2
Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Ź A J

PSH u 1977. godini	3
Ing. Marijan Čepelak: Speleološka ekspedicija	
»Bunovac 1977«	7
Ing. Boris Vrbek: Tehnika svladavanja Bunovca	10
Ing. Mladen Garašić: Istraživanje Bunovca	12
Ing. Tihomir Kovačević: Dojmovi iz Bunovca	15
Stanislav Gilić: Nedovršena reportaža iz istočnih Dolomita	17
Vili Ferlin: Pismo alpinistu	20
Vladimir Dumbović: Na kineskom Velikom zidu	21
Uzeir Beširović: Klinje jezero	25
Uzeir Beširović: U koloni »Igmanškog marša«	27
Ing. Viktor Ružić: Riječke čakule o Učki	28
Mislav Kras: Bili smo na Kleku	29
Zaštita prirode	30
Marek Brniak: Prvi zimski direkt u Petit Druu	31
Ing. Mladen Garašić: Topografsko snimanje speleoloških objekata	33
Marijan Vilhelm: Ah, zašto sam zaboravio fotoaparati!	37
Dr. Milivoj Kovačić: S ovakvima valja započeti	38
Dušan Prpić: »Koliko mladih planinara na Velebitu!«	40
Dr. Željko Poljak: Nevolje transverzalaca	41
Dr. Ivo Veronek: Tužne uspomene krapinskih planinara	43
Jubileji	44
Novi putevi	44
Iz Planinarskog saveza Jugoslavije	45
Pismo uredništvu	45
Publicistika	46
Vijesti	46

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Na Voglu

Foto: Vlastija Simončič

naše planine

CASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I
PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

GODIŠTE LXX (XXX)

OD 1898. »HRVATSKI PLANINAR«, OD 1949. »NAŠE PLANINE«

UREDNIK

Dr. ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1978

Planinarski savez Hrvatske u 1977. godini

Društva. U 1977. godini bila su u PSH uključena 84 planinarska društva. Osnovana su i registrirana četiri nova društva: »Rudnik« u Tršću, »Vinica« u Dugaresi, »Bedekovčina« u Bedekovčini i »Djed« u Kostajnici. Osnovano je i društvo u Korčuli, ali još nije registrirano. Članske markice za 1977. g. nisu podigla društva »Zavižan« u Senju, »Rajinac« u Krasnom, »Badanj« u Metku, »Dinara« u Kninu i »NIK« u Zagrebu.

Članstvo. Prema evidenciji članskih markica koje su društva podigla u 1977. g., broj članova iznosi 26.701 od čega odraslih 15.211, omladine 6.264 i podmlatka 5.226. Porast broja članova u odnosu na 1976. g. (24.679) iznosi 2.022. Evidencija članova vodi se isključivo po broju prodanih markica.

Gradski, općinski, međuopćinski odbori i savezi. U okviru PSH djeluje ih 5 i to: Planinarski savez Zagreba, Planinarski savez Rijeke, Planinarski odbor Dalmacije, Planinarski odbor Slavonije i Međudruštveni savjet zagorskih planinarskih društava.

Konferencija PSH. U toku 1977. g. održana je Konferencija PSH (ranije Glavni odbor), a na dnevnom redu bili su: izvještaji o radu Izvršnog odbora i komisija PSH za 1976, financijski izvještaj PSH za 1976, status, financiranje, upravljanje i radovi na planinarskim objektima, školovanje kadrova te godina zaštite čovjekove okoline. Konferencija je donijela niz zaključaka i preporuka za daljnji rad Izvršnog odbora i društava.

Izvršni odbor. U toku godine održao je 12 sjednica na kojima je razmatrana aktualna problematika komisija PSH, planinarskih objekata, organiziranje akcija, međurepublička suradnja, suradnja na nivou PSJ, financiranje i drugo. Osim na sjednicama, članovi Izvršnog odbora te članovi Nadzornog odbora, aktivno su djelovali organiziranjem pojedinih akcija, sudjelovanjem na skupštinama i proslavama društava i odbora, zastupanjem PSH pred drugim organizacijama, radom u organima PSJ itd. Takvim radom ostvarena je odlična suradnja s republičkim i pokrajinskim planinarskim savezima, posebno s Planinskom zvezom Slovenije i Planinarskim savezom Bosne i Hercegovine, zatim sa Savezom za fizičku kulturu SRH, Republičkim sekretarijatom za narodnu obranu, Republičkim sekretarijatom za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu, Republičkim štabom za teritorijalnu obranu, Tehničkim školskim centrom KOV JNA iz Zagreba i drugima. Sa PZS održana su dva susreta i to u Paklenici i na Ratitovcu, a sa PS BiH na Smetovima. U organima PSJ uspješno su djelovali Božidar Škerl kao predsjednik PSJ, Nikola Aleksić kao delegat PSH u predsjedništvu PSJ, Ivo Durbešić kao predsjednik Komisije za Međunarodne veze PSJ, Vladimir Božić kao predsjednik Koordi-

nacijske komisije za speleologiju PSJ, te predsjednici stručnih komisija PSH kao članovi koordinacijskih komisija PSJ. Na Konferenciji PSJ održanoj 17. XII 1977. g. ponovno su izabrani Ivo Durbešić i Vladimir Božić, a Vladimir Mlinarić je izabran za predsjednika Koordinacijske komisije za vodiče. Dosadašnjem predsjedniku PSJ Božidaru Škerlu izražena je posebna zahvalnost za uspješan četverogodišnji rad. Na temelju dogovora republičkih i pokrajinskih planinarskih saveza uspješno je provedena akcija »Na 85 vrhova Jugoslavije« povodom 85. rođendana druga Tita i 40. obljetnice njegovog dolaska na čelo Partije. Na 16 odabranih vrhova u SRH uspjelo se preko 3000 planinara iz 50 planinarskih društava. U okviru ove akcije IO je u suradnji s PD »Sutjeska« organizirao uspon na najviši vrh SRH Dinaru, uz sudjelovanje 80 planinara. S vrha je drugu Titu upućeno pozdravno pismo u ime svih sudionika akcije i planinara SRH. Na upućenim čestitkama drug Tito se zahvalio Planinarskom savezu Hrvatske posebnim pismom. Povodom otvorenja novosagrađenog planinarskog doma na Omanovcu organiziran je u zajednici s PD »Psunj« iz Pakraca Susret planinara Hrvatske na kojem je u toku dva dana sudjelovao velik broj planinara iz cijele SRH. Na temelju zaključka Konferencije PSH zadužena je skupina članova Izvršnog odbora (predsjednika stručnih komisija) da pripremi plan i program planinarske škole, koja bi trebala biti osnova u daljnjem odgojno-obrazovnom radu i školovanju kadrova u okviru PSH.

Gospodarska komisija i ove godine nastavila s aktivnim djelovanjem. Osnovne smjernice za rad donijela je Konferencija PSH, a na temelju prijedloga koji je pripremila Komisija. Najveći radovi izvršeni su u društvenom domu i to: uvedeno je centralno grijanje (plinsko), uređena mansarda u muzejsko-izložbeni prostor i cijeli objekt. Ukupna vrijednost radova je 430.000 dinara, a korištena su sredstva fonda društvenog doma, rezervnog fonda, fonda amortizacije i dotacije RSIZ-a za fizičku kulturu.

Drugi velik zadatak koji je uspješno riješen, uz velike osobne napore, jest uređenje planinarskog doma na Štirovu koji je dugo godina bio bez domara, zapušten i provaljen. Angažiran je stalni domar koji u ljetnoj sezoni boravi na domu, dom je očišćen, nabavljen je novi inventar (deke, madraci, plahte, jastuci i posuđe) i postavljena željezna ulazna vrata. Tako je osposobljeno 25 ležajeva, a iduće godine planira se daljnje uređenje. Ukupno je za dom utrošeno 54.707,30 dinara.

Na domu Zavižan završeno je bojenje krovnog lima te je nabavljeno novo posuđe. Ukupni su troškovi održavanja i nabavke inventara 24.585,21 dinara. Ostale planirane

akcije i to: završetak ceste do samog doma, dovođenje struje i izmjena prozora, nisu izvršene zbog nemogućnosti pronalazjenja izvođača, odnosno previsokih cijena.

Za sve objekte sa kojima upravlja PSH uplaćeno je osiguranje i to po revaloriziranoj vrijednosti. Također je odvojena amortizacija u iznosu od 105.443 dinara.

Iz sredstava koja je namjenski dao Republički sekretarijat za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu za objekte republičkog karaktera, dotirano je 100.000 dinara planinarskom društvu »Klek« za proširenje doma na Kleku. Planinarskom društvu »Psunj« iz Pakraca prilikom otvorenja novizgrađenog doma na Omanovcu poklonjena je vrtna garnitura (20 stolova i 80 stolica) u vrijednosti od 40.000 dinara. Planinarskim društvima »Milengrad« Budinščina, »Grebengrad« Novi Marof dani su beskamanti krediti na godinu dana po 50.000 dinara za završne radove na njihovim objektima. Propaganda i izdavačka djelatnost. Na temelju zaključka Izvršnog odbora početkom godine započeto je s izdavanjem »Vijesti« čija je namjena informiranje planinarskih društava i regionalnih odbora o radu PSH i značajnijim planinarskim aktivnostima u našoj republici i u okviru PSJ. Tokom godine izdano je u šapirografiranoj tehnici 10 brojeva u tiraži po 150 komada. Nažalost vrlo mali broj društava i odbora dostavlja vijesti za objavljivanje, što uredniku otežava pravodobno izdavanje.

Časopis »Naše planine« izlazi, uz već standardnu problematiku, u tiraži od 2400 primjeraka. Posebnu poteškoću uredniku pričinjava nedostatak dobrih članaka i vijesti pa je to i glavni razlog što brojevi izlaze sa zakašnjenjem. Zbog financijske situacije donesena je odluka da se cijena pretplati za 1978. g. povisi na 120 dinara.

Od 21. studenog do 3. prosinca 1977. g. organizirana je u Zagrebu u auli Pošte »Zagreb 1« izložba planinarske fotografije pod nazivom »Čovjek i planina«. Od 126 prispjelih fotografija izloženo je 57 od 12 autora. Nažalost izložbi se odazvalo vrlo malo autora iz SRH. PSH je bio pokrovitelj izložbe planinarske fotografije koji je organiziralo PD »Ivančica« iz Ivanca.

Knjižnica PSH redovno radi svakog ponedjeljka od 17 do 19 sati i popunjava se novozlaženim knjigama planinarskog sadržaja domaćih i stranih izdavača. Šteta što društva na obavještavaju svoje članove o radu knjižnice, tako da je koristi relativno mali broj planinara.

Nastavljeno je s izdavanjem značaka iz serije »Velebit«, pa je, uz već do sada izašle, izdana i sedma »Tulove grede«. Osim toga izdana je i značka »Matić poljana« u reljefnoj tehnici.

Komisija za markacije i transversale vodi brigu o republičkoj transversali »Po planinama SR Hrvatske« i o »Velebitskom planinarskom putu«. Kontrolne točke redovno se popunjavaju žigovima kada društva

ili pojedinci prijave njihov nestanak. Do danas je ukupno izdano 2402 dnevnika »Po planinama SRH« (u 1977.g. 402) i dodijeljeno 147 značaka (u 1977.g. 43), te dnevnika VPP 2318 (u 1977.g. 368) i dodijeljeno 578 značaka (u 1977.g. 68). Za Jugoslavensku planinarsku transversalu izdano je 650 dnevnika, a četiri planinara iz naše republike obišlo je sve kontrolne točke i primilo značke.

Komisija za dodjelu priznanja razmatrala je zahtjeve 15 društava i Izvršnom odboru PSH predložila na usvajanje i dodjelu: 6 plaketa PSH, 43 zlatna znaka PSH, 38 srebrnih znakova PSH i 66 bronzanih znakova PSH. Na prijedlog Komisije proslijeđeno je Planinarskom savezu Jugoslavije 7 prijedloga za zlatni znak i 2 prijedloga za srebrni znak Planinarskog saveza Jugoslavije.

Komisija za alpinizam. U 1977. g. bilo je registrirano 7 odsjeka i 2 pododsjeka s 24 aktivna alpinista i 143 pripravnika. U toku godine osnovan je pododsjek PD »Dubovac« Karlovac. Ispenjano je ukupno 1478 čovjek-smjera, od toga 168 zimskih. Održane su slijedeće komisijske akcije: zimski logor na Troglavu u organizaciji AO iz Splita, ljetni logor na Vršiću u organizaciji PD »Vihor«, ledenjački logor i tečaj ispod Ortlera i prvomajski skup alpinista u Paklenici u organizaciji PDS »Velebit«. Održani su ispiti za naslov »alpinist« koji su stekli 4 kandidata. Održan je Plenum alpinista na Medvednici uz sudjelovanje alpinista iz Zagreba, Rijeke i Splita. Plenum je donio niz zaključaka i smjernice za daljnji rad Komisije i odsjeka. Predsjednik Komisije sudjelovao je na sastanku rukovodilaca stručnih komisija planinarskih saveza koji je održan na Vršiću u organizaciji PSJ i PZS. Na temelju raspisanog konkursa Komisija je predložila Izvršnom odboru PSH, što je i usvojeno, kandidaturu za sudjelovanje na Jugoslavenskoj ekspediciji na Mount Everest 1979. g. za slijedeće alpiniste: Vladimir Mesarić (PD »Željezničar« Zagreb), Stipe Božić i Boris Sirišćević (PD »Mosor« Split).

Komisija za GSS održala je ljetni tečaj od 26. XI do 3. XII 1977. g. na Mosoru. Sudjelovala su 33 pripadnika iz stanica Zagreb, Split, Tršće, Samobor, Rijeka, Varaždin i Ogulin. Dva puta su organizirani ispiti za spasavaoce. Osnovana je nova stanica u Tršću, a u Varaždinu je stanica u osnivanju. Osim redovnih sastanaka održan je i sastanak proširene komisije sa pročelnicima svih stanica. Predstavnici Komisije sudjelovali su na dva sastanka Koordinacijske komisije za GSS PSJ, u ispitnoj komisiji GSS PSJ i na sastanku rukovodilaca stručnih komisija planinarskih saveza na Vršiću. Na seminaru za instruktore GSS PSJ u Kamniškoj Bistrici sudjelovalo je 10 spasavalaca, a osim toga sudjelovali su i na ispitima za savezne instruktore. Za adresar GSS PSJ, koji je izdala Koordinacijska komisija GSS PSJ, pripremljeni su podaci za SRH.

Komisija za speleologiju organizirala je republički speleološki logor na Mosoru u tra-

janju od 8 dana uz sudjelovanje 15 speleologa, te Savezni seminar u Cerovačkim pećima o speleološkoj opremi i tehnici istraživanja špilja i jama uz sudjelovanje 51 člana. U toku godine registrirana su dva nova odsjeka: u PD »OKI« Zagreb i »Biokovo« Markarska. Ispit za naziv »speleolog« položila su tri pripravnika. Predstavnici Komisije sudjelovali su na sastanku Koordinacijske komisije za speleologiju PSJ na Vogaru, na VII Međunarodnom speleološkom kongresu u Sheffieldu (Engleska), na sastanku predstavnika stručnih komisija planinarskih saveza na Vršiću i na instruktorskom seminaru GSS PSJ u Kamničkom Bistrici. Izrađen je novi prijedlog pravilnika Komisije i dostavljen svim odsjecima na diskusiju. Osim toga korigirani su i pripremljeni za tisak »Zapisnik speleoloških istraživanja« i »Osobni karton«. Uz suradnju Planinarskog saveza Zagreba i SO PDS »Velebit« izdan je »Priručnik zagrebačke speleološke škole«. Priređeni su za tisak »Rječnik speleoloških izraza i pojmova« autora Hrvoja Malinara, »Literatura o speleološkoj opremi« (popis cjelokupne literature i fotokopije članaka i referata) autora Vladimira Božića i »Katalog speleološke opreme« autora Mladena Garašića.

Komisija za vodiče održala je IV Zbor vodiča i pripravnika 10—12. VI 1977. g. u Paklenici uz sudjelovanje 32 vodiča i pripravnika. Na Zboru je donesen niz zaključaka i prijedloga kao smjernice za daljnji rad Komisije i stanica. Komisija je organizirala odnosno sudjelovala u većem broju akcija od kojih navodimo najznačajnije: 11. I. završna akcija planinarske škole POZ-a s 3 instruktora; 26—30. I. na Igmanskom maršu sudjeluje 10 vodiča iz stanica Zagreb, Zadar i Split; 1—18. II. organizirana je škola skijanja za planinarska društva regije Zagreb; 20—27. II. organizirano je skijanje za planinare i skijaška škola s 3 instruktora; 8—10. IV. održane su vježbe i ispiti za stanicu vodiča Split sa 8 članova; 15—17. IV. izlet za planinarsku školu na Baške Oštarije; 23—24. IV. sudjelovanje u akciji »Ništa nas ne smije iznenaditi« i orijentacijskom natjecanju Janko Mišić, s 15 vodiča; 27—29. V. izlet za Poduzeće »Tehničar« u Dolomite sa 40 članova; 17—19. VI. zajednički izlet vodiča i PD

»Gračar« na Velebit (Zavižan-Alan); 24. VII — 1. VIII. pripreme za izlet u Dolomite i Ortler, koji nije održan zbog malog odaziva; 26—28. VIII. organiziran je uspon na Triglav; 16—18. IX. organizirane su vježbe na Montažu (Italija) s 8 vodiča; 14—16. X. sudjelovanje na sastanku predstavnika stručnih komisija planinarskih saveza; 28—30. XI. uspon na Stol; Novogodišnji doček sa skijanjem na Zelenici za 40 sudionika.

Komisija za orijentaciju pripremila je kalendar orijentacijskih natjecanja u SRH. Organizirano je »Orijentacijsko natjecanje PSH« 26. VI na Grebengu na kojem je sudjelovalo 14 ekipa. Tri prvoplasirane ekipe: »Zagreb-matica«, »Ravna gora« i »Sljeme« zastupale su PSH na Saveznom orijentacijskom natjecanju na Jahorini. Sve tri ekipe diskvalificirane su zbog preokračanja zadanog vremena. Predsjednik Komisije sudjelovao je u radu Koordinacijske komisije za orijentaciju PSJ, te takmičarske i tehničke komisije na Saveznom natjecanju.

Komisija za omladinu. U suradnji s PD »Vihor« i PD »Sutjeska« organiziran je u veljači tradicionalan pohod »Tragom 26 smrznutih partizana« od Jasenka do Tuka. U pohodu, koji je izvanredno uspio, sudjelovao je velik broj planinara. Izdana je i posebna spomen-značka, koju su dobili svi sudionici besplatno. Organiziran je odlazak grupe od 10 pionira PD »Japetić« na smotru planinarskog podmlatka PSJ, koja je održana 23—26. IX u Prištini u organizaciji PS Kosova. Također je upućena grupa od 10 članova PD »Željezničar« na pohod planinarske omladine PSJ koji je održan 23—25. IX na Šar-planini u organizaciji PS Makedonije.

Komisija za međunarodne veze. Predsjednik Komisije ujedno je i predsjednik Komisije za međunarodne veze PSJ te je uključen u sve međunarodne kontakte.

Komisija za povijest planinarstva nastavlja s radom na sakupljanju dokumentacije za planinarski muzej.

Komisija za zaštitu prirode pripremila je i objavila smjernice za rad planinarskih društava na zaštiti gorske prirode, te sarađivala s drugim organizacijama u akcijama i materijalima o zaštiti prirode.

PLANINARSKI SAVEZ ZAGREBA U 1977. GODINI

Rad Planinarskog saveza Zagreba u 1977. godini bio je opsežan i značajan. S bazom od oko 12000 članova u 20 planinarskih društava, planinarstvo u Zagrebu predstavlja jaku društvenu organizaciju.

Zagrebačka planinarska društva ove su godine reorganizirala svoj dotadašnji Odbor osnivači Planinarski savez Zagreba. S ovom promjenom otpočelo je i jače angažiranje planinarstva u društvenom životu Zagreba. Savez za fizičku kulturu Zagreba dao je tim nastojanjima punu podršku i već prvi znakovi oživljavanja raznih djelatnosti ukazuju da rezultati neće izostati.

Planinarski je savez Zagreba (PSZ) u 1977. g. uspješno surađivao s planinarskim društvima zagrebačkog područja na organiziranju tradicionalnih planinarskih akcija i na daljnjem razvoju svih planinarskih djelatnosti. Skromne materijalne mogućnosti često su sprečavale ambiciozna ostvarenja, no usklađenjem interesa i mogućnosti uspješno je održati visok nivo ostvarenih rezultata.

Kroz širok spektar djelatnosti društva su i u 1977. godini ostvarila vrijedne rezultate na omasovljenju i propagiranju planinarstva. Brojni izleti, pohodi i druge akcije uvrštavaju planinarstvo u red značajnih društvenih djelatnosti.

Skolovanje i usavršavanje planinarskih kadrova jedna je od djelatnosti koje PSZ redovito provodi. I ove su godine u suradnji s Planinarskim društvom Sveučilišta »Velebit« organizirane Zagrebačka alpinistička i Zagrebačka speleološka škola. Ove su škole glavni izvor stručnih planinarskih kadrova u Zagrebu. Osim stručno-pedagoškog, škole imaju i važan propagandni učinak. Zahvaljujući podršci SFK Zagreba njihovo organiziranje do sada nije predstavljalo problem.

U stručnim planinarskim djelatnostima kao i obično vodeću ulogu imali su alpinizam i speleologija. Ova će godina ostati u sjećanju po značajnom pothvatu naših planinara speleologa: speleolozi PDS »Velebit« uspjeli su nakon opsežnih priprema uspješno ostvariti speleološku ekspediciju u ponor Bunovac na Velebitu. Njegovih 534 metra ne znače samo najdublje mjesto do kojega su se do sada naši speleolozi spustili, već i otvaranje novih širokih mogućnosti za buduće pothvate.

Zagrebački su alpinisti u ovoj godini, pored brojnih uspona u našim i stranim stijenama, organizirali zimski i ljetni alpinistički logor na kojima su mladi alpinisti stjecali iskustva. Prvosvibanjski Skup alpinista u Paklenici, organiziranje kojega PSZ redovito pomaže i ove je godine bio jugoslavenska alpinistička manifestacija. Na ovogodišnjem republičkom ledenjačkom tečaju zagrebački alpinisti bili su glavni nosioci, a PSZ je materijalno pomagao polaznike.

Orijentacijska su natjecanja bila znatan dio planinarske djelatnosti i u ovoj godini. Popularni Memorijal Janka Mišića ove je godine po 20. puta okupio u Samoborskom gorju velik broj planinara svih kategorija. Natjecanje »Vugrovec« bilo je i ove godine uspjelo kao seniorsko i pionirsko ekipno natjecanje. Pored 10. Prvenstva Zagreba u orijentaciji, kome je PSZ oduvijek pokrovitelj, organizirala su društva i nekoliko pojedinačnih natjecanja na Medvednici.

Suradnja planinarske organizacije s organima narodne obrane i ove je godine uspješno nastavljena, a pripremljeni su i planovi za njeno proširenje. U akciji »Ništa nas ne smije iznenaditi«

planinari su aktivno sudjelovali organiziranjem vježbi, natjecanja i marševa.

Na planu propagande u ovoj su godini učinjeni prvi koraci da ta premalo ispoljena djelatnost dobije odgovarajući tretman.

Značajnu aktivnost u protekloj godini PSZ je posvetio i suradnji sa USIZ-om fizičke kulture grada na izradi prijedloga i planova za radove na planinarskim objektima na Medvednici. U ovoj godini uložena su znatna sredstva u njihovu obnovu i izgradnju i za uređenje Medvednice. Pojedini članovi Izvršnog odbora aktivno su uključeni u djelovanje Odbora za Medvednicu i USIZ-a fizičke kulture, pa interesi planinarstva dobivaju adekvatan tretman. Znatan dio radova je u toku, a i planovi za iduću godinu su opsežni. Pokrenuta široka društvena akcija na uređenju Medvednice za svaku je pohvalu i planinarska organizacija će je i dalje svesrdno podržavati.

I u ovoj godini je PSZ posvećivao znatnu brigu zaštiti prirode te održavanju i označavanju planinarskih staza na zagrebačkom i drugim područjima. Organizirana je akcija »Uljepšajmo Medvednicu«, a zagrebačka su društva otvorila transverzale »Labinsku republiku« i »Petrovu goru«.

U ovoj je godini otpočela vrlo intenzivna suradnja s Ljubljanskim međudruštvenim planinarskim odborom. Organizirana su dva sastanka i dogovoreni brojni oblici suradnje te načini njihova realiziranja. Ova je suradnja dio šireg plana povezivanja PSZ s planinarskim organizacijama drugih regija, republika i pokrajina.

Svoju osnovnu zadaću, da bude koordinator rada planinarskih društava u Zagrebu i inicijator kvalitetnih i korisnih akcija, PSZ je u 1977. godini aktivno provodio. U sjećanju će ostati novo organiziranje PSZ i oživljavanje htijenja da planinarstvo u fizičkoj kulturi Zagreba dobije odgovarajuće mjesto. Duh zajedništva i prevladavanje individualnih interesa dobra su garancija za još bolje rezultate, a povoljna društvena klima otvara dobre mogućnosti da planinarstvo u našoj društvenoj svakodnevici dobije položaj koji zasluži.

Milan Matovina

TRADICIONALNA NOVOGODIŠNJA SJEDNICA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Ovogodišnja zajednička sjednica Izvršnih odbora PSH i PS Zagreba održana je 28. prosinca 1977. g. u Društvenom domu PSH uz prisutnost 60 članova organa i komisija PSH, članova Izvršnog odbora PSZ, predsjednika međupćinskih planinarskih saveza i odbora, i predsjednika zagrebačkih planinarskih društava.

Nakon informacije o radu organa PSH (tajnik PSH), Planinarskog saveza Zagreba (tajnik PSZ), Međudruštvenog savjeta zagorskih planinarskih društava (predsjednik Drago Karažinec) i Općinskog planinarskog saveza Rijeka (predsjednik Stanko Vičić), podijeljena su priznanja za dugogodišnji rad u organima PSH i to: Karlu Acmanu, članu Nadzornog odbora, za 25 godina, Božidaru Škerlu, predsjedniku, Nikoli Aleksiću, tajniku PSH, i Vladimiru Božiću, predsjedniku Komisije za speleologiju PSH, za 15 godina, Dragutinu Rodmanu, predsjedniku Komisije za dodjelu priznanja, za 10 godina i Ivići Sudniku, predsjedniku Komisije za povijest planinarstva, za dugogodišnje vođenje planinarskog muzeja, te u organima PS Zagreba: Mariji Maslov, Zdravku Ceraju, Željku Kašparu, Ladislavu Katani, Rudolfu Kresu, Jakobu Krizmaniću, Jakobu Kopicu, Anđelku Lozeju, Dragutinu Mihajeviću, Josipu Ryšlavyju i Ivi Veroneku. Čla-

novima Gospodarske komisije PSH Antonu Kralju, Franji Zniki i Franji Jermanu dodijeljene su knjige kao priznanja za posebno zalaganje u radu Gospodarske komisije, a general-potpukovniku Zarku Alujeviću, načelniku TSC JNA, za suradnju i pruženu pomoć.

Speleološkom odsjeku PDS »Velebit« u Zagrebu uručen je zlatni znak PSH za dugogodišnju aktivnost i uspješno izvršeno istraživanje najdubljeg ponora u Jugoslaviji (534 m) Bunovca na južnom Velebitu. Prikazani su i dijapozitivi s istraživanja uz komentar vode istraživanja inž. Marijana Cepelaka.

Zlatni znak PSH dodijeljen je drugu Darku Dujmoviću, tajniku Republike samoupravne interesne zajednice za fizičku kulturu, za dugogodišnju i uspješnu suradnju sa PSH.

Sjednica je zaključena otvaranjem novouređenog muzejsko-izložbenog prostora u trećoj etaži Društvenog doma uz prigodno izlaganje Ivice Sudnika i postavu izložbe povijesnih dokumenata. Osim ove, u prostorijama doma postavljena je i izložba »Crteži s planina« autora Antuna Kralja, člana PD »Željezničar« Zagreb. Obje izložbe mogu se, za sada, razgledati u uredovno vrijeme poslovnice PSH.

Speleološka ekspedicija »Bunovac 1977«

14. srpnja 1977. bilježiti će se u kronikama speleoloških istraživanja u Hrvatskoj kao značajan datum. Taj dan, oko 23 sata, ekipa Speleološkog odsjeka Planinarskog društva Sveučilišta »Velebit« iz Zagreba spustila se na dno 534 metra duboke jame Ponora na Bunovcu.* Time je postignut svojevrsan rekord u istraživanjima vertikalnih speleoloških objekata, jer je Ponor na Bunovcu sada najdublja poznata jama u Jugoslaviji.

Ovo istraživanje ponora četvrto je po redu i vjerojatno konačno. Za ponor se znalo i prije jer se nalazi na planinskom pašnjaku Bunovac (Južni Velebit), u neposrednoj blizini markiranog planinarskog puta Štirovac — Solila — Sveto brdo. Otvor je vrlo uočljiv, vidljiv čak s vrhova Segestin i Malovan, tako da ga prolaznici ne mogu previdjeti. Ipak, tek prije tri godine dvojica speleologa iz SO PDS »Velebit« spustili su se do 30 metara dubine. To je bilo prvo istraživanje ponora. Ustanovljeno je da je jama prilično duboka i da su speleolozima potrebna zaštitna odijela za vodu. Od 1. do 5. srpnja 1976. dobro opremljena ekipa speleologa spustila se u ponor do 220 metara, ali još nije dosegla dno. Istog ljeta, od 25. do 31. kolovoza, »Velebitaši« su poduzeli novu ekspediciju u Bunovac. Taj puta brojnija ekipa, s više opreme, boravila je dulje vrijeme u podzemlju i dosegla dubinu od 445 metara. Već to je bio jugoslavenski rekord dubine vertikalnih speleoloških objekata (prije toga Jama na Gamsvoj glavic, Slovenija — 444 m). Radi nedostatka opreme istraživanje je prekinuto.

U toku godine pripremljena je nova speleološka ekspedicija, nazvana Bunovac 77'. U svibnju i lipnju, jednom tjedno, održavani su radni sastanci članova ekspedicije. Prikupljen je sav potreban materijal, financijska sredstva i dr. Sudionici istraživanja pripremili su se kondicijski za napore koji su ih očekivali u podzemlju. Trening se sastojao od vježbi u rukovanju s opremom, vježbi u gimnastičkoj dvorani i trčanja u prirodi (Medvednica, Samoborsko gorje). U ekspediciji su sudjelovali gosti iz Švicarske, šest mladića i dvije djevojke iz speleološkog kluba Höhlen-gruppe iz Lenzburga (HGL). Švicarski speleolozi pokazali su odličnu uvježbanost i koordinaciju rada, te su u mnogome pomogli uspješnom okončanju istraživanja. Prijašnje iskustvo pokazalo da ovako velik objekt treba istraživati na ekspedicijski način. Zato je rad podijeljen po skupinama koje su imale svaka svoj zadatak u ukupnom programu istraživanja. Formirane su tri ekipe: jurišna (4 člana), transportna (5 članova) i rezervna, odnosno druga transportna (promjenljivog sastava od po 5 i više članova). Pored ovako složenih ekipa, u radu su sudjelovali i drugi speleolozi; oni su čitavo vrijeme bili na površini, pomažući u logoru, kod prenašanja op-

reme, dežurstva uz telefon itd. Prema potrebi, povremeno su formirane manje ekipe.

Istraživanje je zamišljeno ovako: rezervna ekipa s jednim članom jurišne ekipe postavlja ljestvice i užeta do 120 m dubine i prenosi svu opremu do tog mjesta. Razvlači telefonski kabel. Ona se vraća na površinu isti dan.

Drugi dan ulazi transportna ekipa s jednim članom jurišne i nastavlja transport do 410 metara. Tu uređuje bivač i uspostavlja telefonsku vezu s površinom.

Treći dan ulazi jurišna ekipa, samo s osobnim stvarima. Ona silazi do 410 m. Svi spavaju u bivaču.

Četvrti dan jurišna ekipa ide dalje. Sa sobom nosi najnužniju opremu za bivačiranje, hranu za tri dana i užeta. Postavlja jednožilni kabel za voki-toki vezu s bivačom na 410 m. U prvom dijelu pomažu im članovi transportne ekipe, ali oni ne spavaju u novom, privremenom bivaču, već se vraćaju u glavni bivač na 410 m.

Peti dan jurišna ekipa istražuje dalje bez opreme za spavanje i vraća se do svog novog bivača. Ako završi istraživanje, vraća se, inače ostaje još jedan dan.

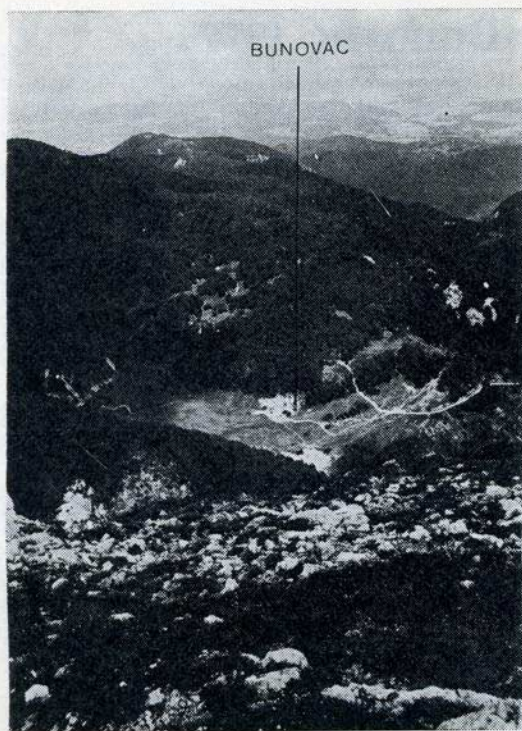
Šesti dan svi zajedno transportiraju stvari prema površini. Jurišna ekipa odvaja se ranije i izlazi samo s osobnim stvarima. Ususret dolazi druga transportna ekipa. Svi zajedno prenašaju stvari na površinu, a prva transportna ekipa izlazi nešto prije s osobnim stvarima.

Ovaj plan je donekle izmijenjen sticajem okolnosti, ali u osnovi je istraživanje provedeno na taj način. Tok istraživanja najbolje ćemo pratiti po dnevniku ekspedicije.

8. srpnja — Polazak kombija iz Zagreba poslijepodne s društvenom opremom i petoro ljudi. Na Bunovac stigli u toku noći.

9. srpnja — Jedan je dio ekipe doputovao vlakom u Raduč. Kombijem je prebačen na Bunovac. U toku dana doputovali su još neki sudionici istraživanja. U 19 sati silaze u jamu Mudri, Kovačević i Garašić radi proširivanja prolaza na 60. metru. Kratko vrijeme nakon toga počela je padati kiša. Bujičica je naglo prodrla u ponor, tako da su se speleolozi jedva uspjeli skloniti na sigurno mjesto. Kada se snaga vode smanjila, izašli su na površinu.

* U NP 11—12, 1976. (speleološki broj) opširno je pisano o Ponoru na Bunovcu, pa u ovom članku može izostati geološki i morfološki opis objekta. Ime Ponor na Bunovcu dobio je ovaj speleološki objekt prema lokalitetu — planinskom pašnjaku, ponikvi Bunovac. Iako u topografskim kartama 1:50000 stoji ime Bunovac, mislim da je ispravan naziv Bunjevac, jer tako ga nazivaju pastiri koji tu borave u toku ljeta. Ime potječe vjerojatno od Bunjevačkih Hrvata.

Pogled s Malovana (1708 m) na Bunovac

Foto: Ing. M. Garašić

10. srpnja — U jamu ulaze Vrbek i Sekelj radi raščišćavanja prolaza i postavljanja materijala do 120 m. Matovina, Cucančić, Klajn i Jukica transportiraju vreće do tog mjesta. Uski prolaz je proširen, po Vrbek i Sekelj izlaze iz jame navečer.

11. srpnja — U 6 sati transportna ekipa je stigla do police na 120 m i tamo ostavila stvari. Do 11 sati svi su izašli iz jame. Spremaju stvari za konačni ulazak.

12. srpnja — Ustajanje u 4.30 sati, u jamu su ušli u 8 sati M. Čepelak (vođa istraživanja), R. Čepelak, Filipović, Garašić, Matovina, Prelovec, Sekelj, Šeparović i Vrbek. Od 120 m na dalje transportiraju sav materijal smješten u 33 vreće.

13. srpnja — Transport je stigao do 380 m. Na tom mjestu je postavljen bivač, jer je na predviđenom mjestu na 410 m u toku godine voda donijela blato i šljunak. Poslijepodne su doputovali švicarski speleolozi. Telefonska veza s površinom radi dobro.

14. srpnja — Ustajanje u 6 sati i pripremanje za novo istraživanje. Jurišnoj ekipi pomažu četvorica iz transportne ekipe. Matovina ostaje u bivaku radi veze s površinom. Istodobno je u vezi s jurišnom ekipom pomoću voki-tokija. Radi toga je od bivaka prema dnu razvučen jednožilni kabel. Oko 23 sata

ekipa u jami dosegla je dno na 534 metra dubine. Istodobno s napredovanjem prema dnu načinjen je topografski snimak jame. Na dno su se spustila osmorica speleologa i zadržali se tamo oko 1 sat. Vijest o konačnoj dubini jame javljena je u bivač i zatim telefonom na površinu. U toku noći počela je padati kiša, a voda se u jami malo podigla.

15. srpnja — Speleolozi koji su ostali na površini istražuju jamu duboku 40 m nedaleko Bunovca. Dolaze novinari »Arene«. Ekipa u podzemlju spava.

16. srpnja — Pripreme za izlazak iz jame. Polazak u 12 sati. U 17 sati je iz dubine od 350 m poslan poziv na površinu da pomoćna ekipa krene u susret. Oko 20 sati sastali su se s Vrbekom na 120 m. Četvorica iz pomoćne ekipe (tri Švicarca i Jukica) spustili su se do 220 m. Transportiranje stvari uz Veliki skok ide vrlo sporo.

17. srpnja — U 0,30 sati Cucančić, Kovačević i dva Švicarca ulaze u jamu. Oni čekaju na 120 m. Na površini pljusak i grmljavina. Kod rada s vitlom na Velikom skoku prekinut je telefonski kabel. Idućih 12 sati ostaju bez veze s površinom. U 9 sati treća rezervna ekipa ulazi u ponor (Klajn, Šebjan i jedan Švicarac). Oni čekaju na 60 m dubine. Od 9.30 do 11 sati izašla su deveterica speleologa iz jame. Šeparović i M. Čepelak sa Cucančićem, Jukicom i četiri Švicarca nastavili su transport opreme. Stvari su smještene na polici na 120 m. Uspostavljena je vrlo slaba veza s površinom jer je u telefon ušla voda. Zato je pogrešno shvaćena poruka, pa ekipa s površine dolazi u pomoć. Stiže Sekelj s jednim Švicarcem do 120 m. Ostali su na vrijeme upozoreni da se radi o zabuni. U 21 sat izlazi Šeparović i M. Čepelak, a do 2 sata svi ostali.

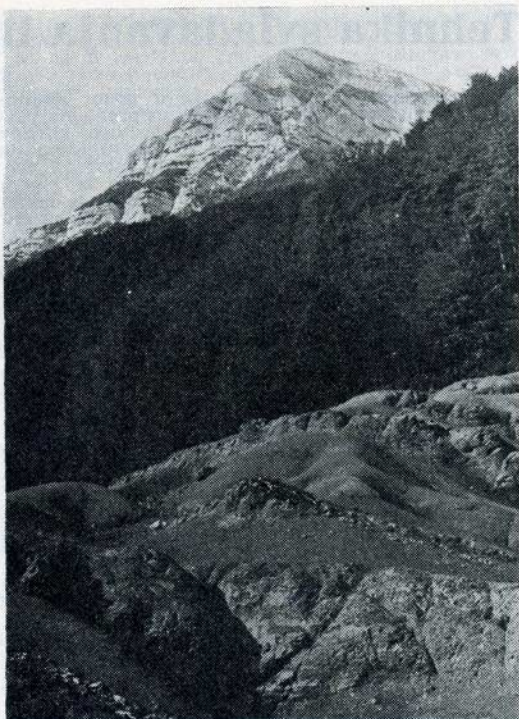
18. srpnja — U 11 sati ulaze u jamu R. Čepelak, Klajn, Matovina, Prelovec i Sekelj. Za njima kreću Cucančić, Čobanov, Kerčmar i Rendić. Oni se sastaju s transportom na 60 m. Do 0,30 sati izvučene su sve stvari na površinu.

19. srpnja — Pranje opreme na potoku i spremanje stvari za povratak. Do večeri su svi otputovali u Zagreb.

Nakon završetka ekspedicije nameće se pitanje da li je ovo istraživanje Ponora na Bunovcu konačno, ili postoje mogućnosti za prodor u još veće dubine. Najniža točka je površina sifonskog jezera. Jezerce je dimenzija $2,5 \times 1,5$ m. Dubina nije mjerena jer je nespretn pristup obali. Voda u sifonu je mutna, puna lišća i trunja. Male su mogućnosti da bi se ronjenjem moglo prodrijeti dalje, ali nisu ni isključene ako se negdje u budućnosti primijeniti neka savršenija tehnika. Jama je prodrila kroz čitav kompleks trijaskih naslaga i dno se već nalazi u blizini naslaga paleozoika. Voda u nastavku teče kroz niz sifona. Ovdje nije primijećeno strujanje zra-

ka kao u gornjim zonama, što znači da se cirkulacija odvija kroz vertikalne dimnjake koji s jamom čine zračni sifon. Otvori tih dimnjaka na površini moraju biti na većoj visini od ulaza u ponor što potvrđuje ljetno-zimski režim strujanja zraka.

Tehnički i drugi podaci o istraživanju. U ekspediciji su sudjelovala 34 speleologa, od toga 9 ženskih članova. U jamu su ulazila 22 člana a ostali su pomagali na površini. Najduži boravak u jami iznosio je 6 dana (deve-torica speleologa). Osam speleologa spustilo se do dna — 534 metra. Ponor je snimljen topografski (M. Čepelak), fotografski (Čepelak, Garašić, Šeparović, Cucančić i Kovačević) i filmskom trakom od 16 mm oko 4 min. u unutrašnjosti (do 410 m) i oko 15 min. na površini (R. Čepelak). Za osvijetljavanje kod snimanja upotrebljen je akumulatorski reflektor. Jasna Kerčmar spustila se do 60 m dubine. Do 120 m bile su postavljene čelično-aluminijske ljestvice i užeta za osiguranje. Na četiri veća skoka postavljena su dvostruka užeta, na ostalima jednostruko. Speleolozi su za spuštanje koristili spuštalice Petzl, dvostruke i jednostruke, za penjanje penjalice Gibbs i Jummar. Za osiguranje su služile hvataljke Shunt i univerzalne stezaljke. Užeta su na pregibima bila zaštićena plastičnim crijevom i po prvi puta komadima vunene deke. Ovaj način je vrlo dobar. Za vezu su služili poljski telefoni uz dvožilni kabel i vočki-toki stanice uz jednožilni kabel. Veza je uglavnom funkcionirala dobro. Najveći je problem bio zaštita telefona i radiostanica od vode i pravilno razmotavanje i postavljanje žica. Razmotavanje žica osobito je nespretno na većim skokovima. Kod spuštanja u jamu na Velikom skoku prekinuo se telefonski kabel. D. Prelovec se morao penjati do tog mjesta, koje se nalazio u samom slapu, i viseći na užetu ponovo spojiti žice. Za zaštitu od vode i hladnoće korištena su plastična i gumena zaštitna odijela i neoprenska ronilačka odijela sa zatvorenim i otvorenim gornjim dijelom. Ronilačka odijela dobra su u ovakvim uvjetima intenzivnog močenja, ali nisu dobra za dugu jednokratnu upotrebu, jer na nekim mjestima nadražuju kožu. Oprema za spavanje sastojala se od stropornih prostirki, vreća za spavanje, vestona, rezervne odjeće i sl. Na istraživanju je potrošeno 50 kg karbida, a kao pomoćna rasvjeta služile su električne baterije. Stvari su transportirane u posebnim ceradnim vrećama pomoću užeta, a na Velikom skoku vitlom i čeličnom sajlom. Vitlo je bilo neispravno, pa je većina vreća i tu dizana užetom. Kod rada s vitlom jedna je vreća zapela, otrgnula se i pala duboko u jamu. Tako su izgubljena dva nova užeta od 40 m. Jedna radiostanica je oštećena (pad u vodu), oko 200 m dvožilnog i 200 m jednožilnog kabela potrgano je i ostavljeno, 5—6 karabinera je izgubljeno, tri para gumenih čizama poderano i tako dalje.

Pogled s Bunovca na Malovan

Foto: Ing. T. Kovačević

Ekspedicija Bunovac '77 potpomognuta je financijski i materijalno, u obliku poklona i posudbom materijala. Ovom prilikom zahvaljujemo se slijedećim radnim organizacijama: »Podravka« (prehrambeni proizvodi), Zagrebačka mljekara (prehr. proizvodi), Tvornica ulja Zagreb (prehr. proizvodi), »Marijan Badel« (pića), »Josip Kraš« (prehr. proizvodi), »Croatia« (baterijski ulošci), »Ris« (posudba ronilačkih odijela), »Rade Končar« (oprema), Autocentar (financijska pomoć), Savez inženjera i tehničara i drvne industrije Hrvatske (financ. pomoć), Radiotelevizija Zagreb (posudba reflektora). Posebna zahvala Biserki Rataj, magistri farmacije, za poklon lijekova i zavoja. Pokrovitelj ekspedicije bio je tjednik »Arena«.

Uza svu financijsku i materijalnu potporu istraživanje ne bi uspjelo da nije bilo osobnog zalaganja sudionika istraživanja i drugih članova PDS »Velebit«. Uspjeh ekspedicije nije samo dubinski rekord, već i onaj osjećaj zajedništva u nastojanju da se postigne zajednički cilj — spuštanje do dna i sretan povratak na površinu. Zahvaljujem se svima koji su na bilo koji način u tome pomogli.

Marijan Čepelak
vođa ekspedicije

Tehnika svladavanja Bunovca

Pripremajući treću ekspediciju u ponor »Bunovac«, trebalo je zajedno s ostalim pripremama planirati postavljanje opreme (užad, ljestvice, klinove itd.). Tehnički je bilo moguće to izvesti samo do 445 metara dubine, dokle smo imali nacrt od prijašnje ekspedicije. Iz nacrtu jame lako se moglo vidjeti gdje nas očekuju teškoće i koliko je materijala potrebno za pojedine dijelove, bilo da su oni vertikalni, horizontalni ili uske pukotine. Tehnički opis Bunovca s ocjenama teškoće odnosi se na cijelu jamu, od ulaznog dijela pa do dubine —534 metara.

1. Ulaz. Visinska je razlika između ulaznog dijela i prve sigurne police 7 m. Nije potrebno postavljanje bilo kakvih sredstva za spuštanje. Silazak može donekle ometati veća voda. Ona se slijeva u obliku potoka i prska po stijenama. Ocjena teškoća: II.

2. 8 m vertikalno. Fiksiramo ljestvice oko kamena na polici. Za isti kamen fiksiramo i uže. Voda ometa spuštanje (u daljnjem tekstu: voda). Ocjena:

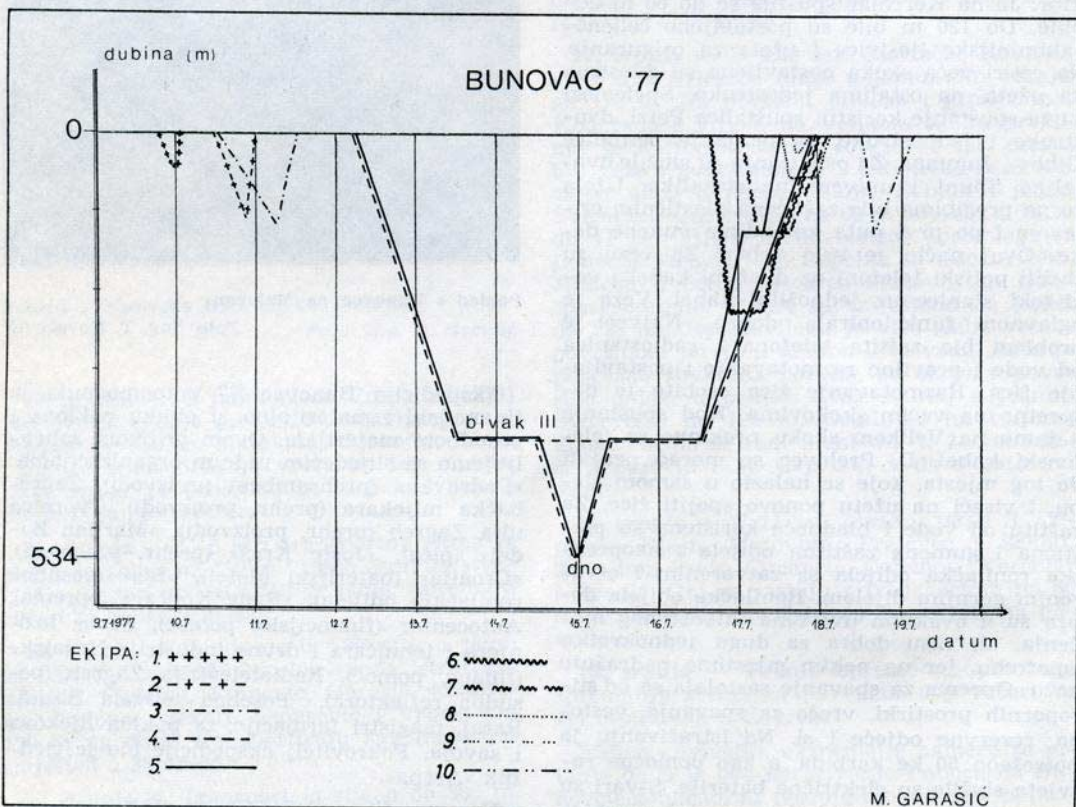
IV. Materijal: ljestvice 10 m, uže crveno »elite« 40 m.

3. 17 m, vrlo strma kosina. Ljestvice fiksiramo za bor-klin na desnoj strani stijene. Koristimo dalje isto uže s tim što ubacimo vodički čvor u bor-klin. Voda. Ocjena: IV —. Materijal: ljestvice 25 m, bor-klin obični ili specijalni (spit), karabiner i kraća zamka.

4. 5 m vertikalno, prevjes. Koristimo materijal s prethodne police. Voda. Ocjena: IV +.

5. horizontalno. Namještamo gelender od 4-5 m do prirodne alke u stijeni i do klina »kropar«. Ubacujemo zamku u alku, a zatim uže. Ljestvice fiksiramo na klin. Relativno mokro. Ocjena: V.

6. 17 m vertikalno, prevjes. Ljestvice ubacimo u klin na desnoj strani stijene, a uže u zamku vodičkim čvorom. Kraj fiksiramo za gelender. Voda u donjem dijelu. Ocjena: V +. Materijal: ljestvice 20 m, uže-plavi edelweiss 29 m, klin vertikalac, zamka 3 m i karabiner.

Raspored ulaska i izlaska pojedinih speleoloških ekipa u Ponor na Bunovcu

1. Pomoćna ekipa (M. Garašić, T. Kovačević, B. Mudri)
2. Pomoćna ekipa II (J. Sekelj, B. Vrbek)
3. Transportna ekipa I (D. Cucančić, T. Jukica, I. Klajn, M. Matovina)
4. Transportna ekipa II (R. Čepelak, D. Prelovec, M. Matovina, J. Sekelj, B. Šeparović)
5. Jurišna ekipa (M. Čepelak, Z. Filipović, M. Garašić, B. Vrbek)
6. Pomoćna vanjska ekipa I (A. Frey, S. Gurić, U. Hächler, T. Jukica)
7. Pomoćna vanjska ekipa II (D. Cucančić, M. Gloor, T. Kovačević, J. Lehmann)

8. Pomoćna vanjska ekipa III (B. Gloor, I. Klajn, M. Šebian)
9. Vanjska pomoćna ekipa IV (Z. Filipović, M. Garašić, M. Matovina, J. Sekelj)
10. Transportna ekipa III (D. Cucančić, N. Čobanov, Z. Filipović, T. Jukica, J. Kerčmar, I. Klajn, M. Matovina, D. Prelovec, N. Rendić, J. Sekelj)

Analizirajući ovaj grafički prikaz ulazaka i izlaza iz Ponora na Bunovcu, možemo zaključiti da je velik problem bio u izvlačenju materijala iz objekta (oko 500 kg opreme)

7. 5 m prevjes, usko. Iz veće dvorane naprijed kroz pukotinu širine 1 m do jezera. Oko nosa na stijeni fiksiramo uske ljestvice. Uže osiguramo na klin u stropu. Voda. Ocjena: IV. Materijal: uske ljestvice 6 m, zamka 11 mm 9 m, klin horizontalac, kraća zamka i karabiner.

8. Nakon ovog neugodnog skoka od par metara prolazimo kroz uzak kanal lijevo iznad bivka I. Relativno suho. Ocjena III.

9. 4 m kosina. Nakon 4 m nalazimo se u bivku I. Dobro je staviti tanju zamku zbog lakšeg silaska. Suho. Dubina — 60 m. Ocjena: III +.

10. 7 m prevjes. Vrlo usko. Proširuje se u donjem dijelu. Dolazi se ravno u jezero dubine od 1/2 — 1 m. 2 m lijevo od jezera rupa kroz koju puše jak vjetar. Iza kamene barijere se spuštamo još 1 m. Voda. Ocjena: V +. Materijal: uske ljestvice 10 m, uže žuti edelrid 40 m, zamka i karabiner.

11. Kanal širine 1/2 — 1 m. Jako strujanje zraka. Postavljamo ostatak užeta kao gelender do dva bor-klina 5-6 m naprijed. Relativno mokro. Ocjena: IV. Materijal: 2 bor-klina, zamka i karabiner.

12. 22 m vertikalna. Na klinove (bor-klinovi) pričvrstimo namotaj ljestvica. Uže pričvrstimo na bor-klinove, a kraj fiksiramo za gelender. Ocjena: V +. Materijal: ljestvice 25 m, uže crveni edelweiss 46 m, zamka i karabiner.

13. 7 m vertikalna. Na toj polici dodamo drugi namotaj ljestvice. Koristimo isto uže. Materijal: ljestvice 20 m.

14. 11 m vertikalna. Koristimo već postavljenu materijal. Isto uže ubacimo u bor-klin s lijeve strane na početku skoka. Voda. Ocjena: V +. Materijal: bor-klin i karabiner.

15. Nakon ovog skoka je manja dvorana s jezerom. Iz te dvorane je ulaz u uski dio nazvan »Meandar«. Pretežno horizontalan dio s manjim skokom. Pretežno mokro. Dubina — 102 m. Ocjena: IV.

16. 13 m vertikalno. Fiksiramo uže oko stijene s pomoću zamke. Ljestvice fiksiramo oko kamena. Pretežno suho. Ocjena: V. Materijal: ljestvice 20 m, uže karirani edelrid 27 m, 2 zamke po 5 m i 2 karabinera.

17. Na prethodnom skoku smo koristili posljednji puta ljestvice. Dalje napredujemo samo užetima. Veliki blokovi kamena uglavljeni između dvije stijene čine nesiguran most. Ovdje se jama naglo proširuje. Ispod mosta su velike vertikale. Potrebno je formirati gelender zbog sigurnosti. Dubina — 115 m.

18. 80 m prevjes. Fiksiramo dva statička užeta oko nosa na stijeni s time što krajeve zavezemo za prethodno uže. Na dijelu oko 65 m. zamahom ruku i nogu dokopamo se prividne police. Užad ovdje fiksiramo bor-klinom. Ocjena: VI +. Materijal: statičko uže mamut 100 m, statičko uže edelweiss 95 m, 2 zamke, 2 bor-klina, i 2 karabinera.

19. Vrlo nesigurna police. Potrebno je užeta ubaciti u klinove i formirati gelender. Dubina — 195 m.

20. 16 m vertikalna. Koristimo ista užeta. Fiksiramo ih u 3 bor-klina s desne strane stijene na malom balkoniću. Voda. Ocjena: VI. Materijal: 3 bor-klina, zamka i karabiner.

21. 17 m vertikalna. Fiksiramo ostacima statičkih užeta oko kamena slijedeće uže i spuštamo se što više desno, gledajući stijenju, da se izbjegne voda. Ocjena: VI. Materijal: dinamičko uže plavi edelweiss 17 m i karabiner.

22. Bivak II (-220 m). Prostran dio jame s policom na kojoj je dublje jezero (sva jezera su mala i lagano se dadu preskočiti ili pregaziti u čizma). Oprez kod prelaska preko jezera jer se jama nastavlja odmah iza njega. Malo na lijevo gore je police gdje je bivak. Ima blata. Na ovom je mjestu napravljeno jače sidrište. Materijal: 3 bor-klina, 3 deblje zamke i 3 karabinera.

23. 80 m prevjes. Druga velika vertikalna. Za sidrište i za nos na stijeni fiksiramo dva statička užeta. Voda. Ocjena: VI +. Materijal: statičko uže mamut 100 m, statičko uže edelweiss 94 m.

24. Široka kosa police. Opasnost od kamenja! Formiramo gelender od preostalog užeta. Lijevom stranom po vrlo strmoj stijeni dolazimo do dva dobra balkona. Kroz cijelu ovu prečnicu postavimo gelender koji fiksiramo između dva bor-klina. Suho. Prečnica je duga 7-9 m. Dubina — 306 m. Ocjena: V. Materijal: 2 bor-klina i 2 karabinera.

25. 35 m prevjes. Oko kamene gljive fiksiramo dva užeta čije krajeve također fiksiramo za gelender. Koristimo jedno statičko i jedno dinamičko

uže. Suho. Ocjena: V +. Materijal: statičko uže mamut 58 m i uže karirani edelrid 37 m.

26. 16 m vertikalna. Dalje koristimo uže mamut i drugo, novo dinamičko uže. Polica obiluje velikim okruglim kamenjem. Niz vertikalnu pada voda. Ocjena: V. Materijal: uže — plavi edelweiss 40 m i karabiner.

27. Kanal dužine 5-6 m s blokovima i jednim lakšim skokom. Oko kamena fiksiramo uže (ostatak užeta od prethodne vertikale). Dubina — 350 firanje s duljim ekspozicijama bilo je gotovo nem. Ocjena: IV.

28. 10 m, 5 m vertikalne. Koristimo dalje isto uže. Prevladavaju manji skokovi s jednom uskom dionicom. Potrebno je staviti bong-klin u širu pukotinu s desne strane radi međuosiguranja i izbjegavanja vode. Pred zadnjim skokom ispred bivka II nalazi se manje jezero. Kod silaženja dolazi se iznad njega. Relativno suho. Ocjena: V. Materijal: bong-klin, 2 zamke i karabiner.

29. 5 m prevjes. Stavljamo kraće uže. Fiksiramo ga oko nosa s lijeve strane stijene. Ocjena: V -. Materijal: dinamičko uže, crveni edelweiss 17 m.

30. Bivak III (-380 m). Omanja dvorana sa šljunkom i kamenjem. Dovoljno za 4 čovjeka. Ostala petorica mogu se rasporediti dalje po kanalu u riječnom koritu ako nema vode i u manjoj dvorani ispred »Velike kosine«.

31. 40 m »velika kosina«. Vrlo strmo položen kanal (45°). Potrebno je uže za savlađavanje. Sklisko kamenje. Relativno suho. Ocjena: IV +. Materijal: dinamičko uže edelweiss 40 m.

32. Horizontalni kanal oko 45 m. Velike količine nanosa pijeska i mulja. Neki dijelovi vrlo uski. Dubina — 404 m. Ocjena: IV.

33. 5 m vertikalno. Ovaj manji skok možemo savladati slobodno ili s pomoću tanje zamke. Prije skoka nalazi se veća dvorana s tekućom vodom. To je novi potok kojeg dalje slijedimo. Suho. Ocjena: IV. Materijal: zamka 5 mm, 5 m.

34. Kosi »Ramzes«. Nakon više manje horizontalnog dijela dugog oko 40 m kosa vrlo uska pukotina. Ovaj dio jame je prilično razveden, pa nije detaljno istražen. Dubina — 433 m. Ocjena: IV — V.

35. Nakon manjih skokova i blagog spuštanja kanalom dolazimo do zadnje točke prijašnje ekspedicije. Nije potrebna oprema za spuštanje u ovom dijelu. Relativno mokro. Dubina — 440 m (+ - 5 m). Ocjena: IV.

36. 5 m prevjes. Moguće ga je obići težim detaljem sa strane. Uže fiksiramo oko prirodnog nosa na stijeni. Ocjena: IV +, detalj sa strane VI. Materijal: dinamičko uže edelweiss 17 m.

37. Lagana kosina. Dvorana tj. kanal većih je dimenzija, s jezerom pri dnu. Ovdje su pronađeni petrificirani ostaci drva (sitnije grance). Oprez kod silaženja — sklisko. Ocjena: IV.

38. 19 m vertikalna. Dobro osiguravalište na rubu oko nosa. Potok prolazi koritom koje je izdubljeno radom vode u stijeni s lijeve strane. U dvorani leži veliki blok preko kojeg se treba dalje spuštati užetom. Ocjena: V. Materijal: dinamičko uže edelweiss 27 m.

39. 11 m vertikalno. Nastaje naglo suženje 1 x 1 m. Osiguravalište oko kamena. Dolazi se točno nad vodu. Stijene su vrlo skliske i radom vode izglacane. Relativno mokro. Dubina — 437 m. Ocjena: V. Materijal: dinamičko uže edelweiss 40 m.

40. Kanal poprima ovalni oblik i prilično zaokruženo. Zbog te svoje karakteristike prozvan je »Puževa kućica«. Nekoliko malih skokova možemo savladati ostatkom užeta ili, ako je potrebno, navedemo kraće uže. Relativno mokro, s protočnim plitkim jezerima. Ocjena: IV +.

41. 42 m vertikalno-prevjes. Izvršno sidrište s lijeve strane stijene prije skoka. Prirodna alka vrlo sigurna. Fiksiramo dva užeta, 4 m niže nalazi se manja police gdje se može udobno stajati. Ulaz do te police je malo težak. Voda. Ocjena: VI. Materijal: dinamičko uže edelweiss 45 m i 40 m, te ako se može, metnuti i statičko uže.

42. Dvorana u koju pada voda. Prostrana i prikladna za bivak. Lijevo odlazi kanal 9-10 m do završnog sifona. S lijeve strane iz velikog dimnjaka dolazi drugi potok i nestaje također u sifonu. Dubina sifona: veća od 10 m (?). Konačna dubina objekta do sifona — 534 m. Ocjena čitavog objekta: VI +.

Boris Vrbek

Istraživanje Bunovca

MLADEN GARAŠIĆ, dipl. ing. geologije
ZAGREB

Godina dana je mnogo vremena, ali kad se nešto željno očekuje prođe vrlo brzo, čak i tako brzo da se ne stignu obaviti svi poslovi koje je čovjek želio obaviti u tom periodu.

Godina dana priprema, razmišljanja, diskutiranja, fizičkih i psihičkih treninga. Upravo toliko vremena smo imali za pripremu III speleološke ekspedicije u ponor na Bunovcu. Čitaoci »Naših planina« bili su informirani o uspjesima prijašnjih speleoloških ekspedicija u tom vertikalnom speleološkom objektu (vidi NP god. XXVIII — 1976. br. 11—12, str. 246—254.).

Predaleko bih otišao u nabranjanju, kad bih naveo sve poslove oko pripremanja ove do sada najveće najsloženije i najteže hrvatske (a i jugoslavenske) speleološke ekspedicije.

Bez dobro obavljenih, gore navedenih, pripremni poslova speleološka ekspedicija »Bunovac 77« ne bi mogla biti uspješno izvedena. Ovo je još jedan primjer koji pokazuje da se prije velikih akcija, bilo speleološke, alpinističke ili čisto planinarske aktivnosti, obavezno mora obaviti niz poslova i

radnji, koje će kasnije sugerirati i opravdati svoje postojanje, a time i uspjeh same akcije ili ekspedicije.

Ukratko ću ponoviti neke podatke o ponoru na Bunovcu. To je speleološki objekt vertikalne prirode — jama, a po svojoj hidrogeološkoj funkciji spada u aktivne i stalne ponore. Nema narodnog ili posebnog imena pa je nazvan prema lokalitetu gdje se nalazi. Ulaz u ponor je smješten na sjeveroistočnoj padini južnog Velebita, ispod vrhova Malovan (1708) i Segestin (1725), na planinskom pašnjaku Bunovac (prema nekim i Bunjevac) na oko 1165 metara nad morem. Prvi put je istraživao 1975. godine i to samo prospektorski, do dubine od cca 30 metara (Milan Matovina i Ervin Šilić). Tokom 1976. godine organizirane su dvije speleološke ekspedicije u ponor na Bunovcu. Prva je uspjela stići do dubine od 220 metara (Marian Čepelak, Mladen Garašić, Robert Jagodić, Boris Mudri, Marijan Tortić i Boris Vrbek), a druga se spustila do dubine od 445 metara (Marian Čepelak, Željko Filipović, Mladen Garašić, Robert Jagodić, Tihomir Jukica, Dalibor Kasač, Milan Matovina, Boris Mudri, Damir Prelovec i Boris Vrbek), ali zbog nedostatka opreme nije uspjela doseći dno. Već i dubina od 445 metara

DRUŠTVENA OPREMA UPOTRIJEBLJENA U EKSPEDICIJI »BUNOVAC 1977«

Užad: statička mamut 304 m, statička edelweis 198 m, dinamička edelweis 469 m, dinamička edelrid 93 m, pomoćna (razne tvrtke) 180 m, zamke od 11 mm 20 m, zamke od 5-6 mm 200 m i 240 m privatnih užeta (vlasništvo članova ekspedicije).

Ljestvice: uske 26 m i široke 120 m.

Oprema za vodu: čamac s priborom (nije upotrijebljen), dugačke čizme 5 pari, ronilačka odijela 4 para (i hlače 1/2).

Sredstva za vezu: 2 induktorska telefona »Iskra«, 3 radiostanice »Sony« (walkie talkie), 800 m duple telefonske žice, 500 m jednostruke telefonske žice, 1 ledna motalica za žicu i drugi sitni pribor (traka za izoliranje, test žaruljice, odvijači, kliješta).

Sredstva za transport: 1. vitao (austrijski, tipa GSS), bubanj sa sajlom od 100 m, koloturi, žabice, vrtljni karabiner, ostali pribor uz vitao i 36 transportnih vreća.

Sredstva za mjerenje: 1 optički padomjer »Suunto«, 1 optički kompas »Suunto«, 3 kompas »Silva«, 25 m mjerne vrpce BMI i 1 termometar.

Ostali pribor: 3 svrdla za klinove, 17 običnih bor-klinova tipa »Casin«, 8 bor-klinova kućne izrade, 6 vertikalnih, 4 horizontalnih, 3 specijalnih, 3 bong i 2 klina U profila, dijelovi za razbijanje stijena, 3 čekića (kladiva), 6 karabinera s maticom, sklopiva lopatica, 5 zaštitnih podmetača za uže i 3 apoteke.

Boris Vrbek

OSOBNJA OPREMA UPOTRIJEBLJENA U PONORU BUNOVAC

- obuća: gumene čizme s vibramom ili gojzerice
- gamaše
- rukavice: 1 obične tanke i 1 gumene za zaštitu od vode
- radni kombinezon
- vodo-nepropusni kombinezon (po mogućnosti s kapuljačom)
- šljem s instalacijom (rasvjeta na plin acetilen)

- ispravna karbid-lampa i rezervni karbid cca 3 kg
- pribor za popravak rasvjete: čistač brenera, rezervni breneri, kliješta
- šibice zapakirane u nepromočivu ambalažu
- plinski upaljač
- rezervno električno svjetlo tipa »Wonder« i rezervni ulošci
- prsna zamka ili 6 m 6 mm promjera
- sjedište od gurti tipa »Troll« ili druga izvedba
- »Troll body harness« ili sl. (zamjenjuje kombinaciju od prethodna dva tipa i najčešće je u upotrebi u dubokim objektima)
- spuštalica (descendeur »Petzl«)
- mehanički prusik (shunt »Petzl«)
- bloker 1 — 2 komada
- penjalice »Gibbs« 3 komada ili »jumar« 2 komada
- 1—2 stremena
- 5 karabinera s maticom
- 3 zamke od 5 m i 3 kraće zamke
- razne vrste klinova i kladivo
- par kolotura
- svijeće za bivak 3 komada
- vreća za spavanje ili slično (veston i slonova noga)
- navlačna vreća za vreću za spavanje
- bivač-vreća
- prostirka od stiropora ili izolator od specijalne spužve
- kapa
- 2 kvadratna metra nylon prostirke
- manji ruksak za speleološku aktivnost
- astrofolija
- priručna apoteka
- pribor za osobnu higijenu
- plinsko kuhalo i 2 rezervne kartuše
- pribor za jelo i kuhanje
- nylon vrećice za zaštitu stvari od vode prilikom transporta
- do 2 transportne vreće

Boris Vrbek

je tada predstavljala pravi podvig i rekord, a ponor na Bunovcu je postao najdublji vertikalni speleološki objekt u Jugoslaviji. Zbog ovako velike dubine, relativno visoke nadmorske visine ulaza, te vode koja stalno ponire u objekt, ponor na Bunovcu zaokupio je još veću pažnju ljudi koji su htjeli stupiti na njegovo dno i otkriti njegovu pravu dubinu. I ovoga puta bila je to ekipa Speleološkog odsjeka PD Sveučilišta »Velebit« iz Zagreba. Ukratko, organizirana je speleološka ekspedicija »Bunovac 77«.

Ekspedicija je trajala 12 dana, a počela je 9. srpnja 1977. godine. I po obimu akcije (trajanju), količini opreme, te broju sudionika koji su ulazili u objekt (22), ovo je svakako najveća speleološka akcija u SR Hrvatskoj. Ponor na Bunovcu je ovom prilikom istražen do dna — dubina mu iznosi 534 metra, pa stoga i dalje predstavlja najdublji vertikalni speleološki objekt u čitavoj Jugoslaviji. Na njegovu dnu bilo je čak osam speleologa što je svakako svojevrstan podvig i rekord čitave ekipe. Ovom akcijom prvi puta je u Jugoslaviji premašena dubina od 500 metara, što će svakako biti zapisano u svim svjetskim speleološkim kronikama. Ekipu je sačinjavalo 34 ljudi, koji su prema svojim sposobnostima podijeljeni u ekipe. Pored svih zanimljivosti treba spomenuti, da je u ovoj akciji prisustvovalo 8 švicarskih speleologa, koji su svojim radom također pridonijeli uspjehu cijele ekspedicije.

Na dnu Bunovca. S lijeva na desno stoje B. Separović, Z. Filipović, D. Sekelj, R. Čepelak, sjede B. Vrhek, M. Garašić, D. Prelovec

Foto: Ing. M. Čepelak

FOTOGRAFIRANJE U PONORU BUNOVAC

Prilikom speleološke ekspedicije u podzemlje Ponora na Bunovcu snimane su fotografije dinamičkog sadržaja (spuštanje ljudi, penjanje uz slapove, provlačenje kroz uske dijelove itd.), jer je to sugerirao karakter samog objekta i akcije. Fotografiranje s duljim ekspozicijama bilo je gotovo nezamislivo u većem dijelu objekta, jer se fotoaparati nisu mogli fiksirati na kosim i okomitim stijenama, po kojima teče velika količina vode. Zbog takvih razloga većina je fotografija iz Ponora na Bunovcu napravljena »iz ruke«. Osvjetljenje je ostvareno elektronskim bljeskalicama (fleš). Za veće prostore i dvorane korišteni su tzv. sinhrocelije, tj. foto-čelije koje uskladuju rad nekoliko elektronskih bljeskalica u istom trenutku (tip Vivitar SL-2, i Paffrath). Zbog velikog postotka vlažnosti i opasnosti od vlaženja i močenja (iskustvo na prijašnjoj speleološkoj ekspediciji u Bunovcu, kada mi je voda upropastila dva fotoaparata i fleš) napravljene su posebne transportne kutije za foto-opremu. To su bile transportne vreće od cerade koje su u unutrašnjosti imale hermetički zatvorene nylon-vrećice, obložene stiropor materijalom. Stiropor je sprečavao mehaničke lomove aparatura prilikom transporta, a nylon ih je štutio od vode i vlage. Pokazalo se da je ovakav transport fotoaparata u ekstremno vlažnim uvjetima nužan i koristan. Ipak, i uza sve mjere opreza prilikom snimanja, aparati su se močili, jer u ovom speleološkom objektu nema »suhih« mjesta.

Foto ekipu su sačinjavali u stv.ri, svi članovi ekspedicije: dok su neki snimali, drugi su osvjetljavali, a treći su pozirali. Unutar Ponora na Bunovcu fotografski su snimali ing. Marijan Čepelak, ing. Mladen Garašić, ing. Tihomir Kovačević, Ju-

rica Sekelj i ing. Branko Separović. Kino-kamerom od 16 mm snimao je ing. Radovan Čepelak. (Na površini su snimali svi oni koji su imali fotoaparate.)

Oprema (samo u objektu) U podzemlju je upotrijebljena sljedeća oprema: fotoaparati (svi sa širokokutnim objektivima) Nikon F 2, Asahi Pentax »Spotmatic II«, Rolleiflex 6x6, Praktica TLX, Praktica Nova, Exakta, Agfamatix (16 mm) i Rollei; kinokamera (stari model) »Bolex« 16 mm; elektronske bljeskalice »Braun F-300 Hobby«, »Braun 2000/34 VC« i »Rollei«, vaku blitz »Agfa« (žaruljice), hladno svjetlo» za kino kameru — akumulator Philips /Kobold 250-600 W, 20 min., sinhro uređaj »Vivitar SL-2« i »Paffrath & Kemper«; filmovi: Ilford 36 FP 4, 22 DIN, crnobijeli 6 komada, Ilford EP4 i PAN F, 6 x 9, crnobijeli 3, Kodak-Ektachrome 22 DIN, kolor 3, Agfa CT 18, kolor 5, kino film ORWO (snimljeno cca 5 minuta).

Analizirajući cjelokupnu fotoaktivnost prilikom speleološke ekspedicije »Bunovac 77«, možemo biti zadovoljni snimljenim brojem dokumentarnih i uspješnih crnobijelih, a posebno dia-color snimaka. Uvjeti za snimanje u ovom objektu izuzetno su teški, tako da će stotine snimaka napravljenih ovdje imati i s te strane veću vrijednost. Snimanjem je tako ostala zauvijek zabilježena velika akcija zagrebačkih speleologa iz PDS »Velebit« — osvajanjem Ponora na Bunovcu najdubljeg vertikalnog speleološkog objekta u Jugoslaviji. (Potanje obavijesti i dogovor za predavanja na adresu SO PDS »Velebit«, Zagreb, Radićeva 23.)

Mladen Garašić

Njih smo pozvali na ovu ekspediciju da im se odužimo za sudjelovanje u speleološkoj ekspediciji »Hölloch 76« (spilja duga 139 km) u Švicarskoj, gdje smo prošle godine bili prisutni.

Na speleološkoj ekspediciji »Bunovac 77« sudjelovali su: ing. Diana Audy, Dora Bošnjaković, ing. Radoslav Butić, Darko Cucančić, Dubravka Čepelak, ing. Marijan Čepelak, ing. Radovan Čepelak, Neven Čobanov, ing. Vesna Dir, Zeljko Filipović, Adrian Frey, ing. Mladen Garašić, Beat Gloor, Stephan Gurini, Urs Hächler, Tihomir Jukica, Jasenka Kerčmar, Ivan Klajn, Jelena Klajn, ing. Tihomir Kovačević, Evi Lehmann, Sonja Lehmann, Jürg Lehmann, Milan Matovina, Boris Mudri, Damir Prelovec, Nikica Rendić, Jurica Sekelj, Mladen Šebian, ing. Branko Šeparović, Vesna Šilić, ing. Boris Vrbeč, Vladimir Žanić i Matthias Gloor.

Podjela na ekipe, kao i redoslijed ulazaka u objekt, prikazan je na grafikonu (str. 10).

Rezultati istraživanja

a) Opći podaci

Gauss-Kriegerove koordinate ulaza u objektat: $x=5913,350$ N, $y=5542,575$ E

Nadmorska visina ulaza: 1165 m

Dužina objekta: 432 m

Dubina objekta: 534 m

Najveća vertikalna: 78 m, 74m

b) Geološki podaci

Jama je formirana u trijaskim naslagama koje se mogu pratiti i opažati u čitavom objektu. Ulaz u objekt se nalazi na kontaktu lapora i klastita karnika (gornji trijas) i srednje trijaskih dobro slojevitih dolomita. Sve do 105. metra jama se prostire kroz dolomite i vapnene ladinika, koji su determinirani po fosilima *Diplopora annulata* i *Dinarites dinaricus*. Ovdje su na kanali formirani u uskim okomitim pukotinama, širine do 3 metra (manji skokovi do 30 metara dubine), a zauzimaju dva glavna pravca pružanja S — J i I — Z. Od 105. metra do 360. metra vertikalni jamski kanal ima veće dimenzije (duboka vertikalna pukotina i rasjed), a primjećuje se i litološka razlika od prijašnjih naslaga. Ove naslage određene su kao naslage anizika, prema nađenim fosilima foraminifera *Meandrosira dinarica*, te alge *Diplopora annulata*. To su pretežno dolomiti (prema kemijskoj analizi). Od 360. metra pa sve do 530. metra jama je formirana u rasjednim, više položenim pukotinama, koje sijeku kampske slojeve donjeg trijasa (vapnenci). Posljednjih nekoliko metara ovog gigantskog speleološkog objekta se nalazi u klastičnim naslagama (sajskim) donjeg trijasa, a pronađen je fosil *Claraia* — užu specifikaciju nije moguće izvršiti. (Fosili su determinirani u Zavodu za opću i primijenjenu geologiju RGN fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu). Iz svega gore navedenog možemo zaključiti da je speleološki objekt Ponor na Bunovcu čitav formiran u trijaskim naslagama. Ovo je prvi puta na ovom području, da se u nekom speleološkom objektu, uspije proći i rasčlaniti debljina trijaskih naslaga. Ovom prilikom debljina je mjerena »in situ« za naslage cijelog srednjeg i gornjeg dijela donjeg trijasa. Naime, na površini terena razlike nisu toliko vidljive zbog pokrivenosti i drugih faktora. Ako proučavamo tektoniku objekta opazit ćemo da se većina kanala prostire po pravcima rasjednih pukotina koje zauzimaju položaj pružanja 45° — 225° (a to odgovara pravcu pružanja poprečnih rasjeda prema glavnom »Velebitskom« rasjedu).

c) Meteorološki podaci

Temperatura zraka: do 390. metra $8,5^{\circ}\text{C}$, dalje nije mjereno

Temperatura vode: na 65. metru $4,5^{\circ}\text{C}$, na 220. i 390. 4°C

Vlažnost zraka: u čitavom objektu oko 95 do 100 posto relativne vlage (procjena).

Strujanje zraka postoji, a vrlo je intenzivno na užim mjestima.

d) Paleontološki i biološki podaci nisu sakupljeni, ali se prema orijentacionim promatranjima zaključuje da je život u objektu siromašan, jer je većim dijelom godine pod vodom (poplavljen). Na dnu jame su pronađene kosti neke vrste sisavca, vjerojatno doplavljene s površine. Zanimljivo je i otkriće ing. Borisa Vrbeča. On je našao komad drveta koje je na nekim mjestima bilo okamenjeno (petrifikacija).

e) Ocjena teškoće istraživanja i objekta:

+6° (ekstremno težak objekt), detalji 5° do 6°

f) Vrijeme istraživanja prvih speleologa: 6 dana + transport materijala.

g) Postavljeni i mogući bivaci u objektu: 60. metar (vrlo dobar), 220. m (loš), 385. m (dobar), 410. m (dobar), 530. m (vrlo dobar).

h) Opasnosti:

Nagli nadolazak vodene stihije, a najopasnija su mjesta u takvom slučaju oko 60. metra. Dovoljno je 15 minuta proloma oblaka da velike količine vode poniru u objekt (to smo doživjeli i imali sreće).

Rušenje vrlo nestabilnih kamenih blokova oko 260. metra.

Radi lakše orijentacije pogledaj topografsku snimku objekta.

PODACI O DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJIMA BUNOVCA

Istraživanje	Prvo	Drugo	Treće	Četvrto
Godina	1974	1976	1976	1977
Broj dana na terenu	2	5	7	12
Broj dana u jami	1	3	5	7
Broj sudionika	2	9	12	34
Broj ljudi u jami	2	6	9	24
Postignuta dubina u metrima	30	220	445	534
Bivak na dubini u metrima	—	60	220	380

Dojmovi iz Bunovca

TIHOMIR KOVAČEVIĆ, dipl. ing.
ZAGREB

Sunčan dan, kao i mnogi srpanjski dani ovog ljeta. Crvena »škoda« pretrpana speleološkom i osobnom opremom, kilometri pred nama i dobro raspoloženje u nama. Lagano, ali sigurno prolazimo divnim krajolicima Like. Raspoloženje svakim časom postaje sve bolje. Prošli smo i Medak, asfalt nas je neprimjetno napustio, krećemo se makadamskim putem. Raduč, jedno naglo skretanje u desno i nadosmo se u tunelu od narovih grana i na jednom osrednjem šumskom putu. Počelo je forsiranje puta u srce Velebita — Bunovac, naše odredište. Uzbuden sam. Ovo je moja prva akcija »jačeg formata« od kada sam završio speleološku školu — »Buno-

»Orgulje« na minus 534 metra

Foto: Ing. M. Garašić

Obukoh se
Ponoru pridoh
A unutra tama
Moji prijatelji udoše
U mokrim kombinezonima
U Bunovac i cijelog
Osvijetliše karbitkama
Ta slika je bila tako lijepa
Kao svjetlost dana
U svitanju srpanjskog jutra.

Inspiriran pjesmom:
»Jesen« od D. Cesarića

vac 77«, ekspedicija našeg SO. Sva ona trčanja, kondicijski treninzi, pripreme, nabavka opreme i hrane, daleko su za nama, a tu ispred nas je prekrasan planinski proplanak išaran poljskim cvijećem i šatorima pastelnih boja. Parkiramo se. Garavi i Vrba trude se da mi ispričaju sve odjednom... tamo je ulaz u Bunovac,... ono ti je Malovan, ono Segestin,... vidiš, ovaj drugi proplanak je čitav pokriven malim ponorima koji usisavaju vodu,... tamo su ti ... Stojim kao začarano stablo, nijem, kad koji put zalamatam rukama i htio bih nešto reći, ali ne mogu... Velebit me zarobio i usisao u svoju utrobu. Znao sam da od ovog trenutka realnost ostaje daleko zammom, negdje u podnožju planine, Raduča, Zagreba, a nedostižna maštanja počinju da se redaju vratolomnom brzinom mojih sanja.

Član sam predekipe u kojoj je još i Mudri. U posljednjem trenutku i Garavi se odlučuje za silazak s nama, »navodno« zbog fotografiranja, u što nisam bio baš uvjeren. To mi je prvi samostalan silazak u speleološki objekt ovakve vrste i vjerojatno prisutnost dobrog prijatelja u tim trenucima nije na odmet. Silazimo: Mudri, ja, Garavi. Prvi metri, samoosiguranje, »šant« (drugom zgođom ću se raspisati o toj divnoj maloj čarobnoj metalnoj stvarčici). Zabijemo klin, postavljamo ljestve, užad. Raspoloženje je na visini. Silazimo direktno kroz slap. Osjećam već da su mi neki dijelovi tijela mokri, al' to mi ne smeta. Želim da što prije stignemo do odredišnog mjesta i da izvršimo naš zadatak »miniranja« stijene na 60-om metru radi proširenja tog dijela ponora kroz koji se mora transportirati sva oprema. Trideseti metar...

— Tihi, vani kao da grmi.

— I meni se učinilo.

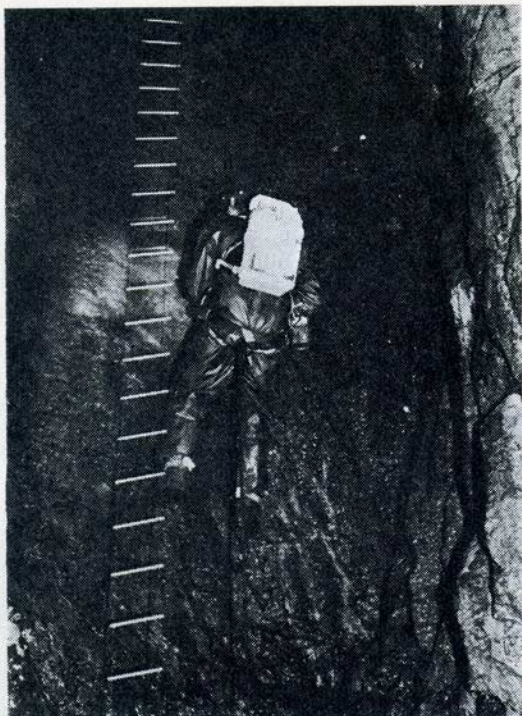
— Mudri! Jesi došo' do dole?

— Nisam, uže se zavuzlalo i moram ga odvuzlati.

— Garavi, gle kakav ogroman slap pada odozgo!

— Čini ti se...

Nekoliko sekundi. Voda je naglo nadošla uz groznu buku. Garavi i ja smo osigurani, ali Mudri je negdje na polovini skoka... A

Do 120 metara uz pomoć ljestvica

Foto: Ing. B. Šeparović

onda plava mokra glava sa šljemom bez svjetla izronila je iz vode — Mudri. Dodajemo mu ruku i izvlačimo ga. Sigurnost, ali do kada? Voda sve više nadolazi, mjesto nam više nije najsigurnije. Penjemo se nekoliko metara više na širu policu. Bojimo se da bujica ne počne valjati kamenje, jer ne bismo mogli nikuda pobjeći. Vadimo voki-to-ki i zovemo površinu. Vani je kaotično raspoloženje, saznajemo da je bio prolom oblaka koji je trajao svega petnaestak minuta, a nisu znali što se s nama dešava. Akcija se prekida, izlazimo na površinu neobavljena posla i sretni što smo izvukli žive glave. Da

nas je kojim slučajem bujica uhvatila u uskom dijelu ponora, ne bi nam bilo spasa. Pri srcu mi je bilo jako žao, što se tako neslavno završio moj prvi silazak u Bunovac, ali znao sam već tada da je to bio izazov ponora i da mi ovo spuštanje ne će biti posljednje. Sutradan sam se vratio u Zagreb. Tjedan je jako sporo prolazio. Petak. »Fićo«, Diana, Vesna, Brc i ja. Kišovito vrijeme, vrijeme koje ništa ne obećava. Optimist sam i kladim se na račun lijepog vremena na Velebitu. Nitko mi ne vjeruje, smiju se... Karlovac, prolom oblaka, »fići« blokiranje kočnice... svi »bogovi Olimpa« su se urotili protiv mene, a tako želim da stignem na Bunovac. Kiša je prestala, a i kočnice su popustile, krećemo dalje, divno.

Ponoć. Ponovo na Bunovcu. U susret nam ide jedna »krijesnica«. Ne, to je bio Negacija, koji je došao da nam poželi dobrodošlicu.

— Stigli su do dna... 534 m... sada spavaju u bivaku... osmorica su bila na dnu... prije dva dana su stigli i Švicarci...

Jutro na Velebitu. Udaram Brca i likujem od zadovoljstva, jer vani je prekrasan sunce okupan proplanak, onakav kakav može biti samo na takvoj čudljivoj planini kao što je Velebit. Oklada je moja. Poslijepodnevni sati, odmor nakon nogometnog susreta speleologa Švicarske i Jugoslavije (7:5).

Potrebno je formirati ekipe koje će ući u Bunovac i pomoći transport stvari s dna prema površini. U ekipi sam koja će ići do 120 metara. Osim Cuca i mene s nama su još dva švicarska speleologa. Silazimo bez poteškoća. 60-i metar. Prolaz je otklesan. Silazimo u jezerce, navlačimo »mrtvace«, desni je bio na žalost šupalj i noga mi je potpuno mokra. Nije važno, ide se dalje. Blizu cilja smo, još samo jedan skok i 120-i metar. Na polici smo zatekli Vrbu. Stisak ruke i čestitke za uspješno okončan pothvat i novi jugoslavenski rekord. Saznajemo ukratko sve detalje akcije. Uskoro stiže i Garavi, a za njim i ostali. »Kameni most« je premalen da bismo svi stali na njega. Vrba, Garavi i Željac nestaju u procjepu na stropu i žurno hitaju prema površini. Ostajemo sami s čudljivim vrećama, koje svaki čas zapinju, i s ponorom bez milosti i duše.

NEZGODE PRILIKOM EKSPEDICIJE »BUNOVAC 1977«

Teških nezgoda, srećom, nije bilo. Od lakših spomenut ćemo sljedeće:

— Četiri člana ekspedicije, koji su nosili na sebi ronilačka odijela 35 sati (do III bivaka), zadobili su žuljeve na raznim mjestima zbog trenja neoprenskog materijala. Osim toga zbog kroja odijela imali su neprilike s vršenjem nužde.

— Na 310. metru odronio se oveći kamen, pao u blizini dvojice speleologa i raspršio se. Inače je padanje kamenja bila redovna pojava.

— Bilo je i nekoliko oskliznuća, ali bez posljedica.

— Prilikom zabijanja bor-klina jednom se speleologu otkinulo kladivo. Proletjelo je u dubinu i mimošlo 5-6 ljudi koji su bili ispod tog mjesta.

— Prilikom absajla jednom se članu isčupao bor-klina, ali su ga zadržala tri dobro zabijena klina.

— Jednom je članu prilikom absajla zašla kapuljača između fiksnih kolotura. Problem je riješen odsijecanjem kapuljače nožem.

— Na jednoj uskoj polici izgledalo se uže, ali je oštećenje na vrijeme primijećeno i uže zamijenjeno drugim.

— Tri člana je na 60. metru, gdje su se pripremali da miniranjem prošire prolaz, zatekao iznenađen pljusak kiše. Uspjeli su se na vrijeme skloniti od bujice u jednoj udubini.

— Zbog niske temperature zraka i vlage mnogi su članovi zadobili ozeblina na prstima ruku i nogu.

— S vitla se otkvačila jedna transportna vreća, u kojoj su bila dva užeta i karbid, i nestala u dubini projurivši mimo dvojice penjača.

Boris Vrbek

Vrijeme mog povratka na površinu. Prikopčavam se šantom za užu, ljestve u mojim promrzlim rukama. Veselim se što ću za koji sat ugledati svjetlo dana. Krećem pun snage i entuzijazma u lak povratak. Popeo sam se svega desetak metara... Snaga me izdaje, ruke gotovo da i ne osjećam, ali neki čudan nagon me tjera prema gore. Samo još dvije prečke i onda ću se odmoriti, ukopčan karabinerom na ljestvice. Odmor i još jedan, ruke klize i u posljednjem trenutku trzajem se ubacujem karabinerom na najbližu prečku. Moram dalje.

Konačno na polici. Vertikala i novih tridesetak metara preda mnom. Odmaram se... novih šest prečaka... prsti klize... karabiner... nove tri prečke... još svega desetak metara do kraja vertikale... Idem dalje... težina tijela mi je na lijevoj ruci, pokušavam se karabinerom zakvačiti za najbližu prečku... »ljeвица« je popustila... poletjeh u ambis... par trenutaka dugih kao čitav moj život... najbrža projekcija svih događaja i ličnosti iz života povezana nekim kronološkim redom, a onda onaj divni mali metalni predmet — »šant« — zaustavlja moj slobodan pad i vraća desetak prečaka niže na ljestvice... grčevito se hvatam i ubacujem karabinerom u sigurnost. Sve do čega mi je bilo stalo tog momenta, bila je toplota doma, nestašni bezobrazluci male kćerke Tanje i nasmijani lik moje supruge Branke. Ali, tama je neumoljiva. Ponor ne poznaje milost. Još samo nekoliko metara... trinaest prečaka i na polici sam... što mi je sve ovo trebalo, tko me je tjerao... ako ikada izidem više se nikada

PRIMANJE U SFKH ZA SPELEOLOŠKU EKSPEDICIJU »BUNOVAC 77«

Predsjedništvo Saveza za fizičku kulturu Hrvatske organiziralo je u utorak 24. siječnja 1978. g. prijem za sudionike speleološke ekspedicije »Bunovac 77« koju je organizirao Speleološki odsjek PDS »Velebit« Zagreb od 8—19. VII 1977. g. Članovi ekspedicije spustili su se do dna jame Bunovac na južnom Velebitu (534 m), što je ujedno i jugoslavenski rekord. Predsjednik Predsjedništva, Miško Juras, čestitao je sudionicima na uspjehu te vodi ekspedicije Marijanu Cepelaku uručio plaketu SFKH.

neću upuštati u ovakve gluposti... Tama guta moj duh ... ponor muči, još samo moje tijelo zadnjim trzajima snage bori se za svjetlost dana. Sva sreća da ovo nije java, već samo ružni nesvakidašnji san... Tihi, varaš se, ovo nije san već najveća stvarnost koja može postojati i biti vezana uz tvoje biće ovog trena... pazi »šant«! ... prikopčaj se karabinerom za ljestve i odmaraj se, na površini te čeka sjaj najljepšeg Sunca svih galaksija, a sutra u Zagrebu Tanjica i Branka ... nije moguće, svakim trenom sve manje vjerujem u pobjedu svoje svijesti nad iluzijama ponora... moram moram, moram uspjeti...

Okupan u zrakama »mojega« Sunca i okružen mnoštvom prijatelja, ispijam posljednje kapi piva, najslađe u životu. Prošli su sati... »fićo« polako i lijeno silazi niz planinski masiv Velebita... i iduće godine ako se bude išlo na Velebit i Bunovac... ići ću...

Nedovršena reportaža iz istočnih Dolomita

RIJEKA

STANISLAV GILIĆ

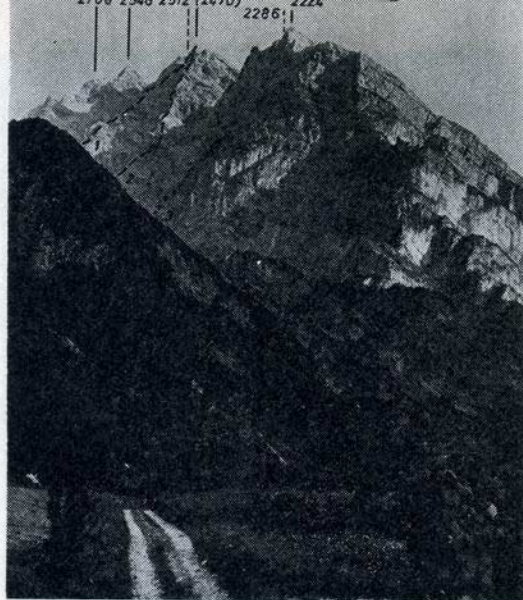
Spalti e Monfalconi, Duranno e Cima dei Preti, Col Nudo — male su ali kompleksne skupine na istočnom rubu Dolomita. Geografska podjela ovog dijela istočnih Alpa nije jedinstveno provedena u svih autora koji su se bavili ovim prostorom. No to je problematika koju namjeravam izložiti nekom drugom prilikom. Ostanimo za sada na podjeli (i nazivlju) koju je uveo A. Berti u svoj vodič »Dolomiti orientali«, vol. II.

Višegodišnje kretanje po ovim tihim planinama (nije bez razloga ovdje jedan »visinski put« nazvan »Alta via dei silenzi«) ispunilo me osjećajem da sam prostor upio u sebe, da ga u općim crtama dobro poznam te da su detalji toliko mnogobrojni i raznoliki i uz to privlačni i mom srcu dragi, da ih s divljenjem i potrebnim poštovanjem iz godine u godinu sve više upijam u svoju svijest. Tamo se sve češće vraćam, i što sam duže u njima — sve bih duže bio.

— Prošlogodišnji usputni upit mog prijatelja i dugogodišnjeg partnera da li sam u svo-

joj domovini objavio naš uspon iz 1976. godine po JJZ bridu Cima dei Cantoni, naveo me na razmišljanje. Kada Vincenzo Altamura postavlja ovakvo pitanje, onda ono znači više nego puko zanimanje. Pitanje je, ponavljam, bilo usputno, ali kako mi inače malo razgovaramo o alpinizmu — ono je imalo svoju težinu jer ga je postavio čovjek koji je u ovim planinama ispenjao šezdesetak prvenstvenih uspona, riješio mnoge nedoumice topografske i toponomastičke prirode, dao tehničke opise za mnoge smjerove davno ispenjane pa zaboravljene, čovjek koji je s W. Herbergom izradio opsežnu dokumentaciju za treće izdanje Bertijevevog vodiča Dolomiti orientali, vol. II (1961), koji je još uvijek i nakon četvrt stoljeća bavljenja ovim planinama, neumoran u traženju novih puteva — i uvijek vjeran svom klasičnom stilu, ne forsirajući ni jedan uspon pretjeranom upotrebom umjetnih pomagala. Tako sam se odlučio za ovaj članak.

Ovaj dio Dolomita »u sjeni« je onih nadaleko poznatih skupina u kojima dominiraju vrhovi kao što su Marmolada, Civetta i... da ne nabrajam! Ta je činjenica uzrokovala re-

S lijeva na desno: Cima del Preti (2706 m), Punta Compol (2548 m), Cima dei Cantoni (2512 m), južni predvrh (oko 2470 m), Cima Cazz' Alta (2286 m), južni predvrh (2224 m); 1 Smjer po zapadnom grebenu (Altamura—Gilić), 2 Smjer po JJZ bridu (Altamura—Gilić), 3 Smjer po JZ pilastru (Altamura—Gilić); ovaj zadnji iz god. 1977, koji se u članku ne spominje Foto: S. Gilić

lativno malen ili gotovo nikakav posjet ovim krajevima. Izuzetak je jedino Campanile di Val Montanaia. Svima koji ovamo »zalutaju« prva je misao popeti se na Campanile.

Prva moja posjeta ovim planinama (1968) otkrila mi je svu ljepotu, ali i kompleksnost vrhova Spalti e Monfalconi što se u neprekinutom lancu nižu od šiljaka u grebenu Vedorcina (na JZ) sve do tornjeva Urtisiel (na SI). Bio sam sâm s Bertijevim vodičem u ruci, starim samo sedam godina. On je još uvijek osnovno djelo za svakoga tko se želi upustiti u ovaj kraj, za koji je britanski alpinist Gilbert prije više od stotinu godina rekao: »Veličanstvenost ovih planina duboko me se dojmila«.

Uzastopni boravak ovdje, tijekom nekoliko godina, pokazao mi je mogućnost prvenstvenih uspona. No za razliku od drugih mnogo poznatijih, ove planine pružaju minimalne mogućnosti za »isforsirane« uspone. Iako je posljednjih godina bilo ostvareno nekoliko vrlo teških penjačkih uspona s obilatom upotrebom umjetnih pomagala, pažnju sam usmjerio na one »probleme« koji su značili logičan nastavak prethodnika, a čiji su usponi u ovim planinama bili, kako je rekao V. Altamura, posljedica ljubavi za njih a ne sportskog nadmetanja.

Početkom ljeta 1969. okusio sam draž nepoznatog malim prvenstvenim usponom u SI stijeni Cima Emilia (2356 m), a dvije godine poslije s dva nova smjera skinuo sam veo zagonetnosti što je dugo godina zakrivalo

zapadnu stijenu Cima Principale del Leone (2401 m).

Iste godine (1971), samo dva mjeseca poslije, prepenjali smo istočnu stijenu Monte Duranno (2665 m), posljednju od četiriju stijena ovog usamljenog diva što sa svoja četiri lica gleda na zapad u dolinu Piave, na jug u dolinu Vaiont, na istok u dolinu Cimoliana, te na sjever na doline Frati i Montina, duboko urezane između njega i velikog susjeda Cima dei Preti (2706 m).

Sljedeće godine (1972) ponovno me privukao greben Leone (Monfalconi di Cimoliana), tj. najjužniji vrh u tom grebenu, zvan Croda Ultima del Leone (2400 m). Zapadna stijena bila je ispenjana u krajnjem lijevom i desnom dijelu; sredina je čekala na mene. Kažem »na mene« jer je postojalo uvjerenje da se pojas stropova u donjem dijelu ne može prijeći slobodnim penjanjem. Naš je uspon pokazao da je to moguće.

Pošto smo u srpnju 1974. »napravili« prvo ponavljanje JI grebena Cima dei Preti (prvi uspon: M. M. Debelakova s drugovima, ljeti 1935), odlučio sam da se iduće godine posvetim jednom drugom grebenu što mi je zapeo za oko već kod prvog uspona na Cima dei Preti. Radilo se o grebenu što se s vrha Q 2512 m spušta smjerom SI sve do Dorcelle Tarsia u zračnoj dužini više od 1,5 km. Zamišljeno — ostvareno. U rujnu 1975, kad su dani mnogo kraći od onih početkom ljeta, ali mnogo stabilniji, ispenjali smo taj oštri nazubljeni greben i pri izlazu na vrh doživjeli poznati ali rijetko viđeni Brockenov fenomen glorijski. Kao da je priroda time željela kompletirati naš uspon. Spustili smo se kroz kotao I Cantoni i niz Val di Frassin u kojoj teče potok čiju sam glazbu dobro zapamtio. Ti su me zvukovi hranili i kriječili u mučnim trenucima svakodnevice gradskog života.

Kako ta kota nije imala svog naziva, Vincenzo je smislio da bi mogla nositi ime po najbližem kotlu I Cantoni. Tako je nastao naziv Cima del Cantoni (2512 m).

Ljeto godine 1976. podijelio sam na dva dijela. U prvom dijelu sam s Vincenzom ispenjao tri nova uspona, a u drugom vodio skupinu mladih riječkih planinara što su u proljeće te godine bili završili tečaj penjanja. U želji da pronađem ulaz u smjer Debelakove (opet ona!) u istočnoj stijeni Cima Mantica (2500 m), otišli smo u mali kotao zvan Cadinut. Tamo sam zaključio da za to uvijek imam vremena, a zapravo me privukao direktan uspon na ovaj ne baš precizno locirani vrh u Bertijevom vodiču. Nakon uspona, kojemu je samo ulazna dužina bila vrlo teška, silaz s vrha u škrbinu na grebenu Monfalcon di Montanaia (2548 m), otepnjali smo slobodno iako je i ta dužina bila vrlo teška.

Sutradan smo otišli u skupinu Cima dei Preti, da bismo čim bolje doživjeli veličinu i teškoće koje nas čekaju u JJZ bridu J predvrha Cima dei Cantoni (oko 2470 m); odlučili

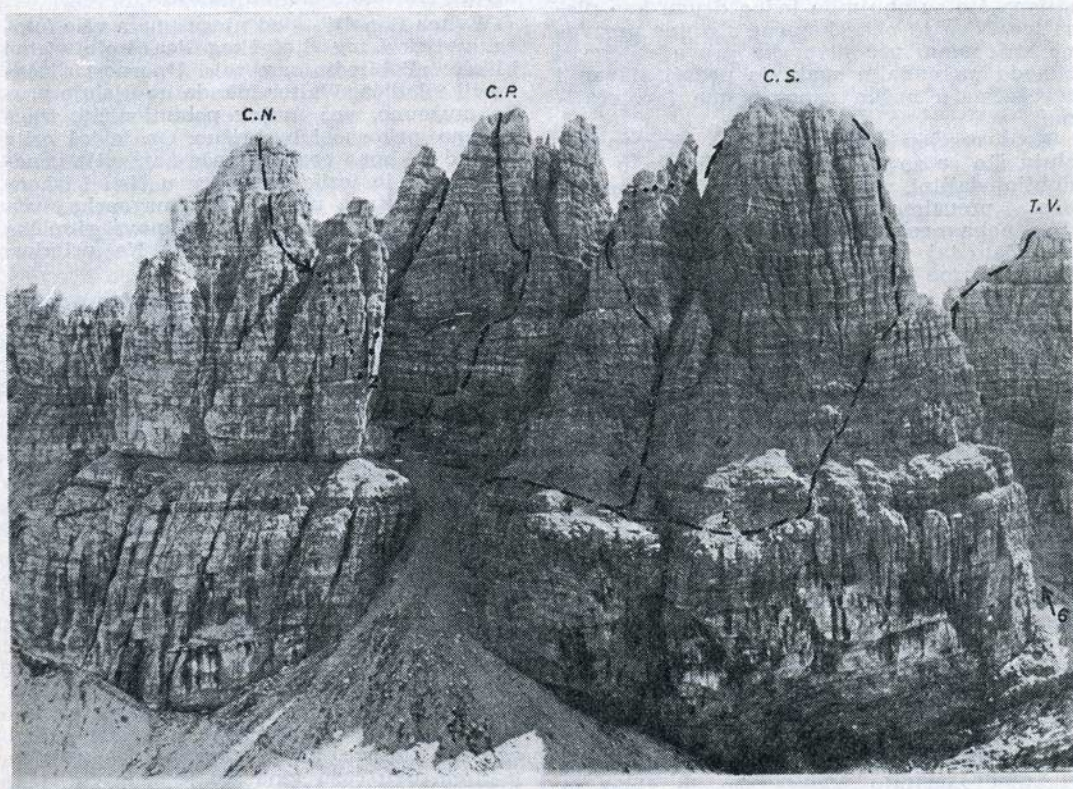
smo da prije ispenjemo Z greben na ovaj vrh. Teškoće su samo mjestimice prelazile drugi stupanj, ali sam ovaj uspon zapamtio po neobičnoj vrućini i iznemoglosti. Zao mi je što teškoće nisu bile veće, je bih onda duže sjedio na osiguravalištima. Ovako me je maratonac (ovo nije šala!) Vincenzo stalno gonio naprijed. Silazak u Val di Frassin i žubor potoka kao da su mi vratili snagu. Neki glas u srcu govorio mi je da se JZ brid može ispenjati — naravski, sve se može, samo kojim stilom?! Srce mi je govorilo u prilog »klasičnom« stilu. Kako bih sa svojim slabim mišićima i mogao drugačije zamisliti penjanje u tisućumetarskoj stijeni!

Cetiri dana poslije, u ranu zoru, uspinjemo se uz strmu padinu Costa di Tass, da bismo na visini od 1500 m u horizontali prepriježili pojas klekovine i divlje korito bujice Tass nad samim gornjim vodopadom. Iako opterećeni težim naprtnjačama od onih što smo ih nosili u Z grebenu, te posebno opterećeni neizvjesnošću prvenstvenog uspona, osjećao sam se kao da imam krila.

Suzdržani Vincenzo, koji s mnogo brige bilježi svaku desetinku sekunde u svojim treninzima za maratone a odavno je prestao voditi svoj penjački dnevnik, obratio mi se

riječima u kojima se nije osjećalo ni trunka podrugljivosti: »Današnji će se dan spominjati kad se u budućnosti bude govorilo ili pisalo o povijesti alpinizma u ovim planinama. Ovaj je smjer najduži u čitavom području. Kad ga usporedim s južnom stijenom Cimone della Pala, onda je i teži i ljepši.« Pri silasku, ovaj put niz Val Compol, zastavljali smo se svako malo, promatrali naš brid pokušavajući odgonetnuti točan položaj pojedinih težih detalja, dugačkih »slobodnih« priječnica, ploča pod stropovima, uskih pukotina... »Tvoje ti je srce dobro reklo!« — zaključio je Vincenzo kad smo sišli u dolinu.

U ovim planinama ima još mnogo posla. Kad bi prostor u našem časopisu dopuštao, nabrojio bih još desetak mogućih prvenstvenih uspona. Za one kojima nije do zvučnih imena vrhova što su »u modi«, koji se ne boje dugih pristupa, velikih visinskih razlika i, ako je potrebno, bivaka na otvorenom, svima koji vole čar nepoznatog i veličanstvo tih kutaka, rado ću pružiti iscrpnije podatke, a bude li zdravlja i sreće, i svoje društvo. Završimo ovaj prikaz stihom što je otisnut na zadnjoj stranici Bertijeva vodiča: »... moje je srce vazda na vrhu mojih planina.«

Cresta del Leone, zapadna stijena, CN Cima Nord (2390 m), CP Cima Principale (2401 m), CS Cima Sud (2400 m), TV Torre Vincenzo (oko 2300 m); 1 Smjer Altamura—Herberg, 2 i 3 Smjerovi Gilli—Andolfato—Bellotto, 4 Smjer Dougan—Deffar (približno, opis nedostaje), 5 i 6 Smjerovi Altamura—Goglio

Foto: S. Gilli

Pismo alpinistu

VILI FERLIN

ZAGREB

Ne može se reći da je ovdje danas »miran dan«, jer ne-mirnog dana tu nikada nema. Ili barem do sada, kao što znam, nije bilo. Ovakvih odvojenih planinskih kutova, što se saviše ponad dolina kao mala gnijezda, ima mnogo. Na svakoj planini koju posjećujem pronadem za sebe takvo jedno gnijezdo za tiha i intimna razmatranja. Neki kutak, prirodno odijeljen, što zjapi uvijek prazan i ostaje bez tragova bilo kakvog živog kretanja, omogućava mi da neometano ulazim u svijet planina i povijesti alpinističkih života: preoblikujući se u golemi puls prijateljstva koje ne zna za granicu početka i kraja. Ova je osama kao mrtvi rukavci neke rijeke. Kao hridi nasred mora. Kao opaljeno drvo poslije groma. Osamljena mjesta? Nisu niti to. Osamljeni mogu biti samo oni koji su prije s nekim bili...

Sjedim na jedinoj gromadi usred pučine snijega. Kamen je topao od sunca, suh i hrpav. Vjerojatno se survao s neke od okolnih stijena što su obujmle jedna drugu kao plesačice. Nisu to neke kamene strmine prozračne stijenama, već divovske prave stijene, i odavde pa nadalje svaki je pedalj slavan i zapečaćen u našim uspomenama i osjećajima.

Kroz rascjep vidim oluju — skamenjenu oluju što se zovu Alpe. U sredini, a u najdubljijoj daljini, vrh je koji u našim predodžbama preuzima onakav oblik kakav mu daje neka neobjašnjiva snaga života u njemu. Zato taj vrh za mene nema oblika. On je bez forme — on je čista ideja u kristalu ljepote...

Vruće je i dan je dug, a sada je tek jutro. Vadim iz naprtnjače knjigu o povijesti alpinizma i pokušavam da preobrazim krajolik oko sebe u titrav film alpinističkog življenja. Ali umjesto da doživim miran spektakl listanja knjige, bio sam na kraju tog dana vrlo tužan u svojem novom obliku radosti — i radostan u novom obliku tuge...

Prijatelji nam donose sreću u tuzi i tugu u sreći, a ako imamo za prijatelje alpiniste, onda moramo u osamljenosti biti sposobni. Da se istinski smiješimo. Samo tako se može voljeti ljude, a alpiniste još i više — zbog tišine smrti...

Prva fotografija u knjizi je: Ludwig Purtscheller — i to je moj prvi prijatelj iz prošlosti. Njegova muskulozna fizionomija je kao oganj što bukti iz stakla — vreli a postojani čovjek, ali neuhvatljiv bilo kojom sponom riječi. Zatim eksplozija: s planinom u čvrstom zagrljaju strasti. On je živio za sebe, prividno isključujući druge, da bi vrhovi mogli biti samo u njemu. 1700 vrhova Ludwiga Purtschellera! Posljednji je bio vrh nestanka: Aiguille de Dru.

Na slijedećoj fotografiji kao da ne vidim čovjeka nego korake, korake u žurbi prema gore. Prema onome što je toliko i lijepo i blještavo da u njemu izgara kao pahulja perja. U sedamnaestoj godini se žrtvuje sve bez premišljanja, bez uzdaha, bez grča da bi našao put u novi oblik snage. Da misli i osjeća je pretvori u čist zapažaj, instinktivan zapažaj. Jer tada je smrt zračeci dio života, koji nikada ne prestaje biti življenje. Zar to ne dokazuje ova slika nježnog dječaka Georga Winklera?

Emilio Comici. Dvije fotografije. Na prvoj: pogled mimo kamere, u daljinu. Na drugoj: smiješak među prijateljima. I to je dvo-simbolična povijest jednog 39-godišnjeg vremena: između ekstremne divljačke osame kamenih tornjeva i vrelog daha ispuštenog iz tijela u groznici samo-saznanja. Reče Comici: »Osjećajući svoj vlastiti unutrašnji sukob i svjestan potrebnog napora... alpinist stvara istinsko djelo umjetnosti.«

Walter Bonatti — od njega imam više fotosa, uvijek istog dječakčkog lica, koje sretno klikće: »Pobijedio sam te!«. Upornost dječaka ili mladića. Walter nikada ne djeluje grubo muževno, već uvijek pobunjenički, iznenađeno, prkosno i bezbrižno. On je još prije 25 godina imao osobine naše najnovije generacije čiji je jezik pretvoren u čisti i iskonski oblik ritma, uvijek samo nagonskog ritma. I njegovi su vrhovi kao nova ritmička muzika: savršen kontrapunkt! Na primjer: Petit Dru.

Jedna fotografija na samom vrhu: alpinisti Rusty Baillie i John Amatt. Ovo je jedna od posljednjih slika alpinizma. I kako smo blizu ovim trenucima, a oni su po svojem misaonom i emotivnom toku prožeti modernom logikom — ostaje nam da budemo radosni u hladnoj racionalnosti, da osjećamo kako napokon nismo uspjeli uhvatiti niti daljine, niti visine, i da će oni ostati zauvijek udaljeni od nas, ako se naposljetku ne potrudimo da ih nađemo u sebi.

Završio sam s pregledom knjige i tada na posljednjoj stranici naišao na kovertu naslovljenu na druga koji je alpinist. Koverta je bila prazna i sada sam u nju umetnuo ove svoje impresije o prijateljima. Neka ih čita moj drug! Navečer kad se spustim u dolinu i u domu budem sjedio uz ognjište, bit će mi tužno, jer htio bih da su uza me svi spomenuti, a i oni koji nisu. Da čujem njihove glasove, da ih gledam i da uz njih popijem ovu čašu vina što je sada gorka, a s njima bi bila slatka...

A pismo je gotovo i spremljeno u knjizi, i odnosi ti moje pozdrave i donosi moju radost u tuzi i tugu u radosti. Tebi...

Na kineskom Velikom zidu

Putopis iz NR Kine

VLADIMIR DUMBOVIĆ, dipl. geograf
ZAGREB

Na turističkom putovanju po Dalekom Istoku stigismo u NR Kinu. Naš itinerer je obuhvatio tri višemilijunska grada: Peking, Šangaj i Kvanču (Kanton). U Peking smo doputovali avionom, a uglavnom tako i dalje po Kini, pa stoga možemo vrlo malo da kažemo o samoj Kini, o njezinom reljefu, riječnoj mreži, o stanovništvu itd. Na planine i brda otpada malo više od polovice površine zemlje, a ostalo su nizine odnosno ravnice od čega su velik dio pustinje. Procjenjuje se da NR Kina ima možda i preko 800 milijuna stanovnika, što predstavlja četvrtinu stanovništva svijeta. Mi smo bili u njezinom istočnom dijelu, gdje joj je ujedno i glavni stanovništva.

Peking

Peking je prijestolnica NR Kine. U prošlosti je neko vrijeme prijestolnicom bio grad Nanking. Peking ima preko 7 milijuna stanovnika. U njemu prevladava niskogradnja i naliči na jedno veliko selo. U mnogim ulicama nalazimo ogradne ulične zidove, naime kuću od ulice odijeljuje zid. Ulični su zidovi okrečeni jednobožno sivo. Ovu monotoniju razbijaju nove četvrti višekatnica. Uzduž Pekinga ide dugačka i široka avenija, na kojoj smo vidjeli ministarstva i druge javne zgrade većih dimenzija. One su podignute u tipičnom kineskom stilu. Takva je i nova željeznička stanica. Ta avenija prolazi i glavnim trgom Tjen An Men (Trg nebeskog mira). Culi smo da je to najveći trg svijeta i da na nj može stati milijun ljudi. Tu su se zbivali mnogi važni historijski događaji. Mao Ce Tung je ovdje 1. X 1949. proglasio NR Kinu. Kina je do 1912. bila carevina, od tada je republika. Naš je hotel bio na prije spomenutoj aveniji a do ovog Trga. Nedavno je na Trgu podignut velik mauzolej Mao Ce Tunga, na prvu godišnjicu njegove smrti (umro je 9. IX 1976). Mauzolej je dug 105 a visok 33 metra.

Na Trgu je grandiozna zimska carska palača, remek-djelo stare kineske umjetnosti. To je nekada bio »zabranjeni grad«, jer tu nitko nije imao pristupa osim najviših državnih službenika. Sada je muzej i ima turističku vrijednost. Ljetna carska rezidencija se nalazi na periferiji Pekinga, na jezeru, u slikovitom gorskom pejzažu. Time se Peking može usporediti s nekadašnjom ruskom prijestolnicom u Petrogradu (danas Lenjingrad), gdje je ruski car imao zimski i ljetni dvorac.

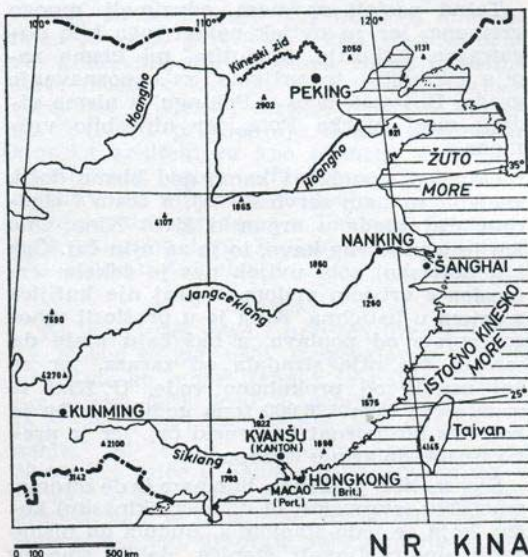
Ulice Pekinga su plave i zelene. To vrijedi i za ostale gradove u kojima smo bili. Stanovništvo je odjeveno pretežno u tipizirana radna odijela plave boje, jednako mu-

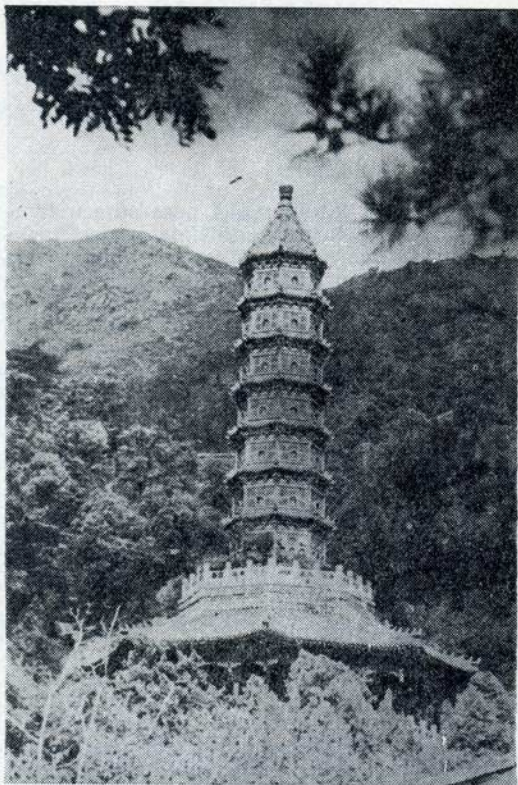
škarci i žene. Intelektualci nose odjeću tamnosive boje, također radničkog kroja. Razlika između muškaraca i žena je u tome što su muškarci visoko podiššani, a žene nose dugu kosu; djevojke imaju kečke odnosno duge pletenice. Djeca su odjevena šareno. Kako su odjeveni ljeti, kada pripeče sunce, ne znamo, jer smo bili u Kini početkom proljeća. Vojska nosi uniforme pretežno zelene boje. U vojsci nema činova, pa oficiri i vojnici nose gotovo jednake uniforme.

Druga je glavna karakteristika kineskih gradova, da se ulični promet odvija uglavnom biciklima. To vrijedi i za glavnu ulicu s trgom Tjen An Men. Motorizaciju čine uglavnom autobusi, kamioni i malo taksisti, dok su limuzine (osobni automobili) rijetki. Gradi se metro.

U Pekingu smo bili u jednoj tvornici rukotvorina. Izrađuju suvenire iz raznog materijala — iz prirodnog kamena, slonove kosti i dr. upravo fantastičnih oblika. Obraduju kamen kao da rade u drvu. Ovdje izrađuju rukom i razne slikarije na papiru i na raznim predmetima, npr. oslikavaju unutrašnjost malih bočica (sitnoslikarstvo), ornametiraju raznovrsnom tehnikom posude itd.

Posjetili smo jednu srednju školu i u jednom višem razredu bili prisutni satu engleskog jezika. Ovdje su također svi nosili odjeću radničkog kroja: i učenici, i učenice, i nastavnici. Djevojke imaju dugu kosu u obliku dviju dugih pletenica. Odjeća im je uz

Pagoda u ljetnoj rezidenciji kineskih careva u Pekingu

plavu boju bila također sive i smeđe boje. U toj školi je bila nama u čast održana priredba koja je imala dva dijela: glazbeni (instrumentalno-pjevački) i gimnastički (nastupilo je odjednom oko 1000 učenika i učenica).

Takvi posjeti su nam oduzimali mnogo vremena, jer su uvijek nakon toga bile dugotrajne diskusije. Međutim, mi bismo radije iskoristili to vrijeme za upoznavanje grada. Bili smo tako u Pekingu, a nismo vidjeli most Marka Pola, jer nije bilo vremena.

Gdje god smo bili i kamo god bismo došli, svagdje su nam servirali čaj, a često i cigarete. Čaj spada u organski život Kine. Ono što je u nas crna kava, to je za njih čaj. Čak i u hotelskoj sobi uvijek nas je čekala termosica s vrućom vodom, a kraj nje kutijica s čajem u listićima. Kina je u prošlosti mnogo trpjela od poplava, a baš čaju može da zahvali što nije stradala od zaraza, jer se čaj pravio od prokuhane vode. U Kini se uzgaja čaj (oko 170.000 tona godišnje). On je kod nas bio poznat kao ruski čaj, jer je preko Rusije dolazio u Evropu.

Što se tiče prehrane bilo nam je da biramo: američku (evropsku) ili domaću (kinesku) koštu, koja se jede štapićima. Budući da nismo znali upotrebljavati štapiće, dobili smo uz

kineska jela i evropski pribor za jelo. Uz svaki obrok je više manje uvijek prisutna riža (bijela kao svježi snijeg). Ono što je kod nas pšenica odnosno prije kukuruz, to je tamo, i uopće u Monsunskoj Aziji, riža. A također su nam servirali i pivo, koje je bilo po volji. Budući da smo mi bili prva jugoslavenska turistička grupa u Kini, za nas je u Pekingu u turističkom centru bilo priređeno primanje. Nakon toga je bila svečana kineska večera.

Kineski veliki zid

Putujući po Kini primijetismo da su kuće u pravilu okružene četverouglastim zidom. To smo vidjeli i kod novih višekatnica. Zid je sastavni dio kineske arhitekture, napose stare seoske. Među tim zidovima posebno mjesto zauzima Veliki zid, sjeverno od Pekinga. On je pojam i simbol Kine. Izvan Kine se naziva »kineski« zid, međutim u Kini kažu »veliki« zid. To je najgrandiozniji spomenik ljudskih ruku. Po svojim dimenzijama i po svom značenju nadmašuje egipatske piramide i bilo koju drugu građevinu svijeta, Pravo čudo tehnike, građevne harmonije i fortifikacije. U svom najnižem dijelu ide ispod morske razine, dok se u svojim najvišim dijelovima penje i do 3000 m iznad mora. Njegova gradnja je trajala dugi niz stoljeća (oko 20 stoljeća). Započela je još prije nove ere, a završena za dinastije Ming (1500—1600. nove ere). Prvotno je bilo nekoliko odijeljenih zidova, koje su podizale pojedine kineske kraljevine, da bi kasnije ovi pojedinačni zidovi bili spojeni u cjelinu, kao obrana protiv upada nomadskih naroda sa sjevera. Zid slijedi reljef — puži po grebenima, spušta se po padinama, prolazi kroz pustinje i stepe. Na solidnost njegove građnje upućuje činjenica, da je odolijeo svim potresima, a poznato je da Kina trpi od teških potresa. Takav jedan razorni potres je bio nedavno (1976) i to baš u području Pekinga s više stotina tisuća mrtvih, ali na Zidu nisu primijećena oštećenja. Veliki kineski zid jedino je djelo ljudskih ruku, koje je vidljivo prostim okom s Mjeseca. To su izjavili američki astronauti, koji su se 1969. kao prvi ljudi iskrcali na Mjesec.

Iz Pekinga smo pošli autobusom i nakon dva sata vožnje stigli do Velikog zida. Tom prilikom smo mogli da vidimo i malo unutrašnjosti Kine. Najprije smo putovali ravnicom. Na horizontu smo gledali planinske silhuete. Peking se nalazi na dodiru velike ravnice i planinskog područja. Uz cestu naseljenost, radovi na polju, industrijski pogoni itd. Na cesti velik promet, uz pješake i mnogo kola na konjsku zapregu. Naskoro udosmo u brdsko-planinsko područje, mjestimično strmih padina i oštih oblika. Cesta vijuga i uzdiže se serpentinama. Još nije prolistalo, pa je krajolik prilično ogoljen. Cesta vodi uz jednu manju rijeku i uz željezničku prugu za Ulan Bator (glavni grad NR Mongolije). Naskoro spazismo visoko iznad nas Veliki zid. Ono što nam je prije bila

samo želja, sada gledamo svojim očima u stvarnosti. Zid ide zmioljiko. Prolazi brdskim kosama, s brda na brdo, spušta se do rijeke i nastavlja na drugoj obali. Mjestimično je oštećen zubom vremena. Od sada je taj zid dio krajolika. Iskricali smo se kod reprezentativnog dijela zida, koji je na tom mjestu restauriran radi turista i izletnika. Na ploči je pisalo latinicom Bodarling, vjerojatno naziv tog predjela. S obzirom na smjer željezničke pruge, kuda smo prolazili, i na trajanje vožnje, to se mjesto nalazi oko 80—90 km sjeverozapadno od Pekinga. Napominjemo da nigdje nismo mogli dobiti nikakvu, pa ni samo orijentacijsku kartu niti Kine, a niti kojeg grada, jedino što smo u hotelu mogli dobiti razglednice.

Kad smo stigli, tu je već bilo nekoliko izletničkih autobusa — mnogo domaćih izletnika (vojnici, daci i dr.) i stranih turista. Željeznička pruga prolazi tunelom ispod zida i nastavlja dalje za NR Mongoliju. S tog mjesta (Bodarling) zid se penje poput orijske zmiurine lijevo i desno uzbrdo. Ovdje je visok preko 70 metara, a u gornjem dijelu je širok oko 6 metara. Širok je toliko da bi po njemu mogla galopirati tri konjanika jedan uz drugoga. Na zidu su kule osmatračnice i drugi prolazi (hodnici). Zbog kratkoće vremena mogli smo se popeti samo na njegov desni dio. Uspon je bio prilično težak, jer su stepenice visoke. Sa zida se pružao panoramski vidik na drugu stranu, kuda dalje ide željeznička pruga, na ravnicu, zapravo udolinu s dvije komune (dva veća naselja). To je sve još Kina. A s druge strane gledamo predjele, kojima smo čas prije došli. Promatramo reljef — planinske lance i veliki zid koji se po njima raščlanjuje. Uz sam zid, gdje smo bili, zasađena je crnogorica, a na obližnjim padinama bjelogorica, koja još nije prolistala.

Grobnice dinastije Ming

Nakon kineskog velikog zida smo posjetili grobnice dinastije Ming. Ušli smo u brežuljkasti krajolik. Grobnice su podzemne, a ima starih spomenika i vani uz prilaznu cestu. To je aleja kipova, natprosječne veličine, koji predočuju ljude i životinje. Grobnica je u svojim dimenzijama, i u cjelini i u detaljima, nadmašila sve naše dosadašnje predodžbe o ovakvim objektima. Za ilustraciju samo da spomenemo jedna golema vrata isklesana iz bijelog kamena. U okolici ima još nekoliko carskih grobnica, koje čekaju svoje arheološke radove. Kina (Peking) se nada da će dobiti u tu svrhu pomoć od UNESCO-a. Otkopana je i uređena za javnost samo grobnica dinastije Ming, u kojoj smo mi bili. Ovdje je već počelo listati i cvasti. Taj predjel ima i vodenih površina, mala jezerca. S planina dolaze gorski vodotoci pa predjel u vegetacijskom periodu mora biti veoma slikovit.

Veliki zid

Foto: Dr N. Orhel

Zašto su kineski krovovi svinuti

U starom kineskom graditeljstvu nalazimo svinute krovove prema unutra. Krovovi imaju blagi konkavni oblik. To je osobito pravilo na hramovima i pagodama. Ovo je u vezi sa starim vjerovanjem: demon, zao duh, može se kretati samo po ravnoj plohi i ako naiđe na neravnu, svinutu ili vijugavu površinu, on se povlači. Taj magični moment imao je svoju primjenu i kod gradnje drugih građevina, npr. mostova. Stoga nalazimo stare mostove koji su jako izbočeni prema gore, npr. u ljetnoj carskoj palači u Pekingu. Taj stil primjenjuje danas suvremena kineska arhitektura kao element tradicije i specifičnosti svoje arhitekture i to daje atraktivnost njihovim građevinama, pa i velikim javnim zgradama u Pekingu. Elemente toga nalazimo i na kineskom paviljonu na Velesajmu u Zagrebu.

Šanghaj

To je najveći grad i najveća luka NR Kine. Nalazi se kod ušća Jangcejske rijeke u Istočno Kinesko more. Jangce je najveća kineska rijeka (5200 km); u svom donjem toku je plovna i za oceanske brodove. Šanghaj se nalazi na rijeci Huangpu, koja nakon 30-ak km utiče u Jangce. Huangpu prima u samom gradu jedan veći pritok. Taj hidrografski čvor je uvjetovao, da se Šanghaj razvio u golemu gradsku aglomeraciju s oko

10 milijuna stanovnika. Ekonomski je najvažniji grad Kine. Glavnina kineske vanjske trgovine ide preko Sanghaja. Ovamo dolaze strani brodovi, pa smo u jednoj robnoj kući susreli i naše mornare. Sanghaj je ujedno i velik industrijski centar. Razgledali smo izložbu njegovih tehničkih dostignuća. Nekada su tu imali svoje uporište strani, zapadni trgovci, pa je to ostalo vidljivo u središtu grada. U ulici, uz obalu riječnog pristaništa, nalaze se monumentalne zgrade s reprezentativnim fasadama u zapadnom stilu. Među njima je bio i naš hotel (Hotel peace — hotel mira).

Posjetili smo jedno radničko naselje na periferiji, izdužene višekratnice u zelenilu i cvijeću. Tom smo prilikom bili i u jednom dječjem vrtiću, gdje su nam djeca priredila program. Bili smo i u jednom privatnom stanu, pa u lokalnoj bolnici, a u jednoj zubarskoj ambulanti vidjeli smo igle za akupunkтуру. Zubobolju smiruju također akupunkturom.

Kanton (Kuangchou)

U našim atlasima i novinama dolazi pod imenom Kanton, dok se u Kini zove Kuangchou i sl. Nalazi se na razgranjenoj delti Biserne rijeke (Sikiang, duga oko 1500 km). Ima oko 4 milijuna stanovnika. Danas je važno trgovačko, industrijsko i lučko središte. Stari je lučki centar, što se odražava i na njegovoj fizionomiji. Prolazili smo ulicama starih višekratnica. U planu je da se sruše i da se podignu nove zgrade. Stranci su imali svoju raskošnu četvrt. Bili smo u toj četvrti. Danas poslovni ljudi dolaze u Kinu obično preko Hong Konga samo do Kantona i ne idu dalje. Također i Kinezi iz Hong Konga mogu u pravilu samo do Kantona. Za put dalje u Kinu nužne su posebne dozvole.

U samom gradu je uzvišenje s panoramskim pogledom. Vidjeli smo veliki broj tvorničkih dimnjaka. Na vrhu tog brdašca je u zelenilu muzej keramike. Grad ima veliku i dugu keramičku tradiciju. On je u neku ruku ogledalo ili prozor NR Kine u svijet. Tu se priređuje sajam kineske proizvodnje. Baš je tih dana bio sajam takve vrste. Posjetili smo taj sajam i ostali smo zapanjeni nad bogatim asortimanom proizvodnje. Sajam se održava u nizu međusobno spojenih paviljona, a sve je dekorirano zelenilom i cvjetnim nasadima, zatim malim jezerima, fontanama, mostovima i raznim drugim kineskim specifičnostima. Na terenu smo se uvjerali da Kinezi imaju velik smisao za estetiku, što među ostalima kazuju i gusti drvoredi.

Autobusom smo pošli u okolicu, gdje smo posjetili jednu komunu. Komune su administrativno-proizvodne jedinice. Ova komuna ima preko 60.000 stanovnika, a nalazi se u brežuljastom području. Padine su terasirane i na njima su kulture agruma (južnog voća). Voda se pumpama prebacuje u više di-

jeiove. Tu smo vidjeli rižišta pod vodom i na njima ljude kako s nogama u vodi sade rižu. Komuna ima manju metalnu industriju, izrađuje agrostrojeve za vlastitu potrebu. Vidjeli smo svinjogojstvo, proizvodnju biljnih lijekova, a posjetili smo i jednu seljačku kuću.

Na večer smo bili u jednoj golemoj dvorani na folklornoj priredbi. Gostovao je umjetnički ansambl iz Sjeverne Koreje. To navodimo zbog jedne praktičnosti. Lijevo od pozornice je na zidu, uz muzičke dijelove programa, projiciran tekst na kineskom i na engleskom jeziku tako da je svatko mogao razumijeti i pratiti što se pjeva. O samoj izvedbi možemo govoriti samo u superlativima.

Kanton — Hong Kong

Iz Kantona (Kvančua) otputovao smo ekspressnim vlakom do granice Kine. Daljina oko 100 km. Željeznička pruga zaobilazi deltu Biserne rijeke. U vlaku savršena urednost. Na prozorima čipkasti bijeli zastori. U vlaku još jedno iznenađenje: u vagonu je bio kam-bium, gdje smo mogli promijeniti ostatak kineskog novca za honkonške dolare. Velika praktičnost.

Uz prugu rižišta, geometrijske površine pod vodom, koje se mjestimično gube daleko na horizontu. Gledamo rižin pejzaž, karakterističan za Monsunsku Aziju. Iza rižišta reljef, koji se mjestimično približuje sve do željezničke pruge. Gledamo ljude kako rade na rižištima, sa slamnatim stožastim šeširima na glavi. Kraj izuzetno zanimljiv i upravo nam je bilo žao kada je došao termin. Nakon pograničnih formalnosti, jedan nas je kineski službenik doveo do rječice, koja je politička granica NR Kine i Hong Konga. Rječica vijuga među brdima, a na njenoj drugoj obali vijori se britanska zastava. Prošli smo rječicu mostom i došli u područje Hong Konga. Tu smo nakon graničnih formalnosti ušli u drugi vlak (putnički vlak ne prelazi granicu) i bacili posljednji pogled na NR Kinu i na njezine planinske visove. Vlak nas je doveo do terminala u Kallonu. Sa željezničke stanice ugledasmo čudesno lijepu panoramu planinsko-brdskog Hong Konga, s gradom Viktorijom koji se bijeli podno zelenih padina (o Hong Kongu sam pisao u NP broj 7-8, 1977, str. 119).

Iz tišine i smirenosti NR Kine došli smo u Hong Kong, u džunglu na asfaltu, gdje je tempo života napet do maksimuma. Došli smo u gužvu i galamu, gdje je »čovjek čovjeku vuk«. Poslije jednostavnosti u odijevanju ugledasmo raskoš na svakom koraku. Tražimo bicikle na koje smo se navikli u Kini, no oni su ovdje rijetki, a svuda oko nas buka ulične motorizacije i zagušenost od benzinskih para. Iza nas je ostao jedan čudan svijet — domovina najveće nacije na Zemlji.

Klinje jezero

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Gledano s vrha Lebršnika za ljetnih dana, Klinje jezero je nalik na najljepše gorsko oko. Izgleda kao djelić mora što je neočekivano nastao tu u podnožju dugog i visokog masiva planine Lebršnik. Voda jezera ljeska se na suncu. Nova zgrada luksuznog motela na obali jezera, odavde s vrha Lebršnika, izgleda kao da je utonula u jezersku vodu, a zgrada mlina sakriva kamene police, pa se zbog toga ne može vidjeti s ove visine.

Iako je jezero duboko dolje — bliže je Gatačkom polju nego vrhu Lebršnika — odavde s vrha jasno se razaznaje kamenje i brana, koju još 1896. godine izgradište austrougarske vlasti. Kažu, za vojne i ekonomske svrhe onog vremena, ne radi ljepote koju stvarno danas ima to jezero. Klinje jezero je prvo i najstarije umjetno jezero na Balkanskom poluotoku.

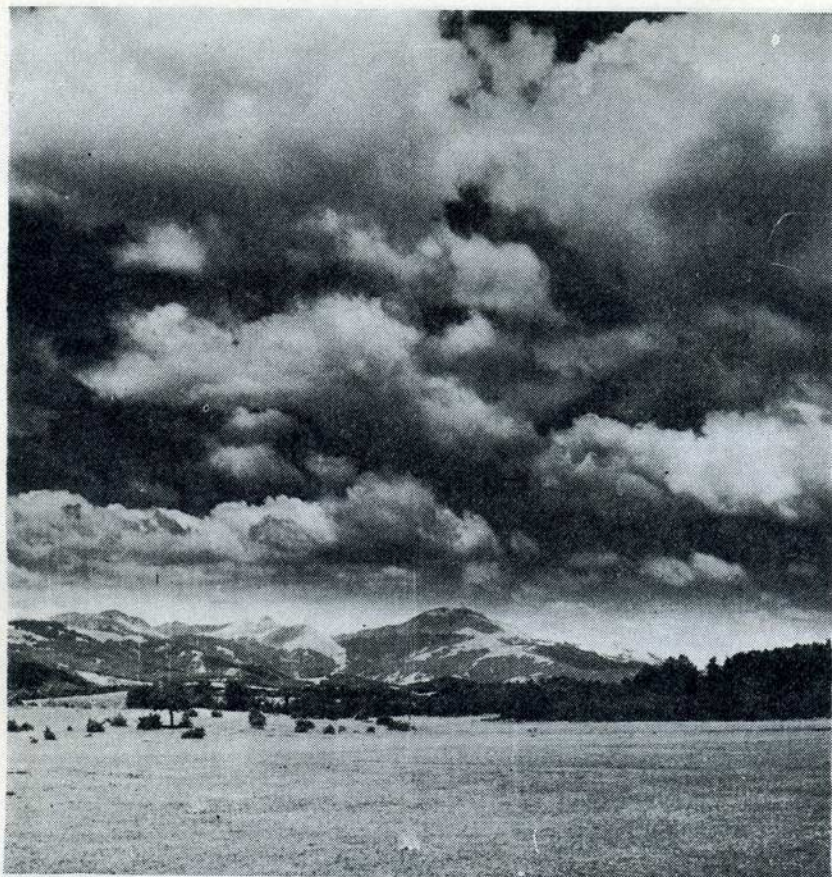
Teško je naći umjetno jezero koji je toliko nalik pravom prirodnom. Ovdje je sve ostarijelo, zaraslo i patinirano, pa se zbog toga veoma teško može opaziti da je jezero djelo ljudskih ruku i dinamita.

Ustvari, jezero je uglavljeno u izdubini kao oko u duplju, da bi samo na trenutak — pod zracima sunca — zabljescalo, a potom zaslijepilo.

Strane jezera su izbrazdane, zatravnjene po kamenu, a nerijeko su prošarane malim oniskim šumarcima crnogorice i lijeske.

Sunce je klonulo ka zapadu, pa zbog toga nismo mogli vidjeti vode triju lebršničkih rječica: Vrbe, Dramešine i Žanjevice, koje napajaju Klinje jezero svojom čistom planinskom vodom.

Dolje oko jezera i na asfaltnoj traci Čermerno-Gacko, vrvi danonoćno, pa čak gore

Pogled na Crvanj s Nevesinjskog polja

Foto: U. Beširović

do nas nerijetko dopre bljesak fara ili stakla s automobilâ koji nestaju u zavojima.

Dugo smo gledali gorsko modro oko u sivilu te visoravni, i niuĉem ne naĉosmo sliĉnosti s bilo kojim drugim planinskim prirodnim ili umjetnim jezerom. Jer je i zaista nema. Klinje jezero je nastalo u jedinstvenom pejzažu. Jedinstvenog je izgleda i ljepote.

Sumrak je ovladao jezerskom dolinom i polako se penjao prema barijeri živopisnog Lebršnika, a mi smo tada žurili da stignemo do prvih kuća na Ćemernom, zajedno s mrazom toga ljetnog dana.

Usput se prisjećamo, da je svaki izvor u hercegovaĉkom kamenjaru ĉuĉenje i oĉekivanje. Svako vrelo je izvor života, vrijedan blaga, a jezero vrijedno zlata.

Pod hercegovaĉkim vrelim suncem vape žedna usta da popiju svaku kap te teĉnosti. Porozno tlo ispije ne samo izvore, nego i potoke i rijeke. Na tome tlu žeĉ je uvijek prisutna.

U kršu, bespuću i na vreloj jari, voda lijeĉi dušu, a oĉi napaja ljepotom.

POGLED NA CRVANJ

Planina Crvanj ĉudno nosi ime, kao i njen najveći vrh Zimomor (1921 m). U istinu je ĉudna planina. Specifiĉnog je oblika, poloŹaja i izgleda. Uzdiže se iznad ravnog Nevesinjskog polja i prostrane visoravni Morine, pa je najsluĉnija otoku koji strši i nastaje iz mora. Gledan iznad Uloga podsjeća na zaustavljen sivoplaviĉast oblak.

Šĉućurena ljudska naselja, smještena podno Crvnja i nevesinjske Crne gore, podsjećaju na kuće prognanih i osamljenih ljudi. Gledajući te kuće ĉovjek pomisli da su ljudi u njima zavaĉeni, pa su se raštrkali kao i njihove kuće. No to se samo ĉini sluĉajnom prolazniku i namjerniku, jer nije tako. Rekoše nam tamošnji domoroci, ljudi gruba izgleda ali mehka srca, da su njihova naselja višenacionalna i da žive u velikoj slozi i ljubavi. Jedinstveni su i kompaktni kao sloŹna braća, a postojani kao i njihov Crvanj.

Crvanj je planina jedinstvene ljepote koja vjeĉno traje.

U koloni »Igmanskog marša«

UZEIR BEŠIROVIĆ
SARAJEVO

— Što vam je bilo najdraže na ovom maršu?

VILMA PURKAR, Slovenija: Susret i vide-nje planine Igman, o kojoj mnogo sanjaju mladi planinari Slovenije. Snažna je to pla-nina. Tajanstvena. Impresivna. Presretna sam što sam na Igmanu.

— Kako podnosite tempo marša na ovoj zaleđenoj planini?

SEJDALIJA POPARA, 65 godišnji aktivni planinar iz PD »Planinar«, Vogošća: Breme godina na mojim leđima nisu mi teški i ne čine mi smetnje da nakon pređenih 149 kilo-metara u maršu ne zaigram kozaračko kolo u Foči. Značka Transverzale »Igmanski marš« najdraža mi je od svih znački koje imam, a imam ih mnogo.

— Koji vam se predio i susret najviše do-pao?

MINKA MURATOVIĆ, PD »Bjelašnica«, Sarajevo: Grkarica, ta divna visoravan na legendarnom Igmanu. Najdraži mi je bio sus-ret s drugom Spirom Lagatorom, s kojim sam se srela prvi put na ovom maršu 1972. godine. To je prvoborac sa Cetinja, inače sudionik Igmanskog marša 1942. godine.

— Što vam je najinteresantnije bilo na ovom maršu?

FRANC PETROVIĆ, član »PD Vrhnika«: Susret s mještanima Presjenice duboko me impresionirao. Nepojmljivo je da ima takvih ljudi. Divni su. Dobio sam vunene čarape na poklon. Vidjeli ste kakvu su nam čast i koji doček priredili. To je potvrda onoga poznatog odnosa naroda i partizana. Divni su to ljudi. Naš narod je krasan. Susret drag — dug put. Ponovo ću doći ovamo. Doći će nas još više iz Slovenije.

— Vaši dojmovi o ovome maršu?

ŠABAN GRAHIĆ, član PD »Bjelašnica« iz Sarajeva, inače pasionirani transverzalec: Impresionirao me drug Spiro Lagator, preživjeli učesnik Igmanskog marša iz 1942. godine, inače pukovnik u penziji, koji svo-jim vedrim duhom, neposrednošću i svježim podstiče cijelu kolonu. Tek sad sam, promatrajući ponašanje Špire, shvatio odnos naroda i partizana. Morali smo pobijediti, jer smo imali bezbrojne Špire, kao što je ovaj naš. Kako je to divno kada se ljudi vole, paze i poštivaju.

— o —

Uh, kakav snijeg — uzviknuo je neko iz ekipe Slovenije, kada je ugledao zasnježenu barijeru Jahorine. A, u, to je Bosna, kak' je krasna! — Jašta, bolan, Bosna je to. Jašta ti misliš, dobaci jedan brkajlija.

Uspom uz Rogoj. Uska prtina, pa se čeka na red da jedan po jedan prođu u kolo-ni. Od dugog čekanja neko iz kolone »Tre-

ćeg kragujevačkog bataljona« viknu: »Ma čekajte, ljudi, dok uspon savlada »Drugi ba-taljon« — sazreće jagode, pa ćemo ovdje je-sti svježije jagode.« (Drugi bataljon je inače bio taj koji je usporavao hod.)

Udvara se Bosanac jednoj djevojci iz Slove-nije i veli:

— Ja tebe šlepam uz Rižu, a ti ćeš mene vući uz Obla brda. — Prosem, reče Slovenka i produži put.

Na putu uz Dobropoljku rijeku jedan Bo-sanac nagazi u blago i poprska jednog Srbi-janca, koji mu zatim reče: — I, bre, Bosanac, alaj ti mene oboji! Na to će Bosanac: — Dra-go mi je, da se upoznamo: ja sam Džemo, bojadžija po zanimanju. (Džemo je stvarno bojadisar po profesiji).

U prolazu kroz selo Varoš netko iz kolone dobaci grupi djevojaka: — Evo varoških dje-vojaka. A djevojke odgovoriše: — Evo djevo-jaka, a ne za tako starih momaka. (Odgovor se odnosio na dva stara momka).

U selu Varoš red za vodu, koju dijele mje-štani. Prilazi jedan momak preko reda, a žena koja stoji ispred prazne posude za vodu, upita novopridošlog mladića: — Šta je, šta hoćeš? — Sakam vodu! — Čekaj, bolan. Otišo je Salkan po vodu. Sad će doći. Evo, vidiš i ovi ga čekaju. Vidiš da vode nejma. Kud si navalio. (Momak je bio Makedonac).

Čuje se glas vojnika koji govori u radio stanicu: Orao javi se! Orao javi se! Jastreb ovdje. Jastreb zove. Meho je čuo ovaj poziv i upada: Koko, javi se. Ovdje kobac. Koko, čuješ li me? (Kolona se smije. Meho je zvao djevojku iz Slovenije.)

Riječke čakule o Učki

Ing. VIKTOR RUŽIĆ

RIJEKA

»... svaki od nas na drugi način
ljubi ovu našu divnu Učku!«

Ivana Brlić-Mažuranić

Učka, ta značajna planina Istre ili, po starinsku, razmeđa med Istrom i njenom maticom Hrvatskom (dječja pjesmica kaže: »Istina je istina, da je za Učkun Istria«) imala je oduvijek veliku privlačnost za Riječane.

Ta prvi naš planinarski članak posvećen je Učki (A. Cepulić: »Zora na Učki«, napisan 4. srpnja 1852, Neven, tečaj I, broj 30, strana 472-475). Zasebice se autor divi vidiku prema Tršćanskom zaljevu, gdje se naziru zapadnoistarski gradovi i zvonici.

Oduševljenje za taj vidik nastavlja se i kasnije. Branislav Briški objavio je narodopisnu crtu »Istra i istarski Hrvati« u zabavniku dačkog društva u Beču »Velebit«, izdanom u Zagrebu 1874. (strana 247 — 276). U opisu prizora s Učke čitamo na strani 251. slijedeće:

»Vidimo i more i ako je jasno, te imamo li dobar dalekogled, vidimo također
Mljetke,«

Vidjeti Mljetke bio je san mnogih riječkih planinara. Vjerojatno i onda kad se »Primorsko planinsko društvo« (osnovano 1888. god.) »popelo pače na Učku...« (Dr Andrija Rački: »Povijest grada Sušaka«, 1929, strana 312).

Ne jeli to moguće?

Koliko igra ulogu zakrivljenost zemlje?

Uzmimo jednostavnu formulu za daljinu vidljivosti (njem. Aussichtswerte) koja glasi (dr F. Klute et alii: »Handbuch der geographischen Wissenschaft — Allgemeine Geographie« I, Potsdam 1933, strana 83):

$$d = 3,827 \sqrt{h}$$

gdje je:

d — daljina vidljivosti, u kilometrima;

h — visina točke sa koje se promatra, u metrima.

Slične formule imamo i za pomorce, no izražene u nautičkim miljama:

$$dh = 2 \sqrt{h}$$

gdje se s dh označava udaljenost morskog horizonta (Mardešić: »Enciklopedija plovidbe«, Beograd, 1948, strana 535, i »Pomorska enciklopedija«, Zagreb 1961, svezak 7, natuknica »Udaljenost«).

Udaljenost morskog obzora daje i nautička tablica broj 12, koja je izračunata po točnijoj jednadžbi:

$$u = 2,081 \sqrt{h}$$

Kada znamo da nautička milja ima 1852 m svi navedi izračuni ne razlikuju se uvelike.

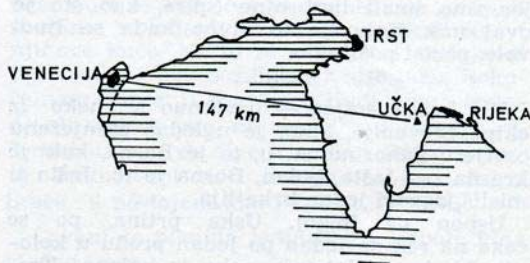
Visina Vojaka, vrha Učke, iznosi 1396 m. Još je tome za dodati toranj — sklonište od 10 m visine, sagrađeno 1910/11. god. To znači da bismo imali visinu $h = 1406$ m. Udaljenost vidokruga odanle je po tome 143,5 km. Venecija je međutim udaljena oko 147 km zračne linije od Učke (vidi skicu), što znači da bi Učka morala biti visoka 1475,5 m da bi se vidio sav grad na lagunama.

Toranj svetog Marka u Mlecima, završen 1513. godine po Bartolomeu Bonu, srušio se 14. srpnja 1902. Ponovno je sagrađen u istom obliku s pozlaćenim anđelom na šiljku u svojoj sveukupnoj visini od 98,60 m. Znači anđeo »gleda« do 38 daljinskih kilometara. Razmak Učka — Venecija smio bi biti do 181,5 km, da bi planinar na Učki i pozlaćeni anđeo na tornju još »gledali u oči« jedan drugome.

Sve to ukazuje da bi se nekako mogli nazreti obrisi viših zgrada tog grada na moru. Stoga je na panoramskoj karti Učke iz 1897. godine, a koju je osvježio i nadopunio I. Građiher 1967. godine, označena Venecija u pravcu između Novigrada i Zminja.

Bilo je u prošlosti ambicioznih Riječana, ljubitelja planinarstva, koji su na svaki način htjeli s Učke ugledati Serenissimu. Postavljali su sebi pitanje: Kada bi se mogao uhvatiti trenutak da bi se ugledalo slavne Mletke, kojima je uspjelo u više navrata razoriti Rijeku (početkom XVI stoljeća, ali nikada u potpunosti pokoriti)?

Najbolje bi bilo uzeti sa sobom odličan durbin, kojih u Hrvatskom primorju, tom području slavnih moreplovaca i kapetana, ima u izobilju.

Idemo, znači, oboružani dobrim dvogledom na vrh oko dana ljetne dugodnevce (21. lipnja), kao što je to i spomenuti Čepulić uradio. Tada je najdulji dan i najviše svjetla. No, evo jada! U te vruće dane nastupajućeg ljeta takvo je isparivanje mora u Tršćanskom zaljevu da ova vlaga i sumaglica smanjuje vidljivost.

Ali svakome se zlu može doskočiti, kaže naš narod. Dakle, ako smo strpljivi i sreća nas te godine posluži, sačekajmo u ove dane ljetnu oluju, »neveru«, koja će pročistiti zrak. Užurbano krenimo prema vrhu bilo po kojem usponu, »po novom putu« ili »po starom putu« (G. Depoli: »Guida di Fiume e dei suoi monti« 1913, strane 218. i 219.), bilo po kojim drugim varijantama uspona (Ž. Poljak: »Učka i istarske planine«, Zagreb 1967).

Prenočiti tik uz vrh, sačekati praskozorje i promatrati. Kojih li razočarenja kada mora-

mo priznati da smo umjesto tornja sv. Marka motrili jedan po obličju srodni zvonik istarskog gradića!

Ne uspije li ljetos, uspjeh ćemo iduće godine. I tako su se naši Riječani alkemističkom upornošću penjali, dok »Učka, sva u suncu, miruje svečanim mirom...« (Ivana Brlić-Mazuranić, »Opatija« — lipanj, 1906).

Konačno je pronađeno sigurno uspješno rješenje (u djetinstvu sam ga počeo čuo):

- čekati oluju oko ljetnog solsticija,
- posuditi od barbe najbolji dalekozor,
- biti na vrhu Učke u cik zore,
- ne zaboraviti sa sobom ponijeti razglednicu od Venecije.

(Izvadivši razglednicu iz naprtnjače, moći ćemo bez laganja, ali sa »reservatio mentalis«, pričati prijateljima, da nam je uspjelo s vrha Učke vidjeti Veneciju!)

Bili smo na Kleku!

MISLAV KRAS

KOSTAJNICA

Prošlo je već osam mjeseci od kada je u Kostajnici osnovano planinarsko društvo »Djed«. Nas nekoliko ljubitelja prirode i planinarstva željelo je ovaj slabo poznati kraj otkriti planinarima iz cijele Jugoslavije. Sigurno je malo onih koji znaju da i ovdje kod nas postoje prilično dobri uvjeti za planinarenje. Blizu su obronci Kozare, a iznad same Kostajnice je brdo Djed. Ono istina ne impresionira svojom visinom, ali ljepota prirode, čist zrak i pogled na unsku dolinu zaista su prekrasni. Spomenut ćemo još da na vrhu Djeda postoji planinarski dom, koji je pretvoren u ugostiteljski objekt. Zapadno od Kostajnice prostire se Zrinjska gora koja za planinarenje također pruža velike mogućnosti.

Odmah po osnivanju društva počeli smo označavati puteve i organizirati izlete u bližu okolicu i u pitome planine Hrvatskog zagorja: Strahinjčicu, Ham i Pokojec. Sve su to bile niske, šumovite planine, koje su pružale odlične terene za naše početnike. Nakon tih izleta, koji su oduševili većinu naših drugova, odlučili smo ih odvesti na neku višu i suroviju planinu. Izbor je pao na Klek, kolijevku našeg planinarstva.

Svi smo s nestrpljenjem očekivali dan polaska. Magla se lijeno valjala uskim ulicama tog prohladnog lisenog jutra, kada su petorica planinara krenula na vlak za Zagreb. Počelo je svitati, kad smo bili u vlaku prema Ogulinu. Sada nas je već osmero, jer nam se u Zagrebu pridružilo još troje Kostajničana.

Veselje je zaista na visini, u predahu zaori i po koja pjesma. Naš predsjednik Jura jedini je od nas osmorice bio već na Kleku, pa nam je pričao o svom prvom i jedinom izletu na ovu planinu. Slušajući zanimljivu priču nismo ni primijetili da se već nalazimo u Ogulinu.

Krenuli smo prema Kleku. Bili smo zadivljeni gledajući stijenu koja se okomito dizala iz okolnog zelenila. Gledajući ga sjetio sam se riječi jedne stare žene koju sam sreo prošle godine kada sam išao na Bijeće stijene. »Dijete, čuvaj se klečkih vještica!« — rekla je gledajući me zabrinuto. Tek sada, vidjevši ga tako tajanstvenog i gordog, surovog i lijepog, shvatio sam zbog čega je narodna mašta ispredala tolike priče o Kleku i njegovoj stijeni.

Nakon pola sata hoda stigli smo u selo Puškarići, gdje smo zaista imali sreće. Jedan čovjek ponudio se da nas odveze kamionom do Bjelskog i tako nam uštedi tri sata hoda. Na kamionu su već bila trojica alpinista iz Zagreba, koji su također išli na Klek. Za desetak minuta bili smo u Bjelskom.

Tek sada je počelo ono najljepše, uspon do planinarskog doma na Kleku. Veselo i poletno krenuli smo putem kroz bjelogoričnu šumu. Što smo dulje išli put je postajao sve strmiji. Većina nas je počela sve češće zastajkivati i praviti duže odmore. Jedan od alpinista koje smo sreli neprestano je bodrio neke od naših drugova uvjeravajući ih da je dom odmah iza zavoja, ali prošlo ih je mno-

go, a domu ni traga ni glasa. Oni koji su prvi put išli na težu turu već su bili na kraju snaga. Još malo, još malo... i napokon ugledasmo natpis »Dobro došli u carstvo klečkih vještica«.

Ušavši u dom s olakšanjem smo skinuli ruksake. Nakon obilatog i ukusnog ručka spremili smo se da krenemo na vrh Kleka. Nekolicina nije bila sposobna za daljnje napore, pa nas je krenulo samo petero.

Sunce je već počelo rumenjeti. Hodali smo polako jedan iza drugoga diveći se strmim stijenama. Nakon nekoliko minuta bili smo kod omanje spilje, a odmah zatim put je skretao desno kroz stijenu na vrh. Za neke od nas, koji su se prvi put susreli s planinarskim putem na kojem su klinovi i sajle, to je izgledalo pomalo zastrašujuće. Korak po korak, uz velik oprez, za desetak minuta bili smo na vrhu.

Ostali smo očarani onim što smo vidjeli. Ispod nas rušile su se strme litice, duboko i po nekoliko stotina metara. Čovjek se naježi pri samoj pomisli da se penje tim okomitim stijenama i nesvjesno se divi alpinistima koji imaju hrabrosti da se uhvate u koštac s takvim divom kao što je klekovska stijena.

Vraćajući se u dom razmišljao sam o tim ljudima koji stavljaju svoj život na kocku da bi savladali stijenu. Pitao sam se zašto to oni rade. Kako čitavim putem nisam našao odgovor, čak ga nisam mogao ni pretpostaviti, odlučio sam da se pokušam baviti tim opasnim ali lijepim sportom tražeći odgovor. I ako me ikada netko bude pitao zašto sam postao alpinist odgovorit ću mu: »Zato jer me je općarala klekovska stijena«.

Bio je već mrak kada smo stigli u dom. Tamo su već bili naši poznanici koje smo sreli putem. Oni su se upravo vratili iz jednog od težih smjerova u Kleku. Pričali su nam o svom

penjačkom stažu i ljepoti alpinizma. Nakon ozbiljnog razgovora dolazi i pjesma. Bilo nam je drago što smo upoznali iskusne planinare i alpiniste. Oni su nas naučili nekoliko planinarskih igara uz koje smo proveli ugodno večer. Bilo je već prilično kasno kada smo legli.

Čim smo se probudili izašli smo da vidimo kakvo je vrijeme. Srećom kiše nije bilo, ali je strahovito puhalo. Odmah nakon doručka krenuli smo na Klečice. Put nas je vodio hrptom planine, pa smo imali predivne vidike na obje strane. Stigavši pod samu stijenu koja vodi na vrh Klečica, nemalo smo se iznenadili vidjevši da nema markiranog puta, već ga moramo sami birati. Nakon nekoliko minuta razmišljanja samo se dvoje odlučilo popeti. Penjanje po stijeni nije bilo tako opasno kako je izgledalo odozdo, te smo bez većih problema stigli na vrh.

I s Klečica je pogled bio predivan, pogotovo prema klekovskoj stijeni koja se kupala u jutarnjem suncu.

Nekoliko minuta uživali smo u prekrasnim vidicima a zatim krenuli natrag. Spuštanje je bilo nešto teže, ali smo se zato opreznije kretali. Stigavši do naših drugova produžili smo prema domu. Prolazeći mimo odvojka za vrh Kleka nismo mogli odoljeti da se još jednom ne popnemo na legendarnu planinu hrvatskog i jugoslavenskog planinarstva.

Bilo je oko 11 sati kada smo stigli u dom, koji je već bio krcač planinarima. Nismo se dugo zadržavali, jer smo odmah morali krenuti za Ogulin. Povratak je bio zanimljiv, ali i pomalo tužan. Bilo nam je teško gledati Klek koji je polako iščezavao na horizontu.

Vlak je kretao s ogulinske stanice, a mi smo gledali prema Kleku s tri riječi na ustima: »Vratit ćemo se!«.

Zaštita prirode

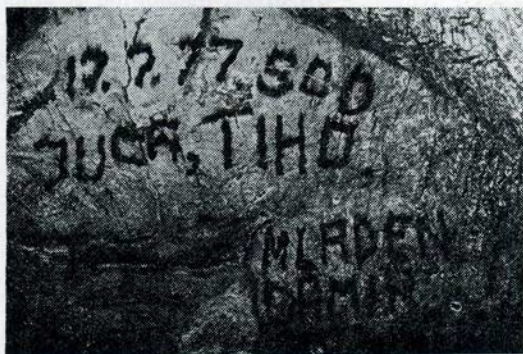
NAGRĐIVANJE JOPIĆEVE ŠPILJE

Prilikom nedavnog istraživanja u Jopićevoj spilji, 5. VIII 1977, speleolozi PDS »Velebít« primijetili su nove natpise na stijenama spilje. Imena upisana na stijenu čadom nalaze se na teško pristupačnom mjestu, tzv. Zvonu u donjoj etaži Jopićeve spilje, gdje mogu doći samo dobro opremljeni speleolozi. Natpis glasi: »17. 7. 77. SOD JUCA, TIHO, MLADEN, DAMIR«. Žalosna je činjenica da ova kvo nagrđivanje spilje potječe zapravo od speleologa koji bi, suprotno tome, trebali čuvati i štiti podzemni svijet.

Jopićeva spilja je najduži speleološki objekt u Hrvatskoj, obiluje kalcitnim ukrasima i raznim drugim zanimljivostima podzemlja. Postoji mogućnost da se u doglednoj budućnosti uredi kao turistički objekt, pa je utoliko više štetno svako nagrđivanje tog ambijenta.

Autori inkriminiranog natpisa možda čitaju »Naše planine«, pa se nadam da ova bilješka nije pisana uzalud.

Marijan Cepelak

Potpisi na stijeni u Jopića pećini 5. 8. 1977.

Foto: Ing. M. Cepelak

Prvi zimski direkt u Petit Druu

MAREK BRNIAK

Godine 1976. jaki tim poljskih penjača u sastavu Piotr Malinowski, Marian Piekutowski, Zbigniew Wach i Jan Wolf izveo je prvi zimski uspon po 3500 stopa visokom Američkom direktnom smjeru (Robbins-Harlin) u zapadnoj stijeni Petit Drua. Uspón je izveden od 25. veljače do 5. ožujka i značajan je pothvat jer su prije toga izvedena samo dva uspona po tom smjeru. Smjer su 1965. probili kroz stijenu Drua dvojica legendarnih Američana: Royal Robbins i John Harlin, a prvog ponavljanja su se 1972. prihvatili Nijemci Geisenberger i Reisenacher. Mnogo je naveza pokušalo proći kroz smjer, ali su se vraćali obeshrabreni enormnim tehničkim teškoćama i objektivnim opasnostima od padanja kamenja. Smjer je ostao u žarištu interesa mnogih izvanserijskih penjača. Izgleda da je baš velik broj neuspjelih pokušaja stvorio oko ovog smjera veo misterije i legenda, tako da se sada o »Američkom direktnu« govori kao o jednom od najtežih tehničkih uspona u masivu Mont Blanca.

Prvi pokušaj Poljaka krajem veljače 1975. bio je promašaj. Poslije trodnevnih napora, kada je pola smjera već bilo savladano, loše vrijeme je primoralo penjače da se vrate na malu kamenu terasu i čekaju prestanak nevremena. Prošlo je dvanaestak mučeničkih dana čekajući mogućnost da nastave uspon, ali su oblaci uskoro opet zastrli stijenu, a oni su bili samo 600 stopa visoki. Tada je već bio 21. ožujka, dan kada u Alpama počinje proljeće. Zima je bila prekratka i nesretna za ovaj uspon.

Slijedeća godina je opet bila namijenjena Direktu. I opet je početak bio obeshrabrujući. Trećeg dana, kada su užeta bila fiksirana na 1500 stopa visine, vrijeme se pokvarilo. Imajući neugodna iskustva s prošlogodišnjim čekanjem, penjači nisu ostali u stijeni, već su se, ostavivši kompletnu opremu, vratili u Chamonix i tu očekivali povoljni vremenski izveštaj.

25. veljače, poslije trodnevnog čekanja, u sitnim noćnim satima, već su penjali ulazni kuloar. Uz pomoć fiksiranih užeta ubrzo su stigli do niše u kojoj su ostavili opremu. Tu se ekipa podijelila u dva dijela. Dvojica penjača su počela s mukotrpnim transportiranjem materijala, koji su zatim druga dvojica prenosila do najviše dosegnute točke. Toga dana su još uvijek imali savladati 300 stopa do široke police pogodna za bivač. Vodeći dvojica dosegla je tu policu u trenucima kada je snijeg počeo mijenjati boje, u odsjaju zalazećeg sunca. Bilo je oko dva sata popodne kada su završili s izvlačenjem opreme i podigli male šatore u iskopan platformama.

U odsječenom zapadnom zidu Petit Drua komforan bivač je moguće postaviti isključivo na policama. Iznad njih je stijena prevjesna, a vidno polje zatvara grozd stropova. Ovo je bilo mjesto stvarnog početka tehničkih teškoća. Postavivši »bazu« Poljaci su odlučili da, držeći se nje, naprave što je moguće više. Svakog će jutro dvojica od njih krenuti u osvajanje novih dužina fiksirajući užad, dok će se druga dvojica odmarati u šatorima. Kasno u noći vraćat će se vodeći navez u »bazu« da bi se zaštitio u šatorima od vjetrova i mraza, i izbjegao bivač vješanjem u stijeni. Slijedećeg dana bio je red na drugom navezu da dosegne vrh fiksiranih užeta i nastavi proboj dalje. Penjanje je bilo ekstremno teško, a klimave crvenkaste stijene učinile su ga veoma riskantnim. Evo što o tome kaže Zbigniew Wach: »... penjali smo te krvave dužine čitavu vječnost. Kroz minutu ili dvije suočiti ću se s problemom koji smo već jednom savladali. Vidim mjesto koje je sinoć dosegao Jan: široka, vrlo prevjesna pukotina, koja se uzdiže preko nas. Srebrnasti niz bong klinova i čoksova označava put iznad nas do početka velikog bloka raskrižanog poput cvjetače, tko zna kako zaglaavljenog u pukotini. Klimavi blok je zaječao kad sam ga udario čekićem. Iznad ovoga izvirivao je drugi kameni blok kao neprelazna barikada ispred neba. Izabrana pukotina pokazala se kao dobra za uglavljivanje, ali je teško odlučiti se na uglavljivanje ma i vrškom ruke. Kako se mogu osmjeliti na to da svoje vlastito tijelo osiguram njim samim?«

Jedne večeri, dok je svjetlo brzo zamiralo, vodeći navez našao se na osiguravalištu i tu otkrio da ih je kršljivi greben, u kojem su proveli čitav taj dan, odveo izvan monolitne stijene Drua. Tema za noćno razmišljanje: oštar greben od nekih 300 stopa visi u zraku.

Trebalo im je šest dana da bi fiksirali svu užad koju su imali sa sobom. Upali su u monotoniju ranih jutarnjih odlazaka i kasnih povrata u noći. Vrijeme je bilo lijepo: masiv Mont Blanca kupao se u suncu i vjetrovi nisu zavijali oko stijena. Sedmog dana odlučili su da premjeste logor naviše, jer su užad fiksirali sve do Velikog stropa koji dominira čitavom stijenom. Kad je jednom niži dio bio očišćen, oslobođen užeta i ostalog materijala, više nije bilo povratka niz stijen: jedini put koji je obećavao odmor bio je ka vrhu.

Odatle je bio red na Malinowskog i Wolfa da se bave mučnim prenošenjem materijala. Ruke su im brzo postale otečene, a široke, krvave ogrebotine počele su peći. Pulsirajući, oštri bolovi rasjecali su im šake. Proveli su

dugu besanu noć viseći na stijeni. Ujutro, kad su se pridružili partnerima, Wach je produžio njihove muke pritišćući im žuljeve.

S ovim je prevjesni dio smjera bio završen. Iznad njega se nalazio sistem ploča i žljebi- na nagiba od oko 85°, ali su stijene i nadalje ostale kršljive, a teškoće ekstremne. Devetog dana primijetili su prve znakove skorog uspjeha: poslije tri dužine čudnovate široke pukotine i prevjesa, zatekli su sami sebe kako

se odmaraju na širokoj polici, upravo na onoj na kojoj se Direktni smjer pridružuje Bonattijevom.

Sljedećeg jutra ustali su veoma rano. Dvije tehničke dužine izvukle su posljednju snagu iz njihovih ruku. Dugačka, ravno položena priječnica i još četiri dužine u južnoj stijeni dovele su ih do vrha Petit Drua. Bilo je podne 5. ožujka. Iznad njihovih glava nije se nalazilo više ništa osim neba.

Alpinizam

PLENUM ALPINISTA PSH

Plenum alpinista PSH održan je u subotu 17. XII 1977. g. u planinarskom domu »Runolist« na Medvednici. Prisustvovali su alpinisti iz Rijeke, Splita i Zagreba. Razgovaralo se o radu u proteklom dvogodišnjem razdoblju i planovima za budućnost. Plenum je kao smjernice za rad Komisije za alpinizam PSH i alpinističkih odsjeka u Hrvatskoj usvojio sljedeće zaključke:

1. Pojačati suradnju među alpinističkim centrima i odsjecima organiziranjem zajedničkih akcija radi ujedinjenja snaga i podizanja kvaliteta tih akcija.
2. Nakon alpinističkih škola nastaviti rad s mladim pripravnici upućujući ih i usmjeravajući na daljnje ciljeve njihovog alpinističkog djelovanja.
3. Organizirati tematski sastanak o alpinističkim školama i tečajevima.
4. Raditi na organiziranju republičke alpinističke ekspedicije u 1980. g.
5. Organizirati u veljači 1978. g. tematski sastanak o organiziranju republičke ekspedicije (za pripremu sastanka imenovana je radna grupa u sastavu B. Aleraj, S. Božić i S. Gilić).
6. Nastaviti s organiziranjem republičkih ledenjačkih tečajeva.
7. Organizirati u ljetu 1978. g. republički ledenjački instruktorski seminar.
8. Od Komisije za međunarodne veze tražiti da uspostavi kontakte s planinarskim savezima alpskih zemalja radi popusta za boravak u njihovim objektima.
9. Predložiti Izvršnom odboru PSH da ispita mogućnost dobivanja životnog osiguranja putem članarine za sve članove planinarske organizacije.
10. Redovito održavati proširene sastanke Komisije za alpinizam PSH dva puta godišnje.
11. U cilju boljeg međusobnog povezivanja izraditi adresar aktivnih alpinista u Hrvatskoj.

Po završetku Plenuma prikazani su dijapozitivni s akcija u proteklom razdoblju i film o splitskoj ekspediciji »Hindukuš 75«.

M. Matovina

ZBOROVANJE ALPINISTA BiH

Zborovanje bosanskohercegovačkih alpinista za 1977. godinu organizirala je Komisija za alpinizam PS BiH 17—18. XII u domu Rujište na Prenju. Domaćin Zborovanja bila je AS »Prenj«. Prisutno je bilo oko 50 pripravnika i alpinista, te gostiju, iz 5 PD iz cijele BiH. Između ostalih točaka dnevnog reda, protumačen je novi Pravilnik o alpinizmu u BiH, te postavljen pregled najznačajnijih uspona u 1977. godini. Članovi AS »Dilber—Stjepanović« (PD »Tajan« Zenica) najviše su uspjeha imali ispenjavši prvenstveni smjer u Blokovu (Stjepanović s partnerima); prvenstveni smjer u Devečanskim stijenama na Vlašiću (Gvozderac—Hrnjić), te ponovivši sve teže smjerove u romanijskim Velikim i Djevojačkim stijenama. Članovi AS »Prenj« Mostar postigli su uspjeh prepenjavši tri nova smjera u stijeni Brasine na Veležu (Demirović, Drago-

ljević, Grahovac, Kajan, Kazazić), te ponovivši zimi Centralni žlijeb u Osobcu, Prenj. Sarajevski alpinisti postigli su 1977. godine zapažene uspjehe i vrlo sigurno BiH alpinizam uveli u jugoslavenske i evropske okvire. Spomenimo samo zimsko grebrensko prečenje u Prokletijama, prvenstvena tura (Šišić, Vatrencak); zimsku prvenstvenu varijantu u sjevernoj stijeni Otiša, Prenj (Čolaković, Pandžić); prvenstveni zimski smjer u SZ stijeni Cetine, Prenj (Logić, Zahirović, Zalića); prvenstveni zimski smjer u V. Kapi, Prenj (Jovanović, Gafić, braća Rakić, Logić); ponavljanje Kilna u Paklenici (Čolaković, Tomić); uspon Contaminovim smjerom u Mt. Blanc du Tacul (Zalića); uspon kroz Brenvu, JI stijenu Mt. Blanca, smjer Sentinell Rouge (Gafić, Zalića).

Kalendar akcija KA za 1978. godinu je sljedeći: 18. i 19. februara Memorijalni pohod na Lupoglav u Prenju; skijaška tura na Prenju u martu; prvomajska tura u nekim od visokih planina BiH; penjački logor u Veležu pod S stijenom Botina; VIII Sarajevska škola alpinizma — ljetni početnički tečaj na Romaniji; zborovanje alpinista u decembru (domaćin AS »Tajan« — Zenica).

Na Zborovanju je podržana akcija KA za kompletiranje popisa alpinista u BiH i dodjeljivanje značaka pod rednim brojevima. Podržana je akcija mostarskih alpinista, koji namjeravaju 1978. organizirati I Mostarsku alpinističku ekspediciju na Kilimandžaro.

(S. Z.)

NOVI ALPINISTI U BiH

U 1977. godini proglašena su iz redova bosanskohercegovačkih planinara četiri nova alpinista. Komisija za alpinizam PS BiH organizirala je u proljeće i jesen ispite, na koje su pristupila četvorica mladih planinara, alpinističkih pripravnika, i ispunila uslove za sticanje naslova registrovanog alpinista. U proljetnom roku ispit je položio Branislav Jovanović (PD »Željezničar« Sarajevo), a u jesenskom roku: Jusuf Hrnjić (PD »Tajan« Zenica), Naim Logić (PD »Bukovik« Sarajevo) i Mujo Mulaosmanović (PD »Željezničar« Sarajevo).

(S. Z.)

HRONIKA BOSANSKOHERCEGOVAČKOG ALPINIZMA 1977.

Trškavica. 5. novembra su Mujo Mulaosmanović (»Željezničar«) i Muhamed Šišić (»Jahorina«) ponovili Direktni smjer u sjevernoj stijeni Oblika (4. ponavljanje). Dan kasnije je isti smjer imao 5. ponavljanje. Penjali su Erol Čolaković (»Željezničar«) i Slobodan Simić (»Igmanski marš«).

Prenj: Početkom kalendarske zime sarajevski alpinisti napravili su nekoliko većih tura. 24. decembra su prepenjali sjevernu stijenou Zelene Glave (Bosansko-banjski smjer) Muhamed Gafić (»Bjelačnica«) i Naim Logić (»Bukovik«), 2. ponavljanje. Isti navez je toga dana još penjao u zapadnoj stijeni Otiša, smjer Jeka (1. zimski uspon). Isti dan je Muhamed Šišić ponovio »S«-žlijeb u V. Kapi (2. ponavljanje), napravivši prvenstvenu izlaznu varijantu (oko 200 m; 60 m IV+/-V, nagibi u ledu do 60°, 20 m oko 75°).

Topografsko snimanje speleoloških objekata

MLADEN GARASIĆ, dipl. ing. geologije
ZAGREB

Četo puta sam pri izlasku iz nekog speleološkog objekta ili pri razgovoru u nekom planinarskom domu bio upitan:

— Kako znaš koliko je duboka ili dugačka ova spilja ili jama?

Odgovor je gotovo uvijek bio identičan:

— Zato jer je izmjerena i topografski snimljena.

U većini takvih razgovora bilo je potrebno da dodam manji komentar i objašnjenje o topografskom snimanju speleoloških objekata. Vjerujem da u tome nisam uvijek u potpunosti uspio. Opisat ću ovu aktivnost planinara-speleologa pri istraživanjima i posjetima speleološkim objektima jer o topografskom snimanju speleoloških objekata nema dostupne literature na našem jeziku. Budući polaznici raznih speleoloških i planinarskih škola i tečajeva moći će tako na jednom mjestu naći osnovne informacije o izradi nacrti neke spilje ili jame. Isto tako će i neki »stariji« speleolozi moći potkrijepiti svoje znanje iz tog područja, jer sam u 10 godina sređivanja Arhiva nacrti SO PDS »Velebit« primijetio da većina speleologa radi slične greške pri izradi svojih nacrti,

Zbog čega topografski snimamo speleološke objekte?

Razlozi zbog čega se izrađuju nacrti nekog speleološkog objekta mogu biti sljedeći:

1. da bi se doznalo koliko je neka spilja duga ili jama duboka (dokaz da li je istražena do krajnje točke),

2. da bi se iz samog nacrti (topografskog snimka) moglo zaključiti gdje treba nastaviti s daljnjim istraživanjima,

3. da bi se speleološka ekipa zbog kompliciranosti objekta mogla lakše orijentirati i vratiti na površinu (Collins 1970),

4. da bi taj nacrt kasnije poslužio kao povijesni dokument,

5. da bi u slučaju potrebe taj nacrt speleološkog objekta poslužio kao pomoćna metoda rješavanja nekih nepoznanica iz srodnih znanosti, npr. geologije, hidrogeologije, sedimentologije, paleontologije, tektonike, itd., kao i pri izradi i izgradnji nekih tehničkih objekata kad prirodne podzemne šupljine nisu poželjne (brane, tuneli, mostovi) te u vojne i turističke svrhe.

Kategorije topografske obrade speleoloških objekata

Nacrti speleoloških objekata mogu biti izrađeni s većom ili manjom točnošću već prema potrebi i prema situaciji u kojoj su nastali.

Prema tome se dijele u nekoliko kategorija (Garašić i Čepelak 1976):

1. objekt skiciran po sjećanju (skica je izrađena tek poslije izlaska iz speleoloških objekta),

2. objekt je skiciran (skicira se u objektu uz pomoć kompasa),

3. objekt je topografski snimljen (mjeren s kompasom, klinometrom i mjernom vrpcom u mjerilima od 1:100 do 1:1000),

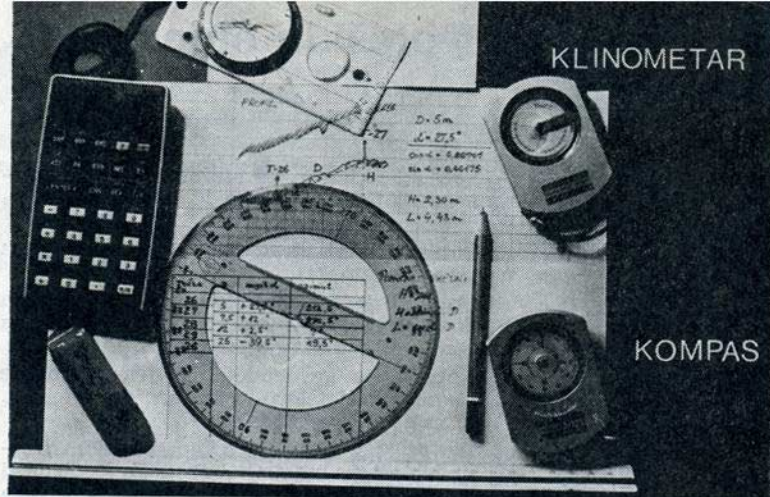
4. objekt je geodetski snimljen (snimanje uz pomoć geodetskih instrumenata i metoda. To je najtočnija metoda).

Iako se teži najvećoj točnosti izrade nacrti speleoloških objekata, zbog skupocjenosti geodetskih instrumenata i duljeg trajanja izrade nacrti, geodetska izrada nacrti je rjeđa i upotrebljava se samo kada se to izričito traži u neke posebne svrhe.

Planinarsko-speleološka istraživanja imaju za cilj da izrade topografski snimak objekta uz pomoć kompasa, mjerne vrpce i klinometra, jer takvi nacrti zadovoljavaju sve gore navedene razloge za izradu snimaka.

Pripreme za topografsko snimanje

Prvo treba izabrati i odrediti ekipu koja će objekt topografski snimiti. Ta ekipa mora sadržavati barem tri čovjeka (više od pet ljudi nije preporučljivo radi gužve u objektu). Najmanje dvojica speleologa vući će mjernu vrpcu, očitavati udaljenosti, kontrolirati određene azimute, dok će jedan ili dva speleologa ujedinjavati sve izmjerene podatke i prenositi ih na papir. Dakle, treba izabrati one koji će mjeriti u objektu i onoga ili one koji će ta mjerenja prenijeti na papir (topografski snimiti). Preporučljivo je da se u pojedinim speleološkim odsjecima što više ljudi bavi topografskim snimanjem, te da članovi povremeno zamijene svoje mjesto unutar topografske ekipe. Inače će se dogoditi da će samo neki pojedinci moći topografski snimati dok će drugi to s vremenom zaboraviti. Svi članovi topografske ekipe jednako su vrijedni i jednako zaslužni za dobru izradu nacrti i zato je potrebno da se pri objavljivanju nacrti spominju svi koji su sudjelovali. Prije same izrade nacrti moramo izračunati i odrediti točne koordinate ulaza u objekt (Gauss-Kriegerove X i Y te apsolutna visina Z). To zna napraviti svaki planinar jer je dobra orijentacija na karti i u prirodni bitna u planinarstvu. Prema dužini i dubini objekta treba odrediti i mjerilo u kojem ćemo snimati. Mjerilo treba odabrati tako da se važniji detalji objekta mogu razaznati iz nacrti (npr. u mjerilu 1:5000 ne bi se mogle crtati spilje kraće od 350 metara). Važnija mjerila su 1:100 (za objekte do 25 metara), 1:200 (za objekte do

Pribor za topografsko snimanje speleoloških objekata: optički kompas i klinometar »Suunto«, kompas »Silva«, brisalo, trobridno mjerilo, džepni računar, milimetarski papir i kutomjer.

Foto: Ing. M. Garašić

100 metara) i 1:500 (za objekte od 100 metara na dalje), prema Ellisu 1977. Na papiru trebamo odrediti smjer sjevera i označiti linearno i brojčano mjerilo.

Oprema

Ekipa za topografsko snimanje treba biti opremljena, pored standardne speleološke opreme i dodatnom, koja će isključivo služiti za izradu nacrtu. Preporučljivo je da sva ta oprema bude u jednoj naprtnjači ili transportnoj vreći tako da se ne ošteti ako je treba transportirati do mjesta snimanja (uz pretpostavku da se ne snima od ulaza u objekt). Topografski se može snimati od krajnje točke prema izlazu ili obratno. Iz osobnog iskustva preporučujem da se topografski snima odmah prilikom ulaska u objekt jer je pri povratku ekipa obično već umorna. Oprema za snimanje podijeli se članovima ekipe prema zaduženjima. Snimatelj kod sebe ima slijedeći pribor:

- crtaču dasku (tanka lagana ploča veličine 25 x 40 cm), na kojoj je pričvršćena dovoljna količina milimetarskog papira (plava boja mm-papira bolja je od žute boje jer se lakše raspoznaje pri rasvjeti acetilenske svjetiljke); daska je pričvršćena za uzicu koja visi oko vrata snimatelja da se ne mora biti pridržavati rukama dok se po njoj crta;

- olovke (crna, crvena i plava), gumica za brisanje, šiljilo, trokut (ili trobridno ravna) i kutomjer (puni krug) nalaze se privezani za crtaču dasku, a mogu biti spremniji i u pretincu koji se nalazi na donjoj strani daske. Dok se ne crta sav ovaj pribor treba biti u plastičnoj i platnenoj vrećici koja visi na snimatelju, jer su blato i voda najveći neprijatelji crtanja u podzemlju — oni bi mogli uništiti sav dotadašnji rad;

- kompas (preporučujem »Silva typ 1« s točnošću od 2° ili optički kompas »Suunto KB 14« s točnošću 0,5°);

- klinometar ili padomjer (preporučujem optički klinometar »Suunto PM5« uz točnost 0,5°). Kompas ili klinometar moraju na uzici bili ovješeni oko vrata snimatelja, jer bi lako mogli pasti i razbiti se ili odletjeti u dubinu.

Mjerači kod sebe imaju slijedeći pribor:

- jednu ili dvije mjerne vrpce dužine od 25 do 50 metara (preporučujem metalne vrpce od nehrđajućeg čelika, s namotuljkom koji se izvana daje prati od blata);

- jedan ili dva kompasa (tip Silva) za provjeru azimuta;

- dvije ili tri trasirke (drveni štapovi dužine 0,5 do 1 metar, obojeni crveno-bijelo, na vrhu mogu imati svijetleće tijelo prema ideji Borisa Mudroga), koje se stavljaju na mjerne točke te se na njih vizira mjeri kut i udaljenost od drugih točaka. Ako se radi o uskim i niskim objektima onda će pribor za topografsko snimanje biti nešto reduciran. Za topografsko snimanje pod vodom mogu se koristiti i digitalni kompasi i klinometri koji automatski očitavaju sve potrebne podatke bez mjerenja mjernom vrpcom do dužine od 8.33 metra (cijena im je oko 1000 dolara).

Topografsko snimanje u speleološkim objektima

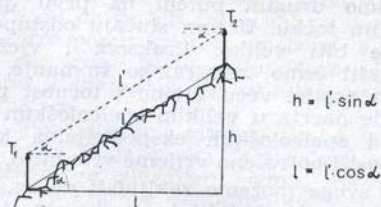
Snimatelj crta nacrt speleološkog objekta prema mjerama i podacima koje mjeri sam ili mu ih daju drugi članovi ekipe (mjerači). Nacrt sadrži tlocrt, profil i presjeke na karakterističnim mjestima. Neki puta jedan snimatelj crta tlocrt a drugi profil i poprečne presjeke. Iz osobnog bih iskustva predložio da i tlocrt i profil s presjecima snima samo jedan čovjek, jer je tako mogućnost zabune

svedena na minimum, uz pretpostavku da se pridržavamo nekih pravila:

1. Prvo treba odrediti azimut (az) od snimatelja (trasirka br. 1) prema mjeraču (trasirka br. 2). Zatim mjerač određuje isti taj azimut samo sa svojeg mjesta prema snimatelju (kut se razlikuje za 180°). Iz ta dva mjerenja dobijemo prosječni azimut. Treba ga zapisati u tablicu i njegov smjer nanijeti na tlocrt.

2. Mjeriti udaljenost između trasirke kod snimatelja i mjerača (to je prava udaljenost očitana iz mjerne vrpce — (l')). Udaljenost upisati u tablicu.

3. Izmjeriti optičkim klinometrom nagib (alfa) između mjesta kod trasirke br. 1 i trasirke br. 2. Radi lakšeg izračunavanja uvijek

h — visina

l — horizontalna udaljenost

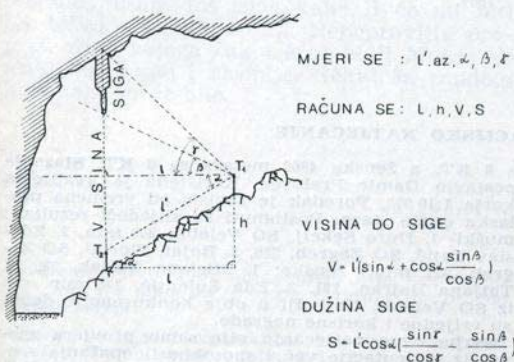
α — nagib

TABLICA

Mjeri se					Računa se			
T	T	az	l'	α	$\cos \alpha$	l	$\sin \alpha$	h
1	2	167,5	31,3	34,5	0,824	25,8	0,566	17,7

Prilog br. 1.

Prikaz kako se mjeri u speleološkim objektima te prijedlog najjednostavnije tablice za unosa podataka. T — mjerna točka broj; az — azimut (°); l' — izmjerena stvarna udaljenost (m); — kut nagiba (°); l — horizontalna udaljenost (m); h — vertikalna razlika (m)

Prilog br. 2.

Prikaz jedne od mogućnosti računanja s optičkim klinometrom i kompasom u speleološkim objektima, na mjestima gdje se ne može direktno mjeriti mjernom vrpcom. Visine dvorana 50 do 60 m daju se izračunati s točnošću od 95–99%, a visine od 70 do 100 m s točnošću od 95% (zavisno o jačini izvora svjetlosti koji se mora nalaziti okomito ispod točke kojoj želimo odrediti visinu)

Ing. Garašić mjeri optičkim klinometrom i džepnim računarom pri topografskom snimanju kaverne u tunelu »Učka« 7. 1. 1978.

Foto: Mr S. Božičević

vizirati s iste visine od tla (npr. sa svijetlećeg vrha trasirke br. 1 na svijetleći vrh trasirke br. 2, koja je jednako visoka kao i br. 1). Kut zapisati u tablicu.

4. Imamo tri osnovna podatka: azimut, pravu udaljenost i kut nagiba, ali je potrebno izračunati horizontalnu udaljenost (l) i vertikalnu razliku (h) tih dviju točaka. To možemo učiniti približno točno uz pomoć kutomjera jer nam je poznat jedan kut i hipotenuza (izmjerena udaljenost) u pravokutnom trokutu (vidi prilog br. 1). Točnija je metoda da izračunamo vrijednosti kosinusa i sinusa izmjerenog kuta i dobijemo tražene veličine. Na klinometru »Suunto« nalaze se napisani kosinusi svih kuteva do 45° te nam to pri crtanju može pomoći. Najtočnije podatke dobit ćemo ako ručno (iz tablica) ili s pomoću džepnog računara izračunamo potrebne vrijednosti. To možemo raditi odmah u speleološkom objektu ili kod kuće. Iz iskustva predlažem da se sve računa u objektu jer je onda mogućnost zabune minimalna. Prosječno je potrebno oko 7 sekunda da se izračuna vertikalna razlika i horizontalna udaljenost od dvije točke džepnim računarom (npr. Hewlett-Packard 25). Na taj način je topografski snimljena i vrlo dugačka (preko 1200 m) i komplicirana kaverna u tunelu Učka, s visinskom razlikom od oko 135 m. Nekoliko puta je provjereno i ustanovljeno da je greška prilikom tog topografskog snimanja bila minimalna ili bolje rečeno zanemariva.

5. Kada znademo hroizontalnu udaljenost, nanesimo je na smjer azimuta u tlocrtu (u odgovarajućem mjerilu), te crtamo konture objekta na lijevoj i desnoj strani mjernog vlaka. Ako su dimenzije kanala takve da se ne mogu vidjeti iz položaja tadašnjeg mjernog vlaka, razgranjujemo vlak i snimamo istim postupkom (velike dvorane). Tako dobijamo tlocrt tj. ortogonalnu projekciju svih točaka objekta na horizontalnu ravninu.

6. Iz vertikalne razlike i horizontalne udaljenosti (ili izmjerene prave udaljenosti) možemo nacrtati profil speleološkog objekta, unašajući u njega i visine stropa (u odgovarajućem mjerilu). Profil je projekcija svih točaka objekta na vertikalnu ravninu (u razvijenom obliku).

7. Na posebno zanimljivim i karakterističnim dijelovima crtamo poprečni presjek, koji je uvijek okomit na tlocrt, a prema profilu može biti okomit ili pod nekim kutem.

8. Dobro je da sve izmjerene podatke pišemo u tablicu, da bismo ih poslije kod kuće sve još jednom kontrolirali i time smanjili mogućnost pogreške. Ovakvo snimanje je vrlo točno i precizno (ako mjerimo optičkim kompasom i klinometrom, koji nisu skupi, a u novije vrijeme ih koriste i hrvatski speleolozi), a vremenski ne traje ništa dulje od onoga kod kojeg se posebno ne računaju horizontalne udaljenosti i vertikalne razlike. Posebnim se simbolima na nacrtu označavaju karakteristične pojave u speleološkim objektima, ali ih ovdje ne ćemo opisivati jer su po svojem izgledu toliko logični da i neupućenome govore o čemu se radi. Nacrt, kad je gotov, treba sadržavati slijedeće elemente: ime objekta, bližu lokaciju, koordinate ulaza (Gauss-Kriegerove K. i aps. visina), mjerilo (linearno i brojčano), oznaku sjevera, imena i prezimena topografskog snimatelja i mjerača, ukupnu dubinu i dužinu u metrima, uzdužne profile, poprečne presjeke i tlocrt.

Kada sam koncem 1976. godine nabavio optički klinometar »Suunto« koji se po prvi

put koristi u hrvatskoj speleologiji shvatio sam da se zbog njegove preciznosti mogu izračunati neki podaci koji su interesantni kako za speleologe, tako i za planinare i alpiniste, npr. može se izračunati visina stropa u visokim dvoranama, dužina stalaktita, visina do njih, dužina vodenih slapova, visina stijena do nedostupnih otvora, visina stijena koje su pred nama itd. Na prilogu broj 2 naveden je primjer kako se može izračunati visina do stalaktita i njegova dužina kada ih se direktno ne može mjeriti. Ovakva su mjerenja vrlo zanimljiva prilikom topografskog snimanja velikih i visokih dvorana.

Različitim metodama možemo provjeriti točnost snimanja tlocrta i profila, a najjednostavnija je da zatvorimo krug poligonskim vlakom (ako je to moguće), tj. da se vratimo drugim putem na prvu (početnu) mjernu točku. U tom slučaju odstupanje ne smije biti veliko. Praksom i vježbanjem usavršit ćemo topografsko snimanje, a time ćemo postići veću brzinu i točnost prilikom izrade nacrtu u velikim speleološkim akcijama i speleološkim ekspedicijama kada su točnost i potrošeno vrijeme vrlo bitni.

Iz svega možemo zaključiti da se i s vrlo jednostavnim i jeftinim priborom (kompasi, klinometar, mjerna vrpca, daska i ostali pribor vrijede oko 2500.— dinara) mogu dobiti vrlo točni podaci koji su vrlo važni za daljnju obradu i klasifikaciju speleoloških objekata kao i za proučavanje aktivnosti i rada planinarsko-speleoloških jedinica ili odsjeka.

LITERATURA

1. Collins, S. (1970): »The Essentials of Cave Surveying«, časopis Descent br. 13, str. 3, 1970.
2. Ellis, B. (1977): Surveying Caves. British Cave Research Association, 1—88, Bridgewater 1977.
3. Garašić, M. i Čepelak, R. (1976): Zapisnik speleoloških istraživanja. Komisija za speleologiju PSH, str. 31, Zagreb 1976.
4. Posarić, J. (1961): Snimanje nacrtu speleoloških objekata. Osnovna znanja iz speleologije. Skripta Komisije za speleologiju PSH, str. 17, Zagreb 1961.

Speleologija

3. ŠPILJARSKO ORIJENTACIJSKO NATJECANJE

Na području Ponikava i Zakičnice na zapadnom dijelu Medvednice, održano je 20. studenog 1977. po maglovitom i prohladnom vremenu 3. špiljarsko orijentacijsko natjecanje. Ovo, po mnogo čemu jedinstveno natjecanje, organizirao je u suradnji sa Planinarskim savezom Zagreba Speleološki odsjek PDS »Velebit«.

Ovo se natjecanje po nekoliko osobina razlikuje od uobičajenih orijentacijskih natjecanja, a po svojoj je koncepciji jedinstveno u Jugoslaviji. Osnovne su razlike u tome što su kontrolne točke ulazi u speleološke objekte (jame, špilje, ponori) pa je time uvjetovan i teren za održavanje natjecanja. Kontrolne točke nisu označene uobičajenim crveno-bijelim zastavicama. Pravo konkurencije imaju samo članovi speleoloških odsjeka, dok se ostali planinari mogu natjecati izvan konkurencije.

Postavljene su bile dvije staze. Muška i ženska. Kontrolne točke bile su »mrtve« i na svakoj se nalazila karta s ucrtanom slijedećom kontrolom. Start je bio u Gornjem Vrapču, a cilj kod doma na Glavici. Muška je staza bila duga 5800 metara

s 8 KT, a ženska 4800 metara sa 6 KT. Staze je postavio Damir Prelovec. Korištena je kvalitetna karta 1:10 000. Poredak je zavisio od vremena prolaska cijele staze. Postignuti su slijedeći rezultati: muški: 1. Đuro Sekelj, SO Velebit, 209 min, 2. Zdeslav Tajić, SO Zagreb, 226, 3. Bojan Florini, SO Zagreb, 227 min.; ženske: 1. Mirjana Valjak, 286, 2. Tatjana Bajran, 291, 3. Eda Sultentić, 328 min. sve iz SO Velebit. Najbolji u obje konkurencije dobili su vrijedne i korisne nagrade.

Svrha ovog natjecanja nije samo provjera znanja iz orijentacije već i sposobnosti opažanja speleoloških pojava i objekata na osnovu morfoloških karakteristika reljefa, što je posebno značajno kod speleologa.

Ovogodišnje natjecanje uspješno je organizirano, no zbog spriječenosti speleologa SO Željezničar sudjelovao je manji broj natjecatelja od očekivanog. Ovo će natjecanje, sada možemo već reći tradicionalno, SO Velebit organizirati i narednih godina.

Damir Prelovec

Ah, zašto sam zaboravio fotoaparat!

MARIJAN VILHELM

ZAGREB

Morao sam na poslovni put. Bila je nedjelja, a vrijeme sivo, kišno i maglovito. Kako je počelo u Zagrebu, tako je i završilo u Kopru. Povremeni pljuskovi s jakim zapadnim vjetrom, vidici nikakvi, more olovne boje — soba još jedino utočište.

Svanuo je radni ponedjeljak. Bura naletava čas slabije, čas jače — rekli bi primorci — na refule. Čisti sve: i zrak i nebo. Osvit daje nazrijeti da će biti jutro kakvo se dugo pamti. Bistro poput kristala, horizonti s vidljivošću ne samo 20-40 kilometara, kako reče jutarnji meteorološki izvještaj, već do 120 kilometara.

Zaista, gledam prema sjeveru, preko Ankara, Debelog Rtiča, preko Tršćanskog zaljeva i gotovo ne vjerujem očima, pogotovo misleći na jučerašnje nedjeljno sivilo i maglu: pomalaju se obrisi alpskih gorostasa, sve impozantniji, a odjeveni u blistavo bjelilo novoga snijega.

Ah, da sam sada tamo, pomislih! No još više stegne mi se srce kad se sjetih — tikvane, što si ostavio fotoaparat kod kuće!

Kada je ono bijelo poprimalo ružičaste tonove, a vrhunci postajali sve oštiji, bliži, veličanstveniji, osjetih se sve nesretnijim. Da mi je sad fotoaparat pri ruci! — mislio sam i osjećao to poput more.

Eto i ponosne glave Triglava, tog našeg alpskog i planinskog prvaka!

Gledao sam. Ne, već upijao očima, utiskivao sliku u sjećanje sa žarkom željom da nikada ne izbledi.

A tada, ujutro, kada je konačno sasvim svanulo, nisam još znao kako li će mi biti tek teško o zapadu sunca. Neopravljiv propust, zbog kojega čak i srce boli! Možda se netko toj izjavi i nasmije. Neka! Ja znamem ipak kako mi je bilo.

I dođe rani predzimski zalaz sunca. Spremao se postepeno od četiri popodne da pokaže, kroz bistrinu stvorenu vjetrovima bure, veličanstven splet prizora i boja. 16.30, 33, 36, 40... minute prolaze, a alpski zasnježeni lanac kroz zaostale mjestimične oblake zapadnog obzorja dobiva čudnovato usmjereno ružičasto, pa crvenkasto, zatim purpurno svjetlo tog najvećeg reflektora našeg svemira, bez kojeg ova zemlja ne bi bila za nas ljude ono što jest! Slika je jedinstvena, fascinantna, rijetka, gotovo trenutačna. Neponovljiva! — jer kako stražariti na tom mjestu danima, mjesecima ili čak godinama, pa da se to doživi ponovljeno. I snimi za sjećanje, za neprestano ponavljanje, za druge koji bi kroz snimke osjetili ono što ove riječi ni približno opisati ne mogu! A ja sam propustio tu šansu! Neponovljivu! Pa da srce ne boli? Osjećao sam se tih trenutaka zaista nesretan, ljut na sama sebe. No taj nelagodni osjećaj nije još bio dokrajčen!

Bacim pogled na zapad, na beskrajani horizont i ugledam vatrenu sunčanu kuglu kako se utapa u tamnoj modrini Jadrana, a nebo i na njemu preostali rijetki neraspršeni oblaci poprimaju istodobno splet boja od žućkaste, crvene, rubinske, čak do ljubičaste; što dalje od sunca nebo je bilo obojeno od zelenkaste do sivih nijansi plavetnila sa zagasitom, gotovo crnom modrinom na suprotnom kraju, na sjeveroistoku.

I kako da tada ne budem više nego tužan zbog propusta kojemu sam sam bio krivac, a zbog kojeg, eto, tek sjećanje osta i ovo nekoliko blijedih rečenica na »hladnom« papiru!

Ah, zašto sam zaboravio fotoaparat kod kuće!?

SKIJAŠI U BIH PRIJE RATA

O planinarstvu u Sarajevu prije rata već je pisano, kao i o tome da je svaki planinar bio obično i dobar skijaš.

Neki mladi planinari-skijaši bili su i majstori skijanja. To su za ono doba, a i za današnje pojmove, bili pravi »asovi«. Ima sigurno još živih planinara u Sarajevu koji se sjećaju majstorskih spustova, kristijanija, telemarka, kveršprunga, gellersprunga i ostalih skijaških specijaliteta što su ih izvodili: S. Bek, J. Gaon, B. Ilić, V. Legat, G. Samardžić, J. Sigmund, D. Sefer, Đ. Terek, A. Trumić, S. Zadnikar itd. To su bili članovi raznih planinarskih društava. U ono vrijeme rijetko su organizirana natjecanja, ponekad trka na 18 km (Pale i Jahorina), a smuk i slalom rjeđe (Crepoljsko). Istina, jedne godine određeni su skijaši za

natjecanje na državnom prvenstvu u smuku i slalomu na Rošci kod Jesenica (dvojica) i 18 km na Pokljuki (jedan), gdje su se i natjecali kao predstavnici BiH. Međutim, planinari kao terenski skijaši, imali su u izobilju dugih pruga, smukova i slaloma s vrhova i padina Romanije, Jahorine, Trebevića, Bukovika i Crepoljskog, Bjelašnice, Hranisave, Treskavice, Vlašića, Vranice, Prenja i Čvrstnice, Lelije, Zelengore, Maglića i Durmitora, gdje su se osjećali kao kod svoje kuće i kroz cijelu zimu gospodarili tim terenima.

Ako nekog »asa« nisam spomenuo, neka mi ne zamjeri. Neka se sjeti spomenutih planina, vrhova i spustova po njihovim padinama, a bogme i dobrih padova.

S. Linzender, Karlovac

Dječja igra

Foto: M. Vasiljević-Lilo

S ovakvima valja početi

Dr MILIVOJ KOVAČIĆ
KOPRIVNICA

Koprivničko planinarsko društvo »Bilo« između 450 upisanih članova ima i najmlađe članove kakve ostala planinarska društva vjerojatno nemaju. Jedan od njih je Hrvoje Kordić. Na dan kada se rodio, tj. 28. IV 1977. godine, upisan je u planinarsko društvo u kojem mu majka Maja i otac Aleksandar (Aca) već nekoliko godina vrlo aktivno planinare. Sada će mali Hrvoje taj planinarski bračni par 1—2 godine onemogućiti da aktivno planinare, ali on je već na leđima svojega tate u specijalnoj nosiljci (koju mu je kao dar poklonilo PD »Bilo«) sudjelovao na 21. sletu planinara Hrvatskog zagorja 25. rujna 1977. godine kao najmlađi član ove uspjele planinarske manifestacije.

Goran Hlebec, sin poznatog planinara i dopisnika revije »Vikend« Željka, i Marice, po izlasku iz rodnika u Koprivnici također postaje naš član i to drugi dan poslije rođenja. Na dan odlaska u Križevce, gdje danas živi, njegov tata prima u njegovo ime malu zelenu planinarsku iskaznicu kao dokaz da će i on potvrditi planinarsku tradiciju svojih roditelja. To je već i dokazao proslavivši svoj prvi rođendan (rođen 29. III 1976.) na

79. savjetovanju Međudruštvenog savjeta ZPP-a na Pesku u planinarskoj kući 3. IV 1977. On i njegov nešto mlađi planinarski prijatelj Hrvoje iz Koprivnice bili su najmlađi, najzapaženiji i meta mnogih planinara fotografa na sletu planinara Hrvatskog zagorja.

U slovenskom »Planinskom vestniku« (1978, broj 1, str. 49) pod naslovom »Najmlađi članovi PD Idrija« nalazimo zanimljivu vijest Janeza Jerama o učlanjivanju najmlađih članova, dojenčadi i male djece, u planinarska društva. Evo, kako to izgleda u Idriji:

»Planinarsko društvo u Idriji preuzelo je zadatak da uključi u PD i odgoji mlade planinare. Tako je nastala skupina ciciban-planinara u dječjem vrtiću »Štefka Majnik« u Idriji, gdje su kao odgojiteljice Mira Traven i Milena Rudolf, i same aktivne planinarke. Među djecom su pridobile šezdeset najmlađih planinara i brinu se za njihov planinarski odgoj. Svih šezdeset najmlađih je ispunilo uvjete za prijem u planinare. Na kraju su im podijeljene planinarske iskaznice, značke i naljepnice ciciban-planinar.

Iskaznica broj **229950**

Ime **Goran**

Prezime **Hlebec**

Datum rođenja **29. 3. 1976**

Mjesto rođenja **Koprivnica**

Mjesto boravka **Koprivnica**

Ulica i broj **Konjslavova 9/3**

Pristupio u Planinarsko društvo **Bilo Koprivnica**

dana **30. 3. 1976**

Zig

Potpis **Kovačić**

(vlastoručni potpis)

Članska iskaznica Gorana Hlebca, staroga jedan dan

Mislim da bi se nešto slično moglo učiniti i u pojedinim našim planinarskim društvima. PD »Bilo« je započelo nešto slično, ali u minijaturi, i sada predlažemo ostalim društvima da i ona započnu s ućlanjivanjem najmladih članova. Očekujemo prijedlog kako bismo mi trebali nazvati ove najmlađe članove.

* Prijedlog uglednog koprivničkog planinara dra Milivoja Kovačića da razmislimo o nazivu za mlade planinare, zavređuje osobitu pažnju, jer je zbog zanemarivanja toga problema nastala prilična zbrka. U mnogim se našim društvima, naime, članstvo dijeli na seniore, omladince i pionire. Upotreba ovog posljednjeg naziva je posve pogrešna, jer je »pionir« naziv za člana pionirske organiza-

cije koja je posve neovisna o planinarskoj. Ispravan naziv za naše najmlađe članstvo je podmladak. Uostalom, naziv pionir uopće nikako ne dolikuje djeci, jer ta riječ znači (u francuskom, njemačkom, engleskom, pa i našem) prethodnika, krčitelja putova, a i malom djetetu je jasno da je uloga odraslih da oni budu prethodnici i »krčitelji putova« mladima, a ne suprotno. Nažalost, ova besmislena upotreba naziva pionir za djecu, koja je importirana u našu zemlju u staljinističkoj eri, toliko se već udomaćila da je ljudi više ne osjećaju pogrešnom i ne bi je bilo moguće iskorijeniti bez velike muke. Dakako da bismo i mi planinari mogli podmladak kategorizirati po dobi i svakoj kategoriji nadjenuti neki privlačivi naziv. Evo lijepe prilike onim našim planinarima, kojima je na srcu podmladak, pa neka se odazovu apelu dra Kovačića i ogledaju u inventivnosti i maštovitosti.

Urednik

Hrvoje Kordić na leđima svog oca Ace (lijevo) i Goran Hlebec na leđima svog oca Zeljka (desno) primaju nagrade kao najmlađi posjetioci Sleta planinara Hrvatskog zagorja na Peseku 25. 9. 1977.

Foto: Dr. M. Kovačić

»Koliko mladih planinara na Velebitu!«

Golem je Velebit. Taj nepregledni zid »zaklonio je cijeloj Lici i Krbavi pogled na more.« Izdužio se od Senja do Obrovca, vinuo se u visine i svojim vršinama natkrililo nad morem. Na njemu pjevaju silni vjetrovi i bure. Ali nađe se podosta lijepih dana, sunčanih, kad se Velebit raspjeva svojim ljeptama i kad te obuzmu sve njegove vrijednosti. Pa i usred jeseni izletnik će krenuti u pohode Velebitu, jer onaj koji ga već jednom posjeti, opet će njemu u goste.

Tako bijaše i one prilike kad smo krenuli iz Rijeke, nas 60 mladih planinara. U toj se koloni našlo mnogo poklonika Velebita koji ga pohađaju treći put za redom. Što nas vuče? Kakav magnet? Odgovor je: Privlači nas Velebit. Njegove ljepote. Sve sami kontrasti. Na primjer: ako si na Velebitu otvorio oči, vidio si dračicu koju je bura dotukla, a kasnije, kada si prešao sve te vršine i dospio u prašumu, našao si se u čudu da ne zalutaš.

Idemo Premužićevom stazom. Šteta što je magla. Branimo se i od kišice. Ali kad magla začas nestane, otkrivaju se u cijelom vidokrugu nevidene ljepote. Zraka sunca bljesnula je po bijelim kukovima. Eto nas iznad provalije! Stazica je uska i ona se kao zmija provlači kroz te litice iznad vitkih jela. Dodižeš rukom neku liticu, glatku kao staklo...

Od Rosijeve kolibe, poslije predaha, pokret. Dječji glasovi odjekuju iznad stravičnih provalija. Tamo u daljini Kozjak, Gromovača, Goli vrh. Kolona lagano napreduje. Odjednom susret. U Jerkovića docu susrećemo ličke planinare. To su planinari iz Gospića. Najveći među njima pozdravlja djecu, mlade planinare. Delija se smije, pa nastavlja: »Lijepi moji planinarčići!« Djeca opkolila ličke planinare. Oni navalili s fotoaparatom. Snimak po snimak u tom trenutku. A onaj se delija sagnuo iznad najmanjeg planinara i pita: »Jesi li bio na Triglavu?« »Nisam, ali doći će vrijeme«, odgovori mali. Zastajkujemo, slušamo onog deliju širokih kretanja; on se nasmije i našali, te nam reče: »Ushićeni smo i iznenađeni! Odakle tolika djeca, planinari?« Mi smo zapamtili taj trenutak susreta s ličkim planinarima. Taj će nam dan ostati urezan kao i cijela ona slika koju smo tu doživjeli, tog jesenskog dana.

Svega nekoliko dana kasnije stiže nam pismo ličkih planinara. Oni pozdravljaju svoje prijatelje planinare, ali još uvijek pod dojmom: »Koliko mladih planinara na Velebitu!«

Dušan Prpić, Rijeka

Planinarska sekcija PD »Kamenjak« u Osmogodišnjoj školi »Josip Brusić«

Mladi planinari

Foto: Z. Hlebec

Nevolje transverzalaca

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB

Posljednjih je godina postala prava moda osnivanje tzv. planinarskih transverzala. Svako »bolje«¹ društvo smatra da mora osnovati jedan takav put bez obzira ima li za to dovoljno snaga i sposobnosti. Transverzale su postale prava pošast, više im se točno ni broja ne zna, pa neki misle da ih u Jugoslaviji ima već blizu stotinu. No sve bi to bilo dobro da većina od njih nisu tako loše organizirane, a osim toga i tako loše održavane, da su praktički neupotrebljive. Markacije nedostaju, na najvažnijim mjestima nema putokaznih tabli, kontrolne točke su bez žigova itd.

Već je vrijeme, kao što je istaknuto na nedavnom sastanku PS BiH i PSH na Smetovima iznad Zenice, da se pride kategorizaciji transverzala, da se utvrde neki kriteriji i tako uvede reda. Zasad čak nije utvrđena ni definicija transverzala. Je li to put koji priječi niz vrhova (transversus latinski znači poprečan), ili je to uzdužni, longitudinalni put nekim masivom (longitudinala), ili osnovni, magistralni pravac (magistrala)? Danas se svi takvi putevi trpaju u isti koš pod popularnim nazivom transverzala bez obzira odgovaraju li tom nazivu.

Transverzale bi trebale, bar tako obično stoji u njihovim propozicijama, olakšati put planinaru koji želi bez posebnog truda u orijentaciji i u najkraće vrijeme obići najljepše i najvrednije pojednosti u nekoj regiji. No pustimo zasad ove teoretske probleme i pozabavimo se nevoljama tzv. transverzalača ili transverzalista, sve mnogobrojnije kategorije među našim planinarima. Kako ih riješiti? Ne bi li možda bilo korisno osnivanje posebnih komisija u republičkim savezima ili na razini jugoslavenskog saveza, koje bi službeno registrirale pojedine transverzale na osnovi ispunjavanja stannovitih kriterija? Nažalost, izgleda da u do-gledno vrijeme nije na pomolu takva moguć-nost, jednostavno zato što ni u planinarskim vrhovima nema dovoljno umješnih kadrova. Zasad je jedino Planinarski savez Hrvatske osnovao Komisiju za markacije i transverza-le, ali se ona ograničava na održavanje Re-publičke i Velebitske transverzale, a o ostali-ma samo vodi evidenciju. Statut Saveza joj ni ne daje većih ingerencija. No, ako takav organ i ne bi imao pravo da izdaje odobren-je za otvaranje neke transverzale ili za zat-varanje takve koja ne ispunjava bar neke osnovne uvjete, ipak bi mogao prići kategori-zaciji na osnovu kriterija koje bi sam utvr-dio. Takva kategorizacija pomogla bi trans-verzalcima da biraju ono najbolje i da se ne upuštaju u obilazak onih »transverzala«² koje su postojale samo na dan svoga sveča-

noga otvaranja, a poslije nitko nije ni prstom maknuo da ih održava. Kategorizaci-ja bi bila stanovita garancija protiv razoča-ranja koja transverzalcima redovito doživljava-ju.

Stanje na nekim našim transverzalama je uistinu postalo kritično, neke su od njih čak opasne, ne samo zato što su markacije loše, nego i zbog toga što obilaznika vode u teško prohodne nenaseljene bezvodne predjele gdje im nije osigurana ama baš nikakva zaštita, a pogotovu ne krov nad glavom na-kon napornog dnevnog marša.

Zasad nemamo razloga za optimizam u tom pogledu. To nam najbolje može ilustrirati stanje Jugoslavenske planinarske trans-verzale koja je trebala biti uzor i o kojoj vode ili bi trebali voditi brigu svi planinar-ski savezi u Jugoslaviji na čelu s Planinars-kim savezom Jugoslavije. Materijali za proš-logodišnju konferenciju PSJ sadrže kritički osvrt na Jugoslavensku transverzalu i, među ostalim, objavljuju karakteristično pismo jednog anonimnog transverzala u kojem se on žali na nevolje što ih je doživio na putu. Evo toga kritičkog osvrta i pisma trans-verzalca (str. 105):

Od 4. jula 1976, kada je na Triglavu služ-beno otvorena Jugoslavenska planinarska transverzala, pa do ovih dana, velik je broj planinara krenuo u pohode za njezino osv-a-janje. Na osnovi naručenih dnevnika očito je da među članovima naše organizacije vlada prilično raspoloženja i volje da njezinu zna-čku što prije imaju.

Međutim, koliko postoji u članstvu volja i želja da transverzalu i njene točke što brže i sigurnije obiđu, dotle se u obilasku susre-ću s nizom problema »više sile«, pa ih ne mogu sami na licu mjesta rješavati. Zato Savezu vrlo često stižu pisma dvojake sadr-žine. U prvom dijelu se uglavnom govori da je zamisao dobra, da je na taj način ostvare-na želja planinara-transverzalista da među svoje vrlo cijenjene trofeje uvrste i značku JPT, da im je ta transverzala omogućila da više saznaju o privredi, kulturi i historiji drugih republika i pokrajina, da u kontakti-ma i susretima stiču nova poznanstva i dr.

U drugom dijelu svojih pisama, a takvih zapažanja i konstatacija je registrirano i u dnevnicima onih koji su prošli transverzalu, ispoljeno je prilično ogorčenje i revolt na njenu organizaciju. Da ne bismo prepričava-li njihove riječi poslužiti ćemo se riječima jednog transverzaliste koji u svom pismu kaže:

»Pored svega lepoga što se vidi obilazeći ove vrhove, jer se prolazi kroz naše najlep-

še predele, ipak u ovoj zamisli ima i propusta. Ja ću biti slobodan da iste iznesem i molim da mi to ne uzmete za zlo.

Na vrhu Triglava nema štambilja kojim se treba dokazati uspon. Ne zna se ni gde bi on trebao biti. Sreća je da je tu Aljažev vrh vrlo izrazit, i dokaz su fotografije. Na Raduhi je kuća niža od vrha za oko 350 m. Štambijl se dobije u kući i niko ne kontroliše da li si bio na vrhu Raduhe. Klek, ako si došao u subotu ili nedelju, biće sve u redu, u protivnom moraš u Ogulin. To je gubljenje vremena skopčano s troškovima. Velebit je u redu. Frušku goru (Crveni Čot) posetili smo i pred kapijom nam je jedan drug izneo štambijl, ali nije pravi. On veli da drugoga nema.

Istočna grupa — Kopaonik: autom do uspinjače pa onda uspinjačom gore i nazad da bi službenik koji prodaje karte udario štambijl i potvrdio da si bio. Do samog vrha i mauzoleja J. Pančića ne da vojska.

Solunska glava: ispravno, jer se mora doći do meteorologa, a oni su na vrhu. Pelister isto kao i Solunska glava.

Suva planina: Trem je viši od planinarske kuće Bojanine vode za 800 metara. Kontrolni štambijl dobiješ u kući, pa ako nećeš na vrh, niko te ne pita niti kontroliše.

Prokletije — Đerovica: štambijl se nalazi u Peći u planinarskom društvu kod predsednika društva. Mi smo ga čekali 3-4 sata dok je došao, jer je bio zauzet poslom, a naš dolazak se desio ujutru.

Komovi: štambijl se nalazi u Andrijević kod predsednika umesto da je, ako ne na Komu, a ono na Trešnjeviku u onoj planinarskoj gostionici pored koje svako ko ide na Komove mora proći.

Durmitor: štambijl je na Žabljaku u Turističkoj agenciji. Devojka ili drug koji su službenici agencije rado udare štambijl u Dnevnik, a ne daju u planinarsku knjižicu. Niko ne kontroliše jesi li bio na Bobotovom kuku.

Maglić i Prenj — Zelena Glava: također nigde nema štambilja, niti se zna gde je. Na kraju, kada sam upitao u Savezu Bosne i Hercegovine, sekretar D. Pavičević reče da su oba štambilja kod njega u stolu. Razlog je u tome što ga nema gde na sigurnom mestu ostaviti, jer kod koga god ostavi, taj ga daje svakome i bez ikakve kontrole. Dakle, svak mora doći i u Sarajevo, a zamislite gde je Foča, a gde je Konjic od Sarajeva.

Ovo sve pišem da se vidi kako se može na mnogim mestima i zaobići odlazak na sve određene vrhove. Znam nekoliko sakupljača planinarskih značaka i trofeja koji su vam još prošle godine poslali svoje Dnevnike, a nisu očima videli ni Velebit, ni Triglav, ni Raduhu, a ni Klek, a kao da su se na njih ispeli. To su za njih obavili drugi posetioci koji su tamo bili. Moje je mišljenje da bi se svi koji žele imati overen Dnevnik JPT trebali slikati na vrhovima, ali bi onda repu-

Do sada su savezi SR i SAP ukupno preuzeli 3.380 Devnika. Pregled po planinarskim savezima republika i pokrajina izgleda ovako:

1. BiH	200
2. Crna Gora	200
3. Hrvatska	700
4. Makedonija	500
5. Slovenija	680
5. Slovenija	680
6. Srbija	600
7. Kosovo	—
8. Vojvodina	300

blički i pokrajinski savezi morali napraviti na svojim vrhovima neke znakove koji bi bili dokaz da si bio na vrhu.»

O ovom pismu nećemo raspravljati. već prepuštamo Predsjedništvu i Konferenciji PSJ da na osnovi ovog pisma i njemu sličnih, razmotri stanje organiziranosti JPT i donese najpovoljnije rješenje. U materijalima za Konferenciju, pismu je dodan ovaj komentar:

Do sada je JPT obišlo 25 planinara, a od njih je 13 primilo značku. Praksa o dodjeljivanju zanačaka JPT, iako je kratkog vijeka, ima dosta svojih slabosti. Obilaznik JPT šalje svoj Dnevnik direktno kancelariji PSJ i bez obzira je li Dnevnik ispravno popunjen (pečatima, fotografijama i sl.), očekuje s pravom da mu se pošalje značka. Međutim, kada se Dnevnic pregledaju i usporede s pravilima, nastaje vrlo delikatna situacija i dilema šta raditi i kako postupiti. Navodimo nekoliko primjera: umjesto originalnih pečata JPT utiskuju se pečati planinarskih domova. Umjesto pečata ili fotografije piše: nema pečata, nemam fotografiju, jer je bila magla i sl.

Ovakve i slične slučajeve, iako su posljedica »više sile«, ipak treba da razmotri i doneše odluku neko kolektivno tijelo a ne pojedinac. Da bi se ova pitanja mogla što objektivnije razmotriti i ocijeniti, predlažemo da se ubuduće Dnevnic dostavljaju prvo savezima SR i SAP na razmatranje i mišljenje, a zatim, kao što je naša praksa i za dodjelu počasnih značaka PSJ, prosljedi PSJ na izvršenje. Ovakav postupak je demokratskiji i pruža bolji uvid i pregled kretanja.

Evo, tako glasi komentar u materijalima za konferenciju PSJ. A mi možemo samo završiti s pitanjem:

Kad je tako na Jugoslavenskoj transverzali, iza koje stoji moćna organizacija od blizu 200 tisuća članova, kako je tek na drugima koje su djelo nekolicine entuzijasta i koje ovise o trajanju tog entuzijazma?!

TUŽNE USPOMENE KRAPINSKIH PLANINARA

Krapinsko planinarsko društvo »Strahinjščica« imalo je posljednjih godina više uspjeha u svojoj radnoj i međudruštvenoj djelatnosti. Zahvaljuje to koliko predanom radu mladih članova toliko i zalaganju starijih koji su se marljivo uključivali u različite dužnosti. No pored svijetle strane desili su se i poneki tužni događaji...

Društvo je u posljednje dvije i po godine doživjelo vrlo osjetljive gubitke: zauvijek se rastalo od nekolicine vrijednih članova, među kojima je nekoliko bivših osnivača samostalne društvene organizacije iz 1948.

IVICA FERČEK, član i odbornik u prvim godinama života i rada poratne društvene organizacije krapinskih planinara, angažirao se, uz ostalu aktivnost, posebno kao pročelnik Sekcije (komisije) za gradnju planinarske kuće na Strahinjšćici. Bio je neumoran u radu, prisutan na svim poslovima organiziranja i gradnje. Dao je izvanredan doprinos prilikom otvorenja objekta, bio prvi ekonom, a radio i kasnije na boljem uređenju doma i na drugim društvenim poslovima.

Prije dvije godine otpratili smo do posljednjeg počivališta nekadašnjeg tajnika društva prof. IVU SREBRNICA. Kao prosvjetni radnik u krapinskoj gimnaziji, gdje je radio s tadašnjim ravnateljem prof. Ivicom VRENCOM i ostalim kolegama, članovima »Strahinjščice«, na okupljanju brojnih učenika-omladinaca u planinarsko društvo, spremno je prihvatio tajničku dužnost. Tu je obavljao savjesno od 1949/50 do 1955/56. godine. Vrlo je aktivno sudjelovao u radovima na gradnji planinarske kuće, također u svim društvenim priredbama, kod organiziranja i vođenja izleta, u radu s omladinom i drugim akcijama. Nenadana smrt je prekinula njegovu aktivnost — i kao člana kolektiva Historijskog arhiva u Zagrebu i kao dugogodišnjeg funkcionara PD »Jastrebarsko«. Rodno mjesto Jastrebarsko priredilo mu je vrlo svečani tužni ispraćaj.

Žalosna vijest iz Petrinje najavila je još jedan gubitak. Tamo je umro prof. IVAN PEJAKOVIĆ. Bio je također među osnivačima i prvim članovima društva u Krapini. Uzoran pedagog, nastavnik i predavač krapinske gimnazije odlikovao se kao ljubitelj prirode i lijepih umjetnosti, a ujedno i kao prijatelj svojih đaka, koje je rado vodio u planinu. Uz pedagoško-nastavni rad marljivo je crtao, slikao i povremeno izlagao svoje radove. U tome je također sudjelovao u planinarskom društvu, gdje je obavljao više funkcija, povremeno i II tajnika te člana plenuma i predsjedatelja na skupštinama. Jednako kao prof. Srebrnić — i nakon odlaska iz Krapine rado je posjećivao krapinski kraj te održavao prijateljske veze s društvom i njegovim članovima.

ZIVKO RUMBALK, bivši tajnik Kotarskog narodnog odbora u Krapini, također je prihvatio poziv da bude član Inicijativnog odbora za osnivanje samostalnog planinarskog društva. Bio je također odbornik u prvom periodu društvenog života, sudjelovao je u radu društva i dao svoj doprinos u nastojanjima da se sakupe početna sredstva za gradnju planinarskog objekta i za uređivanje društvene prostorije u krapinskom Starom gradu.

Planinarsko društvo je bolno zadesila smrt IVANA MIKULCA, člana prvog odbora i Komisije za gradnju doma. Kao lovac i sportski radnik sudjelovao je u prvom poratnom društvenom usponu na Strahinjšćicu, u proljeće 1946. godine, radi posjeta i razgledavanja tada teško oštećene i još nedovršene planinarske kuće. Oduševljeno je poslije prihvatio i pomogao osnivanje planinarskog društva i u njemu radio, osobito prvih godina, prigodom društvenih priredbi, u radovima na gradnji i uređenju kuće kao i društvene prostorije.

Godina 1977. donijela je krapinskom društvu još jedan teški gubitak. Nakon dulje bolesti ostavio nas je dugogodišnji potpredsjednik i predsjednik DRAGO HORVAT, oduševljeni planinar i veoma aktivan društveni radnik. Horvat se uključio u rad našeg društva po dolasku u Krapinu te je uskoro prihvatio dužnost potpredsjednika, a od godine 1955/56. funkciju predsjednika upravnog dobra. U toj dužnosti pokazao je primjernu marljivost i požrtvornost. Davao je izvanredne inicijative u širem, organizacijskom i akcionom pogledu: inicijative za međudruštvene kontakte i zajednički rad, u osnivanju i podržavanju regionalnih odbora i savjeta. Zalagao se za održavanje međurepubličkih susreta planinarskih društava u stilu »Susreta prijateljstva, bratstva i jedinstva« i sličnih. Bio je neko vrijeme član Izvršnog odbora Planinarskog saveza Hrvatske, zatim potpredsjednik Saveza planinara Zagreba, predsjednik Planinarskog odbora kotara Krapina, član sekretarijata Međudruštvenog savjeta zagorskih društava (ZPP-a), a obavljao je i druge funkcije. Posvuda je bio zagovornik međudruštvene suradnje i planinarskog prijateljavanja — kako među pojedincima, među društvima i osobito u odnosima među našim narodima. Nažalost, teška je bolest prerano skršila njegovu djelatnost i život. Oproštaj planinara nad grobom druga i prijatelja Drageca bio je stoga veoma dirljiv.

Krapinsko društvo izriče svim svojim pokojnim članovima veliku zahvalnost za njihov doprinos društvu i planinarstvu. Neka im je svijetao i trajan spomen!

I. V.

X. JUBILARNI MEĐUDRUŠTVENI SUSRET PLANINARA PTT LJUBLJANE I ZAGREBA

Planinari PTT-radnici Jugoslavije poznati su već po svojim čestim priredbama: sletovima, sastancima i međudruštvenim susretima, sa zajedničkim izletima u sve dijelove Jugoslavije. Radi toga su ovog ljeta pod Konjuhom potpisali prvi Samoupravni sporazum planinara PTT Jugoslavije, prvi uopće u planinarskoj organizaciji Jugoslavije. Taj akt bio je objavljen u većem dijelu tiska naše zemlje.

U okviru tih planiranih akcija održan je od 17. do 18. 9. 1977. Deseti jubilarni međudruštveni sastanak planinara PTT Ljubljane i Zagreba na Medvednici kod Zagreba. Domaćini iz Zagreba, planinari iz PD PTT »Sljeme«, dočekali su svoje goste kod motela u Bregani srdačno i bratski. Pozdravivši se, mnogi stari prijatelji kao i novi znanci, podoše zajedno na Glavicu u planinarski dom PD »Prijatelj prirode«. Tu je uz odmor priredena zakuska i tu su održali pozdravne govore tajnik PD PTT »Sljeme« Marko Mateček i vođa gostiju potpredsjednik PD PTT »Ljubljana« Fani Zagmeister. Nakon toga zajednički su posjetili Ponikve gdje su položili vijenac kod spomen-ploče Radi Končaru. O sastancima planinara-komunista i njihovih simpatizera prije rata i za vrijeme okupacije na tim mjestima, govorio je vođa ovog marša Mladen Grubanović.

Veoma loše vrijeme s jakom kišom i snijegom pometilo je plan obilaska zapadnog dijela Medvednice. Zato su se autobusom odvezli do Doma »Zeljezničar« odakle su se pješice spustili do doma PD »Runolist«. Tu je bila zajednička večera. Poslije večere planinari su se ugodno zabavili.

Drugi dan, nedjelja 18. 9. 1977, nije bio ništa bolji. Po kiši i snijegu nastavili su planinari svoj pohod Medvednicom. Pregledali su TV i PTT toranj kao i skijašku žičaru koja se spušta na zagorsku stranu. Na Hunjki su upriličili odmor, a zatim posjet 500 Horvatovih stuba i izletištu Srneć. Tu je položen vijenac kod spomen-ploče organizatoru izgradnje stuba Vladimiru Horvatu. Njegov rad i izgradnja 500 stuba opisao je ukratko Mladen Grubanović.

Vrativši se autobusom u Zagreb, za vrijeme ručka pozdravio ih je predsjednik PD PTT »Sljeme« Vlado Ožbolt, podijelivši im knjižice »Transverzala Medvednica« s utisnutim štambiljima posjećenih mjesta kao i prigodan dar za njihov dom na Vršiću.

U ime gostiju zahvalila se potpredsjednica društva Fani Zagmeister naglasivši dugogodišnje prijateljstvo tih dvaju društava i iznijela prijedlog planinara iz Andrijevice o bratimljenju planinara iz svih republika i pokrajina koji bi se više puta godišnje posjećivali i organizirali zajedničke izlete.

Rastanak je bio pomalo tužan. Dva dana provedena zajedno zbližilo je mnoge članove, a bilo je i novih poznanstava. Na ovakvim susretima žalost ne mogu sudjelovati svi oni koji to žele, zbog malih kapaciteta naših planinarskih domova, pa su zato predviđeni ubuduće i jednodnevni izleti i susreti, gdje je moguće da dođu svi oni koji to žele.

I. P.

Novi putevi

MARKIRAN PRISTUP NA VRH OTOKA PAGA

Nedavno je markiran planinarskim markacijama pristup na izvanredan vidikovac i najviši vrh otoka Paga Sv. Vid (348 m). Potreba za time postojala je već duže vrijeme jer su turistički posjeti tome vrhu tokom sezone dosta česti. To je i neki oblik dugovanja grupe planinara Speleološkog aktiv »Otočani« (ogranak PD »Paklenica« u Zadru) koji djeluje pri Osnovnoj školi »Ivo Lola Ribar« u Novalji već više godina.

Da bi se stiglo na vrh po markiranom putu treba krenuti iz Paga sadašnjom bijelom cestom u pravcu Novalje u dužini od 5–6 km do predjela Dubrave. Ovdje se markirana staza odvaja od ceste prema brdu u lijevo, a uz samu cestu su oznake i putokazna tabla. Odvojak se može naći i po tome što leži između dva dvostruka zavoja, odnosno između ruševine kapelice (prema Pagu) i »Meridijana«, kruga oivičenog kamenim zidicem, gdje je postavljena oznaka 15. meridijana po Greenwichu (prema Novalji). Oboje se nalaze uz samu cestu s desne strane idući od Paga.

Markacija u nižem dijelu ide višemanje uočljivom stazom, koja se u gornjem dijelu brda gubi u šparštimu i kršu da bi naišla dijelove stijenje prešla praćeti police. Oznaka imađe dovoljno i tek u višim dijelovima treba obratiti posebnu pažnju na provalje iznad kojih markirani put neposredno prolazi. Staza je prilično strma. Od ceste do vrha čovjeku pod opterećenjem treba za uspon oko 40 minuta, za silazak oko 30 minuta. Kod silazanja treba biti pažljiv jer je teren pun sitnog siparastog materijala, a stijene su krhlijeve.

Markacija dotiče karakteristična mjesta geomorfološki vrlo zanimljivo oblikovanih i slikovitih dijelova istočne stijene vrha, osobito nižih, gdje nalazimo niz kukova i greda, tornjiće i pećine, a da i ne govorimo o alpskom ugodaju koji se javlja pri pogledu na imponantnu stijenu ispriječenu između Paškog zaljeva i zapadne obale otoka, sve to u neposrednoj blizini mora. Sidemo li do obale zaljeva, doživjet ćemo nova iznenađenja. Sastav tla je ovdje, uz djelovanje vanjskih sila, uvjetovao stvaranje drugačijih detalja koji novim sadržajima obogaćuju svaki korak učinjen po tim mjestima. Šume hrasta medunca i bijelog graba ovdje su se zadržale kao posljednji ostaci vegetacije koja je nekada prekrivala sadašnju kamenu pustoš cijelog otoka, dajući još jedan ton ugodaju ove prirodne zanimljivosti. U dužini od 6 km, tj. od Hanzine do Dubrave, gdje se nalazi markirana staza, proteže se stijena Sv. Vida. Njeno je podnožje, zbog osobite slikovitosti i zanimljivosti, kao i čitavu stijenu, Republički zavod za zaštitu prirode SR Hrvatske predložio za rezervat prirodnih predjela i specijalni rezervat. Taj je predio jedan od najljepših i najzanimljivijih na otoku Pagu.

S vrha je pogled vrlo osežan i informativan. Zahvaća najveći dio Velebita i samoga otoka, te očiće na pučini Jadrana. Za samo 30 minuta s vrha se može spustiti u selo Kolan, smješteno na sjeverozapadnoj strani. Markacija će se uskoro postaviti u tom pravcu jer se odavle očekuje najveći broj posjetilaca vrhu kad bude dovršena nova asfaltna cesta što će povezivati Pag sa sjevernim dijelovima otoka.

Bruno Puharić, Novalja na Pagu

Iz Planinarskog saveza Jugoslavije

IZBORNA KONFERENCIJA PSJ

U subotu 17. XII 1977. g. u planinarskom domu na Smetovima iznad Zenice održana je Izborna konferencija Planinarskog saveza Jugoslavije. Konferenciji su prisustvovala delegacije svih republičkih i pokrajinskih planinarskih saveza te brojni gosti. Delegaciju PSJ sačinjavali su prema zaključku IO PSJ Ivo Durbešić, Nikola Aleksić, Željko Kašpar, Vladimir Božić i Vladimir Milinarić.

Za Konferenciju je pripremljen opširan materijal o radu organa PSJ za protekli četverogodišnji mandatni period, te podaci o aktivnosti i najznačajnijim akcijama republičkih i pokrajinskih saveza.

Kroz obimnu diskusiju dominirala su pitanja još većeg omasovljenja organizacije, stručni i odgojno-obrazovni rad sa članovima, međusobna suradnja, organiziranje zajedničkih akcija, planinarskih objekata i drugo. Na temelju materijala i diskusije, posebna komisija priprema zaključke koji će biti naknadno objavljeni.

Prihvaćena je razrješnica organima PSJ, a dosadašnjem predsjedniku PSJ Božidaru Škerlu izražena je posebna zahvalnost za uspješan rad.

Za predsjednika PSJ izabran je Ešref Korjenić, istaknut planinarski i društveno-politički radnik iz Sarajeva, za potpredsjednika Ivo Stanišić, potpredsjednik PS Crne Gore, i Nedo Filipović, potpredsjednik PS Srbije, a za tajnika imenovan je dosadašnji tajnik Aleksandar Posteljnik. Izabrani su i sljedeći predsjednici komisija PSJ: za

međunarodne veze
alpinizam
GSS
vodiče
speleologiju
omladinu
propagandu
orijentaciju
ekspedicije
zaštitu prirode
narodnu obranu
mat.-financ. poslovanje

Ivo Durbešić, PSJ
Franci Savenc, PZS
Ivo Stojanović, PSS
Vladimir Milinarić, PSJ
Vladimir Božić, PSJ
Božidar Veljković, PSS
Rade Kovačević, PSV
Predrag Zatezalo, PSV
Rade Kušić, PSS
Dušan Čolić, PSS
Mitko Vasiljevski, PSM
Branko Kotlajić, PSS.

SASTANAK STRUČNIH KOMISIJA PSJ

Od 14. do 16. X 1977. g. u Tičarjevom domu na Vršiću održan je prvi sastanak rukovodilaca stručnih komisija republičkih i pokrajinskih planinarskih saveza, te članova koji se bave odgojno-obrazovnom djelatnošću u planinarskoj organizaciji. Organizator susreta bila je Komisija za odgoj i obrazovanje Planinske zveze Slovenije, koja je upoznala prisutne sa svojim radom. Osim teoretskog dijela i izmjene iskustava, održane su demonstracije opreme i tehnike iz alpinizma i vodiča te prikaz spasavanja sa helikopterom, a prikazani su dijapozitivi i filmovi iz alpinizma, spasavanja i područja zaštite prirode. Prisustvovalo je ukupno 50 sudionika iz SR Slovenije, Hrvatske, Srbije, BiH, Crne Gore i AP Vojvodine.

Pismo uredništvu

NEPRILIKE ZBOG NEMARA

Poštovani druže uredniče,

Kupio sam Vašu knjigu »Planine Hrvatske« i s njom sam kao s dragocjenim savjetnikom krstario po mnogim planinama Hrvatske. Međutim, htio bih da upozorim na neke nepravilnosti što su mi se dogadale, ne zato što bi knjiga bila loša i netočna, već zbog našeg već poslovičnog nemara, a i zato što su se u međuvremenu neke stvari izmijenile.

1. Obilaskom Slavonije mjeseca aprila 1977. godine, planinarski dom na Jankovcu bio je zatvoren i to bez ikakvog obavještenja. Mogla je biti bar obavijest na vratima kada će se otvoriti i gdje je pečat.

2. Opet u Slavoniji, u planinarskom domu, odnosno u kaverni pod Petrovim vrhom, osoblje uopće nije imalo pojma o bilo kakvim planinarskim pečatima. Tek na dugo inzistiranje, kuharica je donijela u kutiji pečate, tko zna iz koga ugla, i otprilike rekla: »Ovo stoji ovdje već godinama. Nitko ih ne traži, pa ni mi ne znamo da uopće postoje.«

3. Planinarski dom pod Susedgradom ne radi još od 1976. godine. Posjećivao sam ga čak tri puta zbog pečata, ali je uvijek bio zatvoren, bez ikakvog obavještenja. (Pročitao sam u prošlom broju »Naših planina« da je nedavno renoviran i otvoren.)

4. Na Velebitu sam bio početkom jula 1977. godine i utvrdio da je planinarska markacija od Bunovca do Čičine doline u jako lošem stanju. Oznake se ili jedva naziru ili ih uopće nema, tako da je orijentacija veoma teška.

5. Od Bunovca se može, istina nešto strmijim usponom, popeti između Malovana i Segestina do Malovanskih stanova, a odatle je lako ići bilo na Malovan, bilo na Sveto brdo, bilo na Vaganski vrh. Mišljenja sam da bi ovaj put trebalo markirati, jer je znatno kraći od obilaznih puteva preko doma na Štirovcu i preko Čičine doline.

7. Smatram nedopustivim što su šumarije na Velebitu gotovo sve sporedne puteve zatvorile rampama. Tako se, recimo, kolima ne može doći do Velikog Lubenovca ni od puta Štirovača-Krasno, a ni od V. Alana, jer su na oba puta postavile rampe. Interesira me jesu li to privatni putevi i smije li Šumarija da te puteve zatvori?

8. Na putu po Dalmaciji, u planinarskom domu na Kozjaku »Putalj«, nije bilo pečata republičke transverzale »Po planinama SR Hrvatske«. Nema ga, jer je ukraden. Zar se smije to dogoditi u neposrednoj blizini Splita, gdje je stalno dežurstvo? Kako treba onda da bude na Sv. brdu ili na V. Kozjaku?

9. Na Biokovu je dom na Vošcu i 1976. a i ove godine bio zatvoren. Pečat se ne nalazi ni u Markskoj, ni u domu na Vošcu, već na samom vrhu Sv. Juri kod TV objekta. Ovo bi svakako trebalo u knjizi ispraviti.

10. Najzad kod opisa planine Satora napisano je da je najbolji i najbliži kolski prilaz preko Bos. Grahova i Tičeva do šumskog okretišta, pa onda preko Jezera na vrh Satora. Međutim, sada je izgrađena cesta do Satorskog jezera i može se doći preko Peulja, pa sa zapadne strane vrha Satora, te ispod Jezera, pa na istok sve do 60-ak metara od Jezera.

11. Veljače 1977. bio sam u Supetru na Braču i tražio sam da udarim pečat Vidove gore. Rekli su mi u hotelu da ne znaju gdje je. Kasnije su me uputili u hotel »Palma«. No, ni tamo nitko nije znao gdje je pečat. Zbog toga smatram da pečate ne treba držati u ugostiteljskim objektima već ili u planinarskim domovima ili u kutijama na vrhovima.

Ing. Aleksandar Damjanović,
21413 Čelarevo, M. Tita 25

● **»Drugi jugoslavanski osemstisočak«.** U povodu 70-godišnjice PD »Tržić« u Tržiću i 40-godišnjice njegovog Alpinističkog odsjeka organizirao je taj odsjek Prvu jugoslavensku alpinističku ekspediciju u Karakorum na Gasherbrum I (Hidden Peak 8068 m) od 8. maja do 22. augusta 1977. godine. O toj ekspediciji obavijestili smo naše čitaoce (NP 1977, 138, br. 7-8) i pri tom spomenuli da je pod vodstvom Janeza Lončara krenulo na put 9 članova. Iz ove knjižice, koja je zapravo izvještaj ekspedicije, saznajemo detalje. Članovi su osvojili vrh Hidden Peak i to je drugi jugoslavinski osamstisočnjak, poslije Makalua, ali je i cijena bila visoka: poginuo je član ekspedicije Drago Bregar. Brošura je formata 14x20 cm, tiskana na papiru za umjetni tisak, ima 18 stranica, ilustrirana je s 8 fotografija i dvije geografske skice. Uz uobičajena poglavlja, zanimljiv je dio pod naslovom Zgodovina Gasherbruma I, koji je kao i cijela brošura na slovenskom jeziku. Z. P.

● **Transverzala »Sloboda«.** Dnevnik i vodič. PS BiH i PS Crne Gore zajedno su objavili ovu knjižicu (58 stranica, format 14x20 cm, broširano, tiskano u Sarajevu 1977, urednik Petar Simonec, naslovna stranica i idejno rješenje značke Drago Bozja). U njoj su materijali potrebni svakom obilazniku nove transverzale. Ona je otvorena 4. jula 1977. godine a povezuje planine dviju republika. Počinje u Kalinoviku i završava u Zabljaku obuhvaćajući Leliju, Zelengoru, Tovaricu, Tjentište, Maglić, Bioč, Pivsku planinu i Durmitor. Brošura sadrži Pravilnik, Opis puta, pro-

stor za dokumentaciju, upute obilazniku i dva posebna priloga. Prvi je napisao pokojni predsjednik PS Crne Gore koji je preminuo upravo na pohodu ovoj transverzali (o tome su NP objavile članak 1977, u broju 9-10, str. 231). U članku govori o povijesnom značenju mjesta koja trasa obilazi. U drugom su prilogu reproducirani stihovi 6 pjesnika o borbenim temama. Z. P.

● **»Snežnik«.** izdanje PD »Ilirska Bistrica« 1977. godine, 120 stranica, broširano, 14x20 cm, 43 slike, 2 geografske skice, na slovenskom jeziku, naklada 2000. Uredili Vojko Čeligoj, Silvo Fatur, Drago Karolin, Marjan Lukančič, Milan Primc i Jože Znidaršič. Ovom spomenikom je PD »Ilirska Bistrica« obilježilo 70. godinu osnutka. U njoj je petnaestak autora objavilo 24 bogato ilustrirana priloga. Među njima su ugledna imena: Vida Tomšič (Uvodna riječ), Drago Karolin (Snežnik i planinarstvo), Vojko Čeligoj (7 priloga), Pavel Kunaver (Uspomene na B. Brinška), France Avčin (Ob kupi na Notranjski Snežnik), Milan Ciglar (Po šumama Snežnika) itd. Iz knjige doznajemo da je najviša pošta u Jugoslaviji broj 66259 Snežnik, na samome vrhu u planinarskom skloništu. Otvorena je samo u nedjelju. Naše će planinare osobito zanimati Čeligojev članak o putu prijateljstva Snežnik — Snežnik koji povezuje naše dvije republike. U članku je iznesena povijest te ideje, opis puta i slika značke puta. (Z. P.)

● **»Planinar« broj 3, 1977.** Koncem 1977. godine, kada je već izgledalo da će odumrijeti list PD »Ravna gora« iz Varaždina, koji je počeo

izlaziti 1976. godine, iznenadilo nas je PD »Bilo« iz Koprivnice koje je preuzelo taj časopis kao svoje glasilo i tiskalo broj 3, 1977. Urednik je ostao isti: ing. Zlatko Smerke, ali se promijenio urednički kolegij: Dr. Milivoj Kovačić (Koprivnica), Tomislav Đurić (Varaždin), Željko Husinec (Križevci) i ing. Zlatko Smerke (Vidovec). Sastav kolegija dokazuje ispravnost podnaslova časopisa: »za područje zagorsko-bilogorske regije«. Tiskan je u 1000 primjeraka, cijena mu je 10 dinara, a naručuje se na adresi: PD »Bilo«, 43300 Koprivnica, p. p. 60, ili čekovnom uplatnicom na račun društva broj 23300-679-2068. Osim lijepih članaka s područja zagorske regije, ističu se članci o radu PD »Bilo«, o penjačkim usponima na Tulovim gredama u Velebitu (izvršne ilustracije) i nekoliko priloga o orijentacijskim natjecanjima. Izdavač apelira na sve planinare da surađuju svojim prilogima — člancima i vijestima. Z. P.

● **»Velebitski botanički vrt i rezervat«.** U povodu 10-godišnjice osnutka vrta i rezervata NP su u broju 9-10, 1977 objavile opširan i bogato ilustriran prigodni napis kojem su autori S. Bertović, I. Dekanjić, M. Kamenarović, B. Klappa, M. Krmpotić i V. Skorup. Na trošak šumarije Krasno, u Velebitu, taj je članak objavljen i kao separat od 16 stranica, na papiru za umjetni tisak i s kartonskim ovitkom koji je iskorisćen za još 5 foto-ilustracija. Naklada 1000 primjeraka. Brošura će ne samo označiti jubilej, nego će posjetiocima vrta poslužiti kao dobar informator o njegovoj prošlosti i značenju. Z. P.

Vijesti

● 305 planinara obišlo Istarsku transverzalu. Od 1. svibnja 1976. kada je transverzala otvorena, do konca 1977. obišlo ju je 305 planinara iz svih republika i pokrajina, osim Makedonije i Kosova. Od toga je 1976. bilo 105, a 1977. 200 obilaznika. Očekuje se uskoro porast toga broja, jer je dosad izdano više od 600 dnevnika. Organizator je dobio mnoga pismena i usmena priznanja o ljepoti Istarskog planinarskog puta »Labin-ska republika«. (Josip Sakoman)

● **Susret s graničarima.** U povodu Dana armije bili su članovi PD »Željezničar« iz Beograda, PD »Željezničar« iz Zagreba, PD »Kukavica« iz Leskovca i pripadnici JNA iz Surdulice gosti kod graničara u okolici Bosilegrada. Prvog dana susreta, 17. 12. 1977, priredena je prigodna svečanost, a zatim razgledavanje Surdulice i okolnih vrhova do Strešara. Drugi dan su planinari posjetili nekoliko graničnih karaula u okolini Vlasinskog jezera i Bosilegrada. Uspjehu susreta pomoglo je vrlo lijepo vrijeme i osobita srdačnost graničara. (Josip Sakoman)

● **Bratimljenje planinara željezničara.** Članovi PD »Željezničar« iz Beograda i PD »Željezničar« iz Zagreba potpisali su 10. 12. 1977. na Kosmaju kod Beograda Povelju o bratimljenju. Prisutno je bilo 30 članova iz Zagreba i znatno više iz Beograda. U okviru ovog susreta gosti su razgledali Muzej na Kalemegdanu, Muzej JZ i Groblje oslobodilaca Beograda. U znak sjećanja na bratimljenje Zagrepčani su dobili na poklon kinoprojektor. Dogovoreno je da će prva zajednička akcija biti posjet graničarima u čast Dana JNA. (Josip Sakoman)

● **Akcija »Uljepšajmo Medvednicu«.** Planinarski savez Zagreba je 19. i 20. XI 1977. g. u okviru akcije »Uljepšajmo Medvednicu« organizirao obilazak i čišćenje planinarskih staza na Medvednici. U ovoj akciji sudjelovala su planinarska društva »Graficar«, »OKI«, »Risnjak«, »Velebit«, »Vihor«, »Željezničar« i Stanica vodiča. Obideli su i očišćenj svi markirani putevi na središnjem

dijelu Medvednice i prilazne staze iz Zagreba. Organiziranje ove akcije dalo je korisnu inicijativu za povećanje brige na očuvanju čistoće Medvednice. (M. Matovina)

● **Iz PD »Kamenjak«.** Na masovnom izletu što ga je ovo riječko društvo organiziralo na Slovenski Snežnik sudjelovalo je i 70 radnika iz poduzeća »Tipograf« koji su na samom vrhu simbolično organizirali planinarsku sekciju u svom poduzeću. U osnovnoj školi »Josip Brusić« djeluje već pet godina Planinarska sekcija koju sada vodi nastavnik Sergije Turk. Sekcija ima oko 100 članova. Jubilej je proslavila izletom u Rožanske kukove u kojem je sudjelovalo 50 članova. »Kamenjak« je koncem 1977. tiskao i posljednji, četvrti broj »Planinarskog lista« i poslao ga besplatno svim društvima u Hrvatskoj. Kao završnicu rada u prošloj godini Društvo je 9. XII organiziralo u prostorijama hotela »Park« drugarsko veče s programom. Tom je prilikom predsjednik PSH Škerl uručio Društvu Zlatni znak PSH.

● **Skola planinarskog podmlatka PD »Kalnika«.** Ovogodišnju zimsku školu mladih planinara na Kalniku, koja je trajala od 16. do 21. siječnja 1978. godine, polazilo je i s uspjehom završilo 35 pionira i omladinaca. Ove kao i prošle godine školu su polazili članovi PD »Bilo« iz Koprivnice, njih 11; ostali su bili iz PD »Kalnika« iz Križevaca, koje je društvo i osnivač škole. Pod vodstvom iskusnog planinarskog pedagoga profesora Bože Muretića škola je kao i prijašnjih godina u potpunosti uspjela i postigla svoju svrhu i cilj tj. međusobno upoznavanje mladih planinara iz obližnjih planinarskih društava Hrvatskog zagorja, razvijanje drugarstva i prijateljskih veza između mladih planinara suvremenih planinarskih društava. Obradivane su interesantne teme za mlade planinare: flora i fauna planine, zaštita okoline, planinarski objekti i transverzale, planinarska fotografija, orijentacija, po-

vijesni pregled Kalnika i Križevaca uz pregled arheoloških eksponata Gradskog muzeja iz Križevaca, kalnički kraj u NOB-i, prva pomoć i samopomoć u planini s praktičnim radom, osnove alpinizma, razvitak alpinizma kod nas i demonstracije penjanja po stijeni Kalnika. Predavači su bili iskusni planinari i stručnjaci: ing. šumarstva Ivan Đurišić, sudac Ivan Rogin, prof. Vlado Šlimšek, dipl. pravnik Željko Husinec i prof. Božo Muretić iz Križevaca, zatim dipl. ing. Zlatko Smerke iz Varaždina i liječnik dr. Milivoj Kovačić iz Koprivnice. Lijepo zimsko vrijeme s mnogo snijega za skijanje i sanjkanje na obližnjim livadama, uz zabavne omladinske igre u prostorijama planinarskog doma, pridonijelo je uspjehu ove zimske planinarske škole i popularizaciji planinarstva među omladinom.

Dr. Milivoj Kovačić

● **Dežurstvo u domu na Kleku.** Prema obavijesti PD »Klek« Ogulin, planinarski dom na Kleku otvoren je do 1. travnja o. g. samo nedjeljom. Toga dana dežuraju članovi društva u domu i to od 7 do 15 sati. Dom se može koristiti i u druge dane, ali uz prethodnu najavu i odobrenje Upravnog odbora te posebnu naplatu dežurnog (din 100.—). U slučaju velikog snijega ili nevremena dom će biti zatvoren i u nedjelju. Za sve informacije i najave dolaska u dom treba se obratiti na telefon: u radne dane (047) 72-324 prodavaona Varteks i (047) 72-095 knjižara Zvijezda, a u blagdane i izvan radnog vremena (047) 72-365 predsjednik društva Milan Prerad, (047) 72-254 tajnik društva Mišo Višnjić, i (047) 72-479 Krešo Stipan.

● **Chimborazo viši od Everesta?** Prema pisanju Planinskog vjestnika broj 7/77 objavljena je vijest da je Chimborazo u Ekvadoru najviša planina na zemlji. Visina mu navodno iznosi 11015 m, što je za 2151 m više od M. Everesta. Vijest o toj visini potiče iz SAD iz »Smithsonian instituta«. Visina je utvrđena prema podacima astronauta, geologa i visinskih stručnjaka spomenutog Instituta. Ova će vijest ponukati mnoge planinare da postavite pitanje kako je moguća tako velika razlika u visini dosadašnjega najvišeg vrha i novog. Spominje se da je porast Chimboraza rezultat potresa. No, kako bilo, vijest je interesantna. Otvara se novi put za osvajanje najvišeg vrha svijeta. Samo kako se opremiti za pothvat na tako veliku visinu? (Josip Sakoman)

● **Republički tečaj GSS PSH.** Od 26. XI do 3. XII 1977. g. održan je na Mosoru ljetni republički tečaj Gorskog službe spasavanja PSH. Na tečaju je sudjelovalo 33 pripravnika iz stanica Zagreb, Split, Tršće, Samobor, Rijeka, Varaždin i Ogulin.

● **Zičara na Pelisteru.** Planinarsko društvo »Pelister« iz Bitole izgradilo je žičaru za potrebe planinara i skijaša od sela Magareva do planinarskog doma Kopanka s prelazom na Begovoj Česmi. Žičara je dvosjedna, s kapacitetom od nekoliko stotina osoba u 1 satu. S obzirom, da iz Bitole vodi asfaltni put do Begove Česme, to se očekuje veći priliv posjetilaca obroncima Babe, koja obiluje crnogoričnom šumom, posebno mljekom. (Josip Sakoman)

● **Konferencija planinarskog odbora Dalmacije.** Dne 20. XI 1977. g. u prostorijama Mjesne zajednice Sinj održana je redovna godišnja konferencija Planinarskog odbora Dalmacije u prisutnosti 41 delegata iz PD »Kozjak« (Kaštel Sućurac); »Mosor«, »Split«, Stanica GSS Split, PTT »Marjan«, svi iz Splita; »Promina« iz Driša, »Blokovo« iz Makarske, »Dinara« iz Knina to domaćina »Svilaje« iz Sinja. Tajnik odbora prof. Sunko izvjestio je skup o dosadašnjem radu, a drug Sladić o radu Staniće vodiča Split. U diskusiji su dominirala pitanja pošumljivanja goleti, suradnje među društvima, razdvajanje rada Planinarskog odbora Dalmacije i Planinarskog saveza Splita, češćeg sastajanja radne konferencije, formiranja radne komisije za povijest Dalmacije, registracije Odbora i obrazovanja. Izabran je novi Odbor u koji su ušla po dva predstavnika udruženih društava. Za predsjednika je opet izabran prof. Milan Sunko iz Splita.

(I. Durbešić)

● **PD »Grafičar«** proslavio je 1. i 2. listopada 1977. Dan planinara grafičara. Ova već tradicionalna proslava počela je u subotu navečer u društvenom domu na Malom Sljemenu, gdje se okupilo oko četrdesetak članica i članova. Na ročito je bio pozdravljen dolazak drugarica i drugova iz PD »Delo« — Ljubljana, pod vodstvom druga Milosavljevića, predsjednika društva. Uz drugarsku veselicu, popiačenu pjesmom i harmonikaškim duetom Harmonikaškog orkestra GKUD »Ognjen Prica«, članstvo i gosti ugodno su proveli večer. Raspoloženje bilo je na vrhuncu, kada je zapaljena logorska vatra na određenom mjestu pokraj doma. Kod logorske vatre pozdravio je zagrebačke grafičare predsjednik PD »Delo«, poklonivši uramljenu sliku iz pohoda naših dvaju društava Velebitkim planinarskim putem. Zatim je goste iz Ljubljane pozdravio potpredsjednik PD »Grafičar« D. Rodman i zahvalio se na daru, koji će podsjećati na drugarsku suradnju PD »Grafičar« — Zagreb i PD »Delo« — Ljubljana. Nedjelja je osvanula u kiši sa snijegom, pa su na proslavu došli samo oni najuporniji i stalni gosti našeg doma, od zagrebačkih društava samo delegati PD »Zeljezničar«. Sve se može planirati, osim dobro vrijeme, pa je tako prošle godine Dan planinara grafičara bio u znaku kiše i lošeg vremena. (D. R.)

● **PD »Bukulja«.** U prisutnosti više desetina ljubitelja planina i predstavnika planinarskih društava iz Beograda i Kragujevca, 11. decembra 1977. je održana prva redovna, izborna skupština PD »Bukulja« iz Arandelovca. Arandelovački planinari su za 2 i pol godine rada obnovljenog Društva ostvarili značajne rezultate. U periodu od 1975. godine izvedeno je više od 140 akcija — izleta, pohoda i partizanskih marševa — na kojima je sudjelovalo blizu 2.000 članova. Ljubitelji planina iz ovog grada Sumadije izveli su više od

20 pohoda u SR Srbiji i drugim našim republikama povodom značajnih jubileja i historijskih datuma, nekoliko puta su osvajali Triglav, a peli su se i na planine izvan naše zemlje. Članovi Upravnog odbora i ostali aktivisti PD »Bukulja« sudjelovali su u organiziranju veoma uspjelog odreda 100 planinarki Srbije tragom I Sumadijskog partizanskog odreda Arandelovac — Bukulja — Venčac. Ovu stazu, dugu 25 km, prešlo je 5. marta više od 100 članica iz 15 planinarskih društava SR Srbije. Za svoj rad na njegovanju tradicija revolucije među mladima, »Bukulja« je odano javno priznanje Saveza boraca grada i općine Arandelovac. Na skupštini je izabran nov Upravni odbor i ostala tijela i organi Društva. Za novog predsjednika PSD »Bukulja« imenovan je Mihailo Krstić, radnik štamparije, za potpredsjednika Radmila Đorđević, radnik RİS-a, a za tajnika Milutin Ranišavljević, iz Industrije elektro-porcelana. Dužnost načelnika Društva obavljat će u slijedeće tri godine Dragica Baltić, zdravstveni radnik Medicinskog centra »Milić Radovanović«. (V. Jovanović)

● **PD »Paklenica«.** U utorak 20. prosinca 1977. u Zadru je održana XII godišnja skupština zadarskog PD »Paklenica«. Na skupštini je istaknuta raznolikost rada koji obuhvaća niz specifičnih aktivnosti — od speleologije i zaštite prirode do organizacije pohoda, uspona, orijentacije i rekreacionih izleta. S više od 520 svojih članova, od kojih su 85 posto ispod 27 godina života. »Paklenica« se danas može ubrojiti među najmasovnija društva u Zadru. Posebna pažnja usmjerena je na školovanje kadrova, te na izgradnju, snabdijevanje i održavanje planinarskog doma. Planinari su izrazili zadovoljstvo što u posljednje vrijeme odgovarajući organi u komuni sve više shvaćaju značaj i ulogu planinarske organizacije za razvoj fizičke kulture i rekreacije građana, izjašnjavaju se za potrebu da se planinarskom društvu dade još izdvojenije mjesto na ljestvici sportskih organizacija, a posebno u politici financiranja. Na skupštini je bilo govora o planovima rada, razriješen je stari Upravni i Nadzorni odbor te Sud časti i izabrani su novi organi Društva. Zaslužnim članovima su podijeljena odlikovanja PSH, a Milanu Slavku Tomerlinu i Društvu Priznanje PD »Vihor« iz Zagreba za uspješnu suradnju. (D. P.)

● **Zadrani u Valjevu.** Skupina članova PD »Paklenica« iz Zadra boravila je od 16. do 20. XI 1977. u Valjevu kao gost PD »Zdravko Jovanović« s kojim se nabolatila 1974. godine prilikom proslave stotetnice. Valjevci su otada već dva puta posjetili Zadranu, a ovo je bio uzvratni posjet. I ovom prilikom je došla do izražaja međusobna gostoljubivost. Dogovoreni su i oblici buduće suradnje. Na kraju susreta izmijenjeni su

darovi i organiziran je pohod planinama Povlenu, Maljenu i Dječvarama. (D. P.)

● **Velebit pun planinara.** Za vrijeme slobodnih dana u povodu Dana Republike na Velebitu je bilo vrlo živo. Već u Anića luci na putu za Dom u Paklenici mogli su se vidjeti alpinistički šatorji. Penjači su se smjenjivali u stijeni i u raznim smjerovima. Putem do doma mogli su se susresti planinari koji su se vraćali jer u domu nije više bilo ni jednog slobodnog mjesta. Tamo je bilo mnogo planinara iz Zadra, Zagreba, Ljubljane, Splita, Osijeka, Novog Sada itd. Devet zadarskih speleologa je otišlo u područje Jurline gdje se spustilo u jednu jamu dubine 90 metara, no nisu došli do dna zbog nedostatka opreme. Oni koji su odsjeli u domu odlazili su jutrom na ture u raznim smjerovima, i tako 4 dana. Bio je užitak boraviti među njima, gledati i doživljavati njihove akcije. (D. P.)

● **Elektrificiran dom na Jakupici.** PD »Solunska Glava« iz Titovog Velesa izgrađuje elektromrežu za potrebe planinarskog doma, dok je vodovod doveden do samog planinarskog doma na Čeplezu. Izvode se instalacije u domu i priključci na izvoru Babunice. Otvorenje vodovoda očekuje se za nekoliko dana, dok elektrifikacija do Dana republike. S obzirom na ljepote Jakupice, posebno Solunske Glave, očekuje se veći posjet planinara. U skoroj budućnosti doći će do asfaltiranja puta Bogomila — Nežilovo, te će na taj način biti omogućen pristup vozilima na udaljenost od svega 1,5 sati do Čepleza. Cijene su vrlo pristupačne: noćenje u skupnoj sobi 7, čaj s limunom 2 dinara.

(Josip Sakoman)

● **7. slet planinara Ljubljane** održan je na dolenskim planinama Trebeljevo i Kucelj (748 m) iznad Višnje Gore, 15. svibnja 1977. g. Na sletu su pored planinara Ljubljane bili prisutni Marjan Breclj, predsjednik Skupštine Slovenije, društveno-politički predstavnik grada Ljubljane, predstavnici JNA, predsjednik PSJ i PSH Božo Škerl. On je organizatoru sleta PD »Veveč« Ljubljana izručio Zastavu PSJ, a predsjedniku gradskog odbora Ljubljane drugu Marijanu Oblaku Zlatni znak PSH. Skupilo se oko tisuću planinara. Izveden je kulturno-umjetnički program s vrlo uspješnim recitacijama, pjesmom i plesovima Slovenije. U ime planinarske organizacije Zagreba na sletu su bili Zdravko Ceraj, Jakša Kopic i Josip Sakoman. Iako su vremenske prilike bile dosta loše, slet je uspio na opće zadovoljstvo planinara i gostiju.

(Josip Sakoman)

● **Djevojčica na vulkanu.** Jedna dvedogodišnja djevojčica iz Argentine ostvarila je pothvat bez presedana. Sa svojim ocem pope se Alandra Chocobar na vulkan Tuzgle visok 5500 metara.

Ponor na Bunovcu

istražio SO PDS VELEBIT

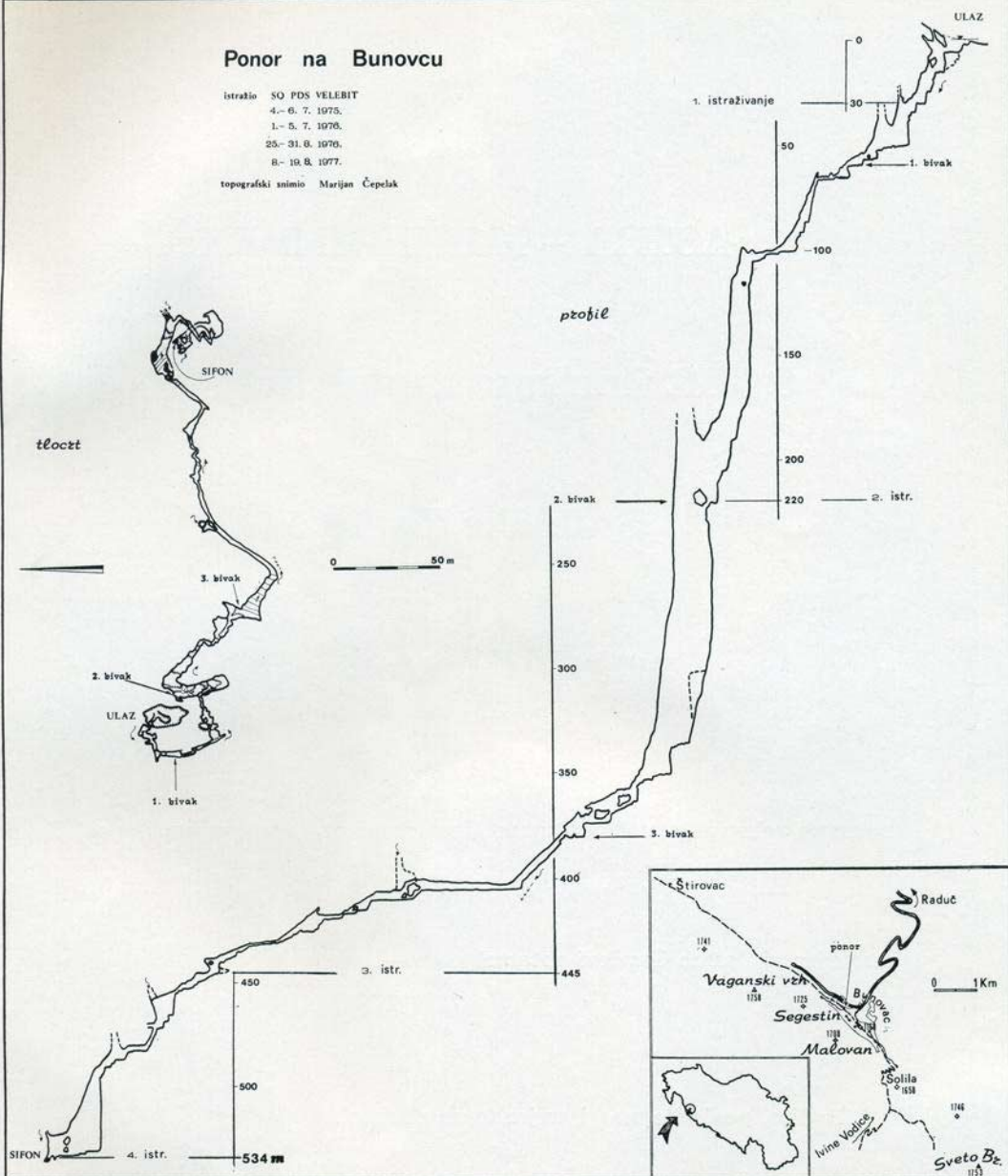
4.-6. 7. 1975.

1.-5. 7. 1976.

25.-31. 8. 1976.

8.-10. 9. 1977.

topografski snimio Marijan Čepelak

Uz članke o Bunovcu u ovom broju

Topografski snimio M. Čepelak; kod mjerenja pomagali R. Čepelak, Z. Filipović, M. Garašić, R. Jagodić, B. Mudri, D. Prelovec, D. Sekelj, B. Separović, M. Tortić i B. Vrhek

»ASTRA – MAŠINOIMPEX«

OOOUR Turizam i ugostiteljstvo

Stubičke Toplice

nudi vam

potpunu rekreaciju u živopisnom Hrvatskom zagorju, punom termalnih
vrela, izvornih specijaliteta i iskrenih dobrodošlica, koje na svoj način
mogu izraziti samo Gupčevi potomci

Dodite, posjetite nas i uvjerite se osobno!